

Anna Lappalainen

Viivi Nevalainen

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Osallisuuden edistäminen ja sosiaalinen kuntoutus

Sosionomi YAMK

Pia Lindgren

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Johtamisen ja yhteiskunnallisesti vaikuttavan palvelutuotannon kehittäminen

Sosionomi YAMK

Opinnäytetyö, 2019

VOIMAA JÄLKIHUOLLOSTA

Nuorten ja työntekijöiden kokemuksia ryhmätoiminnasta: arjenhallintaa ja monitoimijaista yhteistyötä

TIIVISTELMÄ

Anna Lappalainen, Pia Lindgren, Viivi Nevalainen

Voimaa jälkihuollosta

83 s ja 3 liitettä

11/2019

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaali- ja terveystieteiden YAMK tutkinto

YAMK sosionomi

Osallisuuden edistäminen ja sosiaalinen kuntoutus

Johtamisen ja yhteiskunnallisesti vaikuttavan palvelutuotannon kehittäminen

Opinnäytetyö tuottaa tietoa Helsingin kaupungin jälkihuollon, Marttojen Ihan jees arki -hankkeen, SPR:n Kotipolku -hankkeen ja Takuusäätiön järjestämästä yhteistyöhankkeesta sekä hankkeen ryhmätoiminnasta. Voimaa jälkihuollosta -ryhmiä oli kaksi, jotka kumpikin kokoontuivat kerran viikossa neljä kertaa ajalla tammi-huhtikuu 2019. Ryhmien ja toiminnan suunnitelmaa muokattiin prosessin aikana sen mukaan, mikä nähtiin toimivaksi.

Opinnäytetyön tavoitteena on tutkia Voimaa jälkihuollosta -ryhmään osallistuneiden nuorten kokemuksia ryhmätoiminnasta ja sen vaikuttavuudesta. Tavoitteena on myös tutkia ryhmän suunnitteluun sekä toteutukseen osallistuneiden työntekijöiden kokemuksia ryhmätoiminnasta, monitoimijaisesta yhteistyöstä sekä ryhmätoiminnan vaikuttavuudesta jälkihuollosta poistuvien nuorten arjenhallintaan.

Tutkimusta varten haastateltiin kolmea 21 vuotta täyttävää nuorta, joiden jälkihuolto-oikeus oli loppumassa sekä seitsemää hankkeessa mukana ollutta työntekijää. Haastattelu toteutettiin teemahaastatteluna. Aineisto analysoitiin sisällönanalyysillä ja analyysi toteutettiin aineistolähtöisesti.

Haastatteluaineiston perusteella nuoret kokivat ryhmän toiminnan hyvin suunnitelluksi, ryhmän ilmapiirin turvalliseksi ja kokivat saaneensa ryhmässä yksilöllistä tukea ja ohjausta. Erityisen merkittävänä nuoret pitivät sitä, että ryhmässä käymällä he saivat päiviin tekemistä. Vaikuttavuutta on vaikea osoittaa, koska nuorten käynnit ryhmässä jäivät satunnaisiksi. Työntekijät kokivat hyötyvänsä moniammatillisesta yhteistyöstä. Ymmärrys nuorten kokonaisvaltaisesta tilanteesta lisääntyi, muiden tarjoamista palveluista saatiin lisää tietoa sekä opittiin toisten työtavoista. Työntekijöiden kokemuksen mukaan aika-tila toteutukselle ja motivoinnille jäi lyhyeksi ja nuorten osallisuus jäi puutteelliseksi.

Arjenhallintataitojen opettelua tarjoava ryhmätoiminta voi edistää vuorokausirytmien ylläpitämistä ja ennaltaehkäistä syrjäytymistä. Työntekijät arvioivat, että nuorten osallistaminen suunnitteluun, ammattiosaaminen sekä ammattilaisten hyvät vuorovaikutustaidot mahdollistavat onnistuneen ryhmätoiminnan. Ryhmän onnistuminen vaatii myös riittävästi aikaa toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen.

Asiasanat: Jälkihuolto, nuori, ryhmätoiminta, monitoimijuus, hyvinvointi, arjenhallinta, syrjäytyminen, osallisuus

ABSTRACT

Anna Lappalainen, Pia Lindgren, Viivi Nevalainen

Strength from aftercare

83 p, 3 appendices

November, 2019

Diaconia University of Applied Sciences

Master's Degree Programme in the Promotion of Social Inclusion and Social Rehabilitation

Master's Degree Programme in the Development of Leadership and Socially Effective Service Provision

Master of Social Services

The thesis describes and produces information on the cooperation project and the project group activities organized by the aftercare service of the City of Helsinki, the Martha Organization's *Ihan jees arki* project, the *Kotipolku* project of The Finnish Red Cross, and Takuusäätiö. There were two *Strength from aftercare* groups, each of which met four times per month between January and April 2019. During the process, the group and activity plans were modified in order to reach the best results.

The aim of this thesis was to study the experiences of young people who participated in the *Strength from aftercare* group, on group activities and their impact. The aim was also to study the experiences of the team members involved in the planning and implementation of the group in group activities, multi-agency cooperation and the impact of group activities on the management of everyday life of young people leaving aftercare.

For the study, theme interviews were conducted with three young people aged 21 and under and the seven employees involved in the project. The data were analysed by content analysis and the analysis was done on a data-driven basis. Based on the interviews, the youth felt that the group's activities were well planned, the atmosphere in the group was secure and that they received individual support and guidance from the group. Particularly noteworthy was the fact that visiting the group allowed them to have a day out. The effectiveness was difficult to demonstrate because visits to the group by the youth remained random. Employees felt that they benefited from multi-professional collaboration. Awareness of the overall situation of young people increased, more information was provided on the services provided by others, and there was a strong exchange of work methods. According to the employees' experience, the timetable for implementation and motivation was short and the involvement of young people was insufficient.

In addition to learning skills for the management of everyday life, group activities are important for maintaining a circadian rhythm and can have a preventive effect against exclusion amongst the aftercare customers. Employees believe that the factors enabling successful teamwork are the involvement of young people in planning as well as good professional and interpersonal skills. The team's success also requires sufficient time to plan and execute its activities.

Keywords: aftercare, adolescent, group activity, multi-professionality, welfare, management of everyday life, exclusion, inclusion

SISÄLLYS

JOHDANTO	4
1 VOIMAA JÄLKIHUOLLOSTA –HANKE	6
1.1 Helsingin kaupungin jälkihuolto.....	6
1.2 Marttaliitto	8
1.3 SPR:n Kotipolku -hanke	8
1.4 Takuusäätiö.....	9
2 MONITOIMIJUUS NUORTEN TUKENA	10
3 HYVINVOINTI JA OSALLISUUS	12
3.1 Nuorten hyvinvointi.....	15
3.2 Nuorten osallisuus.....	18
4 ARJENHALLINTA JA SYRJÄYTYMINEN	20
4.1 Nuorten arjenhallinnan haasteet.....	21
4.2 Nuorten syrjäytyminen	24
4.3 Nuorten syrjäytymisen ehkäisy.....	27
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	32
5.1 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset	33
5.2 Aineiston hankinta	34
5.3 Aineiston analyysi.....	36
5.4 Eettisyys ja luotettavuus	39
6 NUORTEN KOKEMUKSET	43
6.1 Ryhmätoiminnan hyöty nuorten näkökulmasta	43
6.2 Nuorten ajatuksia ryhmätoiminnan kehittämiseksi.....	45
7 TYÖNTEKIJÖIDEN KOKEMUKSET	49
7.1 Ryhmätoiminnan onnistumiset työntekijöiden näkökulmasta	49
7.2 Yhteistyön hyödyt ja haasteet	51
7.3 Haasteet ryhmään sitoutumisessa	52
7.4 Ryhmätoiminnan kehittäminen työntekijöiden näkökulmasta	54
8 JOHTOPÄÄTÖKSET	59
9 POHDINTA	66
LÄHTEET.....	71
LIITE 1. Suostumusasiakirja tutkimukseen	80
LIITE 2. Teemahaastattelurunko nuorille	82
LIITE 3. Haastattelurunko yhteistoimijoille	83

JOHDANTO

Lastensuojelun jälkihuollon asiakkaat ovat usein haavoittuvassa asemassa olevia itsenäistyviä nuoria. Lastensuojelun tarjoama jälkihuolto loppuu nuoren täyttäessä 21 vuotta. Monet jälkihuollon asiakasnuoret ovat vaarassa syrjäytyä ja pudota palvelujen ulkopuolelle (Sosiaali- terveysministeriö 2019). Jälkihuolto-oikeuden päättyessä 21-vuotiaana, nuorten odotetaan pärjäävän itsenäisesti huolimatta siitä, minkälaisista lähtökohdista nuori itsenäisyyteen ponnistaa. Lastensuojelun asiakkaat joutuvat aikuistumaan varhain ja itsenäistymään aikaisemmin kuin moni muu saman ikäinen nuori. Lastensuojelun asiakkaat tarvitsevat kaiken mahdollisen tuen itsenäistymisen kynnyksellä. On tärkeää kehittää aktiivisesti julkisten palveluiden, järjestöjen ja kolmannen sektorin yhteistyötä ja kokeilla erilaisia tapoja työskennellä uusien tukimuotojen löytämiseksi ja asiakkaiden tavoittamiseksi.

Kohtaamme lastensuojelun ammattilaisina työssämme paljon lapsia ja nuoria, joiden elämässä on suuria haasteita. Koemme tärkeäksi tukea juuri niitä nuoria aikuisia, jotka ovat haavoittuvassa asemassa ja syrjäytymisvaarassa. Haluamme olla tukemassa heitä kohti tulevaisuutta, jossa kaikilla on mahdollisuus päästä opiskelemaan, saada työpaikka, kokea onnistumisen ja osallisuuden kokemuksia ja rakentaa hyviä ihmissuhteita. Ryhmätöiminnan avulla tavoitetaan useita asiakkaita kerralla, mahdollistetaan vertaisuuden kokemuksia ja myös uusien ihmissuhteiden rakentumista.

Opinnäytetyön tutkimuskohteeksi valikoitui Suomen Punaisen Ristin Kotipolkuhankkeen, Marttojen Ihan Jees arki -hankkeen, Takuusäätiön ja Helsingin jälkihuollon ensimmäinen yhteistyöhanke. Ensimmäinen yhteistyöpalaveri järjestettiin lokakuussa 2018. Yhteistyöhanke toteutettiin vuoden 2019 tammikuu-huhtikuu aikana ja yhteistyöhankkeen järjestämään ryhmätöimintaan kutsuttiin 21 vuotta täyttäviä jälkihuollosta pois siirtyviä nuoria, joilla ei ollut opiskelu- tai työpaikkaa. Hankkeeseen osallistuneet nuoret olivat Helsingin lastensuojelun jälkihuollon asiakkaita. Sosiaaliohjaajat arvioivat yhdessä sosiaalityöntekijän kanssa kenelle ryhmää tarjotaan. Hankkeen tarkoituksena oli erityisesti nuorten arjentaiteiden vahvistaminen. Ryhmätöimintaa järjestettiin kahdelle eri ryh-

mälle, joissa molemmissa oli paikka kuudelle nuorelle. Arjenhallintataitoja tuettiin ryhmätapaamisissa, joissa opeteltiin ruuanlaittoa, pyykkihuoltoa, siivousta, raha-asioiden hoitamista ja käsiteltiin myös muita arjenhallintaan liittyviä taitoja muun muassa vuorokausirytmien vaikutusta arjenhallintaan.

Opinnäytetyön tavoitteena oli saada tietoa, miten monitoimijainen yhteistyö toimi hankkeessa ja miten työntekijät kokivat yhteistyöhankkeen vaikuttavuuden nuorten arjenhallinnan kokemukseen. Työn tavoitteena oli myös tutkia nuorten kokemuksia ryhmätoiminnan vaikuttavuudesta heidän arjenhallintaansa. Tutkimuksella saatiin samalla tietoa, miten ryhmätoimintaa ja yhteistyötä voisi kehittää jatkossa. Haastattelimme teemahaastattelun avulla hankkeeseen osallistuneita yhteistyöverkoston työntekijöitä ja ryhmässä mukana olleita nuoria.

Kivipellon (2017) mukaan on tärkeää pitää huolta siitä, että asiakkaan ääni tulee kuuluville, huolehtia asiakkaan vaikutusmahdollisuuksista sekä kantaa vastuuta sosiaalityön eettisten periaatteiden toteutumisesta, koska suurin osa vaikuttavuustutkimuksesta tuotetaan asiantuntijalähtöisesti. Tarvitaan heikompaan asemaan joutuneiden ihmisten osallisuutta ja valtaistumista koskevaa vaikuttavuustietoa, jonka avulla pystytään edistämään oikeuden- ja yhdenmukaista sosiaalityötä. (Kivipelto 2017, 93-94.)

Moni asiantuntijalähtöisesti toteutettava arviointihanke on lähtöisin käytännön tarpeista. Asiantuntijalähtöistä näkökulmaa kuvastaa resurssien ja osaamisen suuntaaminen mahdollisimman tehokkaasti, jolloin vaikuttavuus ohjaa ottamaan käyttöön vain vaikuttaviksi todennettuja työmuotoja ja välttämään tehottomia menetelmiä ja toimintatapoja. (Kivipelto 2016, 297.) Erilaisten menetelmien rohkea kokeilu mahdollistaa toimivien työmuotojen löytämisen. Yhteiskunta on muuttunut radikaalisti digitalisaation myötä ja sen johdosta myös nuorten elämäntilanteet ovat muuttuneet ja ovat murroksessa. On tärkeää luoda ja löytää uusia työtapoja, jotta kaikki jälkihuollon asiakkaat saataisiin mukaan toimintaan.

1 VOIMAA JÄLKIHUOLLOSTA –HANKE

Euroopassa tehdyssä jälkihuoltonuorten itsenäistymistä käsittelevässä tutkimuksessa on todettu, että nuoren itsenäistymisprosessissa riippuvuussuhteiden muodot vaihtelevat. Ne eivät kuitenkaan häviä ja uusien suhteiden syntymiseen tarvitaan monialaista tukea. (Cameron ym. 2018.) Voimaa jälkihuollosta -ryhmä toteutettiin monialaisena yhteistyönä. Hankkeen lähtökohtana oli myös tuoda eri alojen ammattilaisia ja toimijoita lähemmäksi nuoria, tarjota tukea ja osaamista, käytännön opastusta ja asiantuntemusta nuorelle helposti lähestyttävässä ympäristössä. Ryhmiä ohjasivat eri aihealueiden asiantuntijat muun muassa kotitalousneuvoja ja sosiaaliohjaaja. Tämän avulla nuorien oli mahdollista saada asiantuntijatasoa osaamista arkensa tueksi.

Parhaimmillaan ryhmätoiminta mahdollistaa yksilösosiaalityöhön verrattuna nuorelle psykososiaalisen kehityksen kannalta merkityksellisiä asioita. Ryhmän avulla nuoren on mahdollisuus saada kokemus ryhmään kuulumisesta, vaikuttamisesta ja ryhmätoiminnan avulla voidaan tukea nuoren osallisuuden kokemusta. Ryhmän avulla voidaan torjua yksinäisyyden kokemusta ja saadaan tekemistä arkeen, joka tukee osaltaan nuoren päivärytmiä. Ryhmä voi myös toimia vertaistukena. (Levamo 2007, 70-72, 81-82.) Voimaa jälkihuollosta ryhmätoiminnassa yhteinen tavoite oli tukea nuoria oman elämän eri osa-alueiden hallinnassa, tarjota vertaistukea, kannustaa nuoria eteenpäin, antaa tukea itsenäistymiseen liittyvissä haasteissa ja kuulla minkälaista tukea nuoret tarvitsevat.

1.1 Helsingin kaupungin jälkihuolto

Hankkeen yhteistyötahona toimi Helsingin kaupungin lastensuojelun jälkihuollon työntekijöitä. Hankkeen järjestämään ryhmään kutsutut nuoret olivat Helsingin kaupungin jälkihuollon asiakkaita. Keväällä 2019 Helsingissä oli 21 vuotta täyttäviä jälkihuollon piiristä poistuvia nuoria noin 250-300.

Jälkihuollosta säädetään lastensuojelulaissa. Sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on järjestettävä lapselle tai nuorelle jälkihuolto sijaishuollon päättymisen jälkeen. Jälkihuolto on järjestettävä myös avohuollon tukitoimena tapahtuneen sijoituksen päättymisen

jälkeen, jos sijoitus on kestänyt yhtäjaksoisesti vähintään puoli vuotta. Kunnan velvollisuus jälkihuollon järjestämiseen päättyy viiden vuoden kuluttua siitä, kun lapsi on ollut kodin ulkopuolisen sijoituksen päättymisen jälkeen viimeksi lastensuojelun asiakkaana. Velvollisuus jälkihuollon järjestämiseen päättyy viimeistään, kun nuori täyttää 21 vuotta. (L 417/2007.) Jälkihuollon tarkoitus on tukea lapsen tai nuoren kotiutumista lastensuojelun sijaishuollosta ja tukea nuoren itsenäistymistä. Jälkihuollon työskentely perustuu nuoren tuen tarpeisiin, jonka perusteella asiakkaalle kirjoitetaan jälkihuoltosuunnitelma. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019.)

Laki muuttuu 1.1.2020 ja velvollisuus jälkihuollon järjestämiseen päättyy nuoren täyttäessä 25 vuotta. Sosiaali- ja terveysministeriön selvitystyöryhmä on esittänyt jälkihuollon tuen muuttamista aikuistumisen tueksi. Subjekttiivinen tuki olisi tarjolla 18- 24- vuotiaille sen piiriin kuuluville nuorille symmetrisemmin kuin mitä tällä hetkellä voimassaolevassa lastensuojelulaissa on säädetty oikeudesta jälkihuoltoon. Työryhmä on lisäksi esittänyt, että subjektiivinen oikeus aikuistumisen tukeen olisi nuorilla, jotka esimerkiksi vankeus- tai rikosseuraamusrangaistuksen, toimintakyvyn puutteiden ja/tai kasautuneiden ongelmavyhtien (kuten elämänhallinnan ongelmien, asunnottomuuden, koulutuksen- ja työelämän ulkopuolella olemisen tms.) johdosta ovat vaarassa syrjäytyä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019.)

Jälkihuollon piirissä olevien nuorten tilanteet ovat yksilöllisiä. Karkeasti luokiteltuna jälkihuollon piirissä olevat nuoret voidaan luokitella: kevyttä tukea ja paljon tukea tarvitseviin. Kevyttä tukea tarvitsevat asiakkaat eivät tarvitse sen erityisempää tukea kuin muut saman ikäiset ei jälkihuollon piirissä olevat nuoret. Paljon tukea tarvitsevilla jälkihuollon asiakkailta on niin sanottua moniongelmaisuuutta ja nämä haasteet alentavat heidän toimintakykyään merkittävästi. Paljon tukea tarvitsevat jälkihuollon piirissä olevat nuoret jäävät liian usein ilman tavoitteellista ja kattavaa tukea, koska he eivät saa tai kykene ottamaan vastaan riittävää apua arjessa selviytymiseen elämän eri osa-alueilla. Näillä nuorilla saattaa olla haasteita muun muassa asumisen, päihde- ja mielenterveysongelmien, ylivelkaantumisen ja talouden hallinnan, sekä koulutukseen ja työelämään integroitumisen kanssa. Nuorella on sitä suurempi riski pudota palvelujen väliin ja syrjäytyä, mitä enemmän hänellä on haasteita eri elämän osa-alueilla. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019.)

Jälkihuollossa olevien nuorten elämässä on ollut keskimääräistä enemmän elämänhallintaan vaikuttavia haasteita, minkä vuoksi he tarvitsevat paljon palveluita (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019). Moniongelmaisuus ja vaikean elämäntilanteen ratkominen vaatii usein moniammatillista tukea ja tuttuja työntekijöitä, jotka näkevät nuorten tuen tarpeen sekä tuntevat ne toimijat, jotka tarjoavat nuoren tarvitsemaa yksilöllistä tukea oli kyse sitten terveydenhuollosta, päihdehuollosta tai lakiasioiden hoitamisesta. Yhteistyön kehittyminen ei tapahdu hetkessä ja vaikuttava jälkihuollon työskentely vaatii työntekijöiltä paljon aikaa. Myös asiakkailta tulee olla halu ja motivaatio ottaa tukea vastaan. Helsingin jälkihuolto lähti yhteistoiminta hankkeeseen mukaan, jotta he pystyisivät tarjoamaan monipuolista uudenlaista tukea asiakasnuorilleen sekä tutustuttaa kyseisiä nuoria Kotipolku-hankkeen tarjoamiin tukimahdollisuuksiin.

1.2 Marttaliitto

Marttaliiton Ihan jees arki -hankkeessa tarkoituksena on vahvistaa 15-29-vuotiaiden nuorten ja nuorten aikuisten arjen taitojen oppimista. Hanke toimii Uudenmaan, Lounais-Suomen, Kymenlaakson sekä Etelä-Karjalan Marttapiirien alueilla. Hankkeessa nuoret osallistuvat Marttojen kotitalousasiantuntijoiden ohjaamiin kotitalouskursseihin ryhmämuotoisesti. Neuvonnan aiheita ovat muun muassa edullinen ja terveellinen ruoka ja ravitsemus, omien raha-asioiden hoito, kodin puhtaanapito sekä muut arjenhallintaa ja itsestä selviytymistä tukevat toiminnot. Ihan jees arki -hanke on STM:n Euroopan sosiaalirahaston rahoittama hanke ja se kuuluu kestävää kasvua ja kehitystä 2014-2020 Suomen rakennerahasto-ohjelman toimintalinjaan 5: Sosiaalinen osallisuus ja köyhyyden torjunta (ESR). Nuorten kanssa työskentelevien verkostojen kanssa yhdessä Martat kehittävät uudenlaista tapaa toimia keräten tietoa myös siihen, mitä nuoret palveluilta odottavat. (Martat.)

1.3 SPR:n Kotipolku -hanke

Kotipolku -hanke käynnistettiin, kun nuorten aikuisten asunnottomuus ja vaikea asumistilanne oli kasvussa erityisesti pääkaupunkiseudulla. Aluksi oli keskusteltu Helsinkiin

asunnottomille nuorille perustettavasta yömajasta, jota kaavailtiin Punaisen Ristin tehtäväksi. Suunnitelma muuttui Kotipolku työksi, jossa työskentely tähtää kestäväan asumistilanteeseen väliaikaisen asumisen sijaan. Kotipolku -hanke tukee pääkaupunkiseudulla 18–24-vuotiaita asunnottomia tai vaikeassa asumistilanteessa olevia nuoria niin arjen haasteissa, asunnon etsimisessä kuin oman polun löytämisessä. Ratkaisuja etsitään yhdessä nuoren, hänen verkostonsa, vapaaehtoisten ja ammattilaisten kanssa nuoren omia tarpeita ja itsemääräämisoikeutta kunnioittaen. Kotipolku -hankkeessa työ on pääsääntöisesti yksilötyötä. Kolmivuotista (2018-2020) hanketta rahoittaa Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus STEA. (Suomen Punainen risti.)

1.4 Takuusäätiö

Takuusäätiö on valtakunnallinen sosiaalialan järjestö, joka auttaa velkakierteessä ja taloudellisesti haavoittuvassa asemassa olevia ihmisiä. Takuusäätiö toimii pääasiassa Veikkauksen tuella. (Takuusäätiö.) Ryhmätoiminnassa Takuusäätiö vastasi ryhmään osallistuvien nuorten talousasioiden neuvonnasta ja ohjauksesta. Takuusäätiö toimitti ryhmäkerroille materiaalin, jonka avulla talousasioita käytiin läpi ryhmänvetäjien ohjaamana.

2 MONITOIMIJUUS NUORTEN TUKENA

Nuorten aikuisten tarvitsemasta tuesta on tehty viime vuosina paljon selvityksiä. Nuorten aikuisten tukemiseksi sosiaalityössä tarvitaan yhteistyötä eri toimijoiden kanssa muun muassa terveydenhuollon, työ- ja elinkeinotoimen, Kelan, opetustoimen sekä kolmannen sektorin toimijoiden kanssa. (Tuusa & Ala-Kauhaluoma 2014, 53.) Tukevien palveluiden tarjoaminen nuorille aikuisille vaatii sektorirajojen ylittämistä, moniammatillisen yhteistyön tekemistä, palvelujen koordinoimista, nuorten tilanteita koskevan seurantiedon keräämistä, palveluihin pääsemisen madaltamista ja joustavien koulutusratkaisujen tarjoamista. Monialainen yhteistyö on välttämätöntä tilanteissa, joissa asiakkaalle on kasaantunut useampia pitkäkestoisia elämänhallinnan ongelmia. (Saikkonen, Blomgren, Karjalainen & Kivipelto 2015, 16.) Myös Palolan, Hannikainen-Ingmanin ja Karjalaisen tutkimuksen mukaan (2012, 313) nuorisolähtöisessä viranomaistoiminnassa tarvitaan byrokratian joustoja sekä sektorirajoja ylittävää työskentelyä, jotta syrjäytymisriskissä olevia nuoria pystytään kannustamaan muutokseen. Palvelujärjestelmässä tarvitaan sosiaalitoimen, työhallinnon, koulutuksen, terveydenhoidon, kuntoutuksen ja muiden vastaavien toimijoiden osaamista. Ensiarvoista on myös se, että tarvittaessa nämä toimijat tekevät yhteistyötä nuoren parhaaksi.

Moniammatillisen yhteistyön käsitettä alettiin käyttää eri ammattiryhmien yhteistyön kuvauksissa jo 1980-luvun loppupuolella ja se vakiintui Suomessa 1990-luvulla (Isoherranen, Rekola & Nurminen 2008, 33). Suomessa moniammatillisuuden käsitettä on käytetty laajasti kuvaamaan erityyppisiä asiakastyön vuorovaikutustilanteita. Englannin kielellä moniammatillisuutta kuvaa muun muassa sana *transprofessional*, jolla tarkoitetaan tiivistä yhteistoimintaa. (Kekoni, Mönkkönen, Hujala, Laulainen & Hirvonen 2019, 15.) Moniammatillisuuden käsitettä voidaan käyttää kuvaamaan monenlaista asiantuntijoiden yhteistyöntapaa. Yksinkertaistaen moniammatillisuudessa asiantuntijoilla on yhteinen työ tai tehtävä suoritettavanaan, ongelma ratkaistavanaan tai päätös tehtävänä ja tavoitteeseen päästäkseen, heidän on yhdistettävä tietonsa ja taitonsa. (Isoherranen ym. 2008, 33.) Palveluissa tarvitaan sektorirajoja ylittävää verkostoyhteistyötä, jossa on mahdollista hyödyntää erilaisten asiantuntijoiden osaamista yli sektorirajojen. Kyse on palveluparadigman muutoksesta, joka tarkoittaa verkostomaisen palvelun kehittämistä sektoroituneiden palveluiden rinnalle. (Karjalainen 2006, 252.) Yhteistoiminnallisuuden käsitteellä

tarkoitetaan yhteisen tekemisen seurauksena muodostuvaa toimintaa (Kekoni ym. 2019, 16).

Asiakaslähtöisessä moniammatillisessa työssä asiakkaan mielipide kuullaan ja otetaan huomioon. Asiakaslähtöisyyden arvoperusteina voidaan pitää asiakkaan itsemääräämisoikeutta, mahdollisuutta osallistua, tasavertaista vuorovaikutusta ja tiedonsaantia. Nämä kaikki perustuvat asiakkaan kunnioittamiseen. Asiakas ei saa kuitenkaan joutua ottamaan liian suurta vastuuta. Asiakaslähtöisessä työssä asiakas ei ole työn kohde, vaan hänen tilanteensa, johon tarvitaan muutosta. (Pehkonen, Martikainen, Kinni & Mönkkönen 2019, 90.)

Monitoimijaisessa työssä on tyypillistä, että toimijoita yhdistää yhteinen tavoite. Työn päämäärää ei kuitenkaan välttämättä käsitetä samalla tavalla eri toimijoiden kesken, josta voi aiheutua eriäviä näkemyksiä prosessin aikana (Kekoni ym. 2019, 27). Monitoimijaisessa yhteistyössä on tärkeää tunnistaa kehittämistyön tarve ja löytää yhteinen motivaatio asioiden eteenpäin viemiseen. Yhteisen näkemyksen pohjalta on tärkeä määritellä yhteinen tavoite ja lähteä kartoittamaan keinoja tavoitteen saavuttamiseen. Yhteisen tavoitteen äärellä tekemisen tapoja ja ajattelun eroja voi silti olla. Se ei kuitenkaan ole este projektin etenemiselle vaan mahdollistaa monipuolisempaa työskentelyä. Kehittämistyössä on erityisen tärkeää ottaa huomioon asiakkaan tarpeet, tarpeisiin vastaaminen ja oikea-aikaisuus.

On todennäköistä, että tulevaisuudessa sosiaali- ja terveystalalla verkostoyhteistyö tulee lisääntymään, jolloin moniammatillista ja monialaista yhteistyötä pystytään hyödyntämään entistä paremmin. Palvelukokonaisuuksia tuottaessa myös yhteistyö julkisten palveluiden, järjestöjen ja yksityisten palveluntuottajien kesken lisääntyy muodostaen niin sanottuja palveluhybridejä. Tämä tulee haastamaan myös eri alan asiantuntijoiden ammatillista osaamista. Toimintalähtöisen, dialogisen ja kohtaavan vuorovaikutuksen toimintatavan avulla voidaan vähentää hajanaisuutta sekä koota paremmin moninaista asiantuntijuutta. Toimintatapaan kuuluu yhteiskehittäminen, joka tarkoittaa sitä, että eri asiantuntijat kohtaavat asiakkaan kumppanina ja palvelukokonaisuutta suunnitellaan yhteisessä dialogissa. On tärkeää hahmottaa asiakkaan arki kokonaisvaltaisesti ja tunnistaa erilaisia merkityksiä. (Hänninen & Poikela 2016, 163-164.)

3 HYVINVOINTI JA OSALLISUUS

Erik Allardtin mukaan hyvinvointi koostuu elintasosta ja elämänlaadusta. Elintasaan kuuluvat aineelliset ja persoonattomat resurssit, joiden avulla yksilö voi ohjailta elämäänsä ja elinehtojaan. Elämänlaatuun kuuluvien sosiaalisten ja itsensä toteuttamisen tarpeiden tyydytystä ei ole määritelty aineellisten resurssien avulla vaan inhimillisten suhteiden laadun perusteella. Tarpeet on jaoteltu kolmeen perusluokkaan, jotka ovat elintaso (having), yhteisyyssuhteet (loving) ja itsensä toteuttamisen muodot (being). Elintasaan kuuluvat osatekijät ovat tulot, asumistaso, työllisyys, koulutus ja terveys. Yhteisyyssuhteet muodostuvat paikallis- ja perheyhteisyyden sekä ystävyysuhteiden osatekijöistä. Itsensä toteuttamisen muotoihin sisältyvät arvonanto, korvaamattomuus, poliittiset resurssit ja mielenkiintoiset vapaa-ajan toimet. (Allardt 1993, 89-93.)

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos (THL) jakaa hyvinvoinnin osatekijät kolmeen ulottuvuuteen; terveyteen, materiaaliseen hyvinvointiin ja koettuun hyvinvointiin tai elämänlaatuun. Hyvinvointi-käsite jaetaan suomen kielessä sekä yksilölliseen hyvinvointiin että yhteisötason hyvinvointiin. Yhteisötason hyvinvoinnin tekijöitä ovat muun muassa elinolot, kuten asuinolot ja ympäristö, työhön ja koulutukseen liittyvät seikat, kuten työllisyys ja työolot, sekä toimeentulo. Yksilöllisen hyvinvoinnin osatekijöiksi taas luetaan sosiaaliset suhteet, itsensä toteuttaminen, onnellisuus ja sosiaalinen pääoma. Yhä useammin koettua hyvinvointia mitataan elämänlaadulla, jota muovaavat terveys ja materiaallinen hyvinvointi, samoin kuin yksilön odotukset hyvästä elämästä, ihmissuhteet, omanarvontunto ja mielekäs tekeminen. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Hyvinvointi- ja terveys-erot. Hyvinvointi.) THL:n määritelmä on hyvin samansuuntainen Allardtin hyvinvoinnin ulottuvuuksien kanssa.

Koetulla hyvinvoinnilla tarkoitetaan yksilöiden omaa kokemusta terveydestä, sosiaalisista suhteista ja sosiaalisesta identiteetistä. Hyvinvointi koostuu sekä elinoloista että yksilön kyvystä ja mieltymyksistä, joiden pohjalta hän hyvinvointiaan tuottaa. Subjekttiivinen eli koettu hyvinvointi kuvaa hyvinvointia ihmisten omien kokemusta, arvioiden ja arvostusten pohjalta. (Karvonen 2019, 96, 100.)

Hyvinvointia koskevissa tutkimuksissa on todettu, että taloudellinen hyvinvointi ja niin sanotut materiaaliset resurssit lisäävät hyvinvointia vain tiettyyn pisteeseen saakka. Taloudellinen hyvinvointi on välttämätöntä, mutta pelkästään sen avulla yksilö ei saavuta riittävää hyvinvointia. Arjen hyvinvointi koostuu siitä, että elinolot, toimintamahdollisuudet ja käytössä olevat voimavarat riittävät tyydyttämään yksilön sillä hetkellä olevia tarpeita. Yksilötason lisäksi hyvinvoinnin kokemukseen vaikuttaa yhteiskunnassa vallitsevat arvot, kotitalouksien arvot ja tarpeet. Yhteiskunnan vaurastuminen on lisännyt hyödykkeiden hankintaa. Toisaalta esimerkiksi teknisen osaamisen lisääntyminen on mahdollistanut asioiden hoitamista sähköisten järjestelmien kautta. Tämä lisää osaltaan arjen sujuvuutta. Kuitenkin tämä vähentää yksinäisen ihmisen tarvetta lähteä ulos asioita hoitamaan. Voidaankin pohtia lisääkö tämä hänen hyvinvointiaan vai ei? (Raijas 2011, 262.)

Sosiaalityön tehtävänä on pyrkiä parantamaan asiakkaan kanssa hänen aineellista, henkistä ja sosiaalista hyvinvointiaan. Yhteiskunnallisena velvollisuutena sosiaalityön tulee ylläpitää, edistää ja tukea asiakkaan hyvinvointia sekä sosiaalista turvallisuutta. Tämä pyrkimys mahdollistuu vain hyvässä vuorovaikutuksessa asiakkaan ja sosiaalityöntekijän välillä. Vuorovaikutus on sosiaalityön työskentelyote ja työtapa. Sosiaalityön teoreettisesta viitekehyksestä voidaan erottaa hyvinvointi kolmen eri lähestymistavan kautta: tarpeen, resurssien ja toiminnan. Tarpeilla tarkoitetaan jokapäiväisessä elämässä ilmeneviä tarpeita. Toinen hyvinvoinnin teoreettinen lähestymistapa tuo esille sosiaalihuollon keskeisen periaatteen; voimavarakeskeisyyden. Tämän lähestymistavan tarkoituksena on lisätä ihmisen resursseja hyvinvoinnin tavoitteluun erilaisin välinein. Resurssit voidaan nähdä välineenä tarpeen tyydytykseen. Kolmas keskeinen teoreettinen lähestymistapa hyvinvoinnin ymmärtämisen korostaa toiminnan ja tekemisen merkitystä hyvinvoinnin syntyyn ja ylläpitoon. (Niemelä 2016, 97-98.)

Hyvinvointi on abstraktia ja siihen asetetut tavoitteet saattavat toteutua vasta pitkän ajan kuluttua, minkä vuoksi ihmisen voi olla vaikea nähdä millaisia toimia hän tarvitsee hyvinvoinnin tavoittamiseksi. Tämä saattaa aiheuttaa tyytymättömyyttä omaa arkea kohtaan. Tyytymättömyyttä voi myös aiheuttaa tavoitteiden ja todellisuuden välinen ristiriita. Yksilö voi tähdätä hyvinvointiin, mutta yllättävät tekijät sekä kotitalouden että ympäristön suhteen voivat häiritä niin, että hyvinvointi ei toteudu. Kuitenkin usein hyvinvointia lisää jo toiminta itsessään. (Raijas 2011, 262 - 263.)

Subjekttiivinen hyvinvoinnin tila on sosiaalisella alueella rakentuva osallisuus. Osallisuus on laaja käsite ja sitä on määritelty eri näkökulmista. Osallisuus rakentuu ja muuttuu resurssien, tarpeiden ja toimijuuden edellytysten mukaan. Ihmiset kokevat osallisuuden eri tavoin, koska eri ihmisillä on erilaiset tarpeet. Osallisuus ei ole vain yksilöllinen kokemus, koska muun muassa laki määrittelee sitä, miten resursseja on jaettu eri ihmisten välillä. (Koivisto, Isola, Lyytikäinen 2018, 8.)

Isola ym. (2017, 23) on määritellyt osallisuutta kolmen eri kategorian kautta:

- 1) Osallisuus omassa elämässä
- 2) Osallisuus vaikuttamisen prosesseissa
- 3) Osallisuus paikallisesta hyvästä

Osallisuus omassa elämässä tarkoittaa sitä, että yksilö on kosketuksissa omiin tarpeisiinsa ja hänellä on mahdollisuus toteuttaa itseään, jota voidaan lisätä kohtuullisella toimeentulolla, yksilön tarpeisiin vastaavien palveluiden avulla sekä mahdollistamalla toimintoja, joissa voi luoda yhteyksiä toisiin ihmisiin. Tärkeää on myös muun muassa oman elämän hallittavuus, ymmärrettävyys ja merkityksellisyyden kokemukset. Osallisuuden kokemusta omassa elämässä lisää myös yksilön itsensä tärkeäksi ja kyvykkääksi kokeminen, hyvän tekeminen ja yhteisyyden tunteminen. (Isola ym. 2017, 23, 25.)

Palveluita tulisi suunnitella ja toteuttaa niin, että asiakkaiden osallisuus ja toimijuus on toiminnassa keskeisessä osassa. Osattomuuden tunne sekä passiivitetut voivat vaikeuttaa entisestään työelämään pääsyä. Samoin osattomuus saattaa lisätä tarpeettomuuden tunnetta, joka on kokemuksena tuhoava. (Kainulainen, Paananen, Surakka, Pulliainen & Sauvola 2018, 78.) Nuorille tarjottavissa palveluissa olisi tärkeää huomioida osallistava ja toimijuutta korostava lähestymistapa.

Osallisuus vaikuttamisen prosesseissa on liittymistä erilaisiin vaikuttamisprosesseihin, joissa neuvotellaan resurssien jakamisesta, arvon muodostumisesta tai merkityksellisyydestä yhteiskunnassa. Epäoikeudenmukaisuuden ja epäkohtien poistamiseen tarvitaan erilaisia ihmisiä ja ihmisiä tulee rohkaista vaikuttamaan yhteisiin asioihin. (Isola ym. 2017, 29.) Asiakkaiden erilaisia vahvuuksia ja monenlaista osaamista pitäisi tunnustaa,

voimistaa ja tuoda näkyväksi (Kainulainen ym. 2018, 78). Osallisuus toteutuu parhaimmillaan vuorovaikutuksessa ja aidossa kohtaamisessa, jossa ollaan kiinnostuneita asiakkaiden toiveista ja mielipiteistä (Nummela, Hyväri & Lindholm 2018, 11).

Vuorovaikutuksellinen ja tulkinnallinen näkökulma tarkoittaa vaikuttavuustiedon tuottamisessa sitä, että sosiaalityön asiakkaat ovat aidosti osallisina arviointien suunnittelussa ja toteuttamisessa. Arvioinnissa täytyy rajata kenen tai keiden näkökulma otetaan esille. Kriittisestä näkökulmasta tehdyssä arvioinnissa otetaan huomioon toimintaan liittyvät eettiset, sosiaaliset, poliittiset, kulttuuriset ja taloudelliset tekijät ja niihin liittyvät arvot. Arvioinnin tehtävänä on tuottaa tietoa ja ratkaisuja siitä, miten huono-osaisuutta voidaan poistaa. Arvioinnin tulee ilmentää sellaisten asiakkaiden puolelle asettumista, jotka ovat joutuneet marginaaliin jonkin erityispiirteen johdosta. Jo kriittisen arvioinnin suunnitteluvaiheessa turvataan asiakkaiden osallistuminen ja vaikuttamismahdollisuudet. Tämän lisäksi ratkaisuita haetaan menetelmillä, jotka lisäävät asiakkaiden tietoisuutta, aktiivisuutta ja toimintamahdollisuuksien lisääntymistä ja jossa luovutaan asiantuntijälähtöisyydestä. (Kivipelto 2016, 298-300.)

Osallisuudella paikallisesta hyvästä tarkoitetaan sitä, miten osallisuutta edistäviä olosuhteita voidaan edistää ihmisen lähiympäristössä. On tärkeää rakentaa tiloja sekä luoda tilanteita ja toimintaa, jossa ihmisellä on mahdollista vaikuttaa resurssien hallintaan, yhteiseen hyvään sekä näyttää osaamistaan. Näissä tilanteissa luodaan yhteisiä merkityksiä, arvoja ja yhteisöllistä hyvinvointia yhteiskuntaryhmät ja hierarkiat ylittäen. (Isola ym. 2017, 38.)

3.1 Nuorten hyvinvointi

Nuorten kohdalla hyvinvointiin vaikuttaa oleellisesti riippuvuus kasvuperheestä, joka usein vaikuttaa sekä nuorten taloudelliseen hyvinvointiin että muihin hyvinvoinnin ulottuvuuksiin (Kestilä ym. 2019, 122). Kansallisen syntymäkohortti 1987 tutkimuksen mukaan kodin ulkopuolelle sijoitettujen nuorten hyvinvoinnissa oli merkittävä ero verrattuna ei sijoitettuihin nuoriin. Sijoitetuista nuorista toimeentulotukea oli saanut 86,3 % naisista ja 84,6 % miehistä. Ei kodin ulkopuolelle sijoitetuista, toimeentulotukea oli saanut 28,7 prosenttia naisista ja 26,6 % prosenttia miehistä. Vastaavanlainen tulos tuli näkyviin

myös mielenterveyteen (psykelääkkeiden käyttö tai psykiatrisen erikoissairaanhoidon asiakkuus) liittyvissä asioissa. Kodin ulkopuolelle sijoittamisella oli merkittävä vaikutus myös peruskoulun jälkeiseen jatko-opiskeluun. Tutkimuksessa todettiin, että vuoden 2012 lopussa 45,8 prosenttia naisista ja 58,8 prosenttia miehistä oli edelleen pelkän peruskoulututkinnon varassa. Ei kodin ulkopuolelle sijoitetuista ilman peruskoulun jälkeistä tutkintoa oli 9,9 prosenttia naisista ja 14,8 prosenttia miehistä. Tutkimuksessa havaittiin myös merkittävä ero työttömyyden suhteen kodin ulkopuolelle sijoitettujen ja ei sijoitettujen nuorten välillä verrattuna. (Ristikari ym. 2016, 56-59.)

Saari (2009) on tutkinut suomalaisten yksinäisyyttä ja sen vaikutusta hyvinvointiin. Saari totesi, että yksinäisyyden kokemus vaikuttaa suoraan tärkeimpien hyvinvoinnista kertovien tekijöihin (onnellisuus, koettu terveys, tyytyväisyys, luottamus ja aktiivisuus). (Saari 2009, 140.) Promeq on Suomessa vuosina 2016-2019 toteutettu hanke, jonka avulla on kehitetty menetelmiä neljän eri haavoittuvassa asemassa olevan väestöryhmän hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen. Tutkimukseen osallistui viisi yliopistoa ja kaksi tutkimuslaitosta. (Vaikuttavuuden talo 2019.) Yhtenä osahankkeena Promeqissa tutkittiin työelämän ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten hyvinvointia. Tutkimuksessa analysoitiin heidän kokemustaan hyvinvoinnista, joita tutkijat kuvasivat myös käsitteellä elämänlaatu. Tutkijat totesivat ennako-oletuksen mukaisesti, että nämä nuoret kokevat elämänlaatunsa heikommaksi verrattuna opiskeleviin tai työelämässä mukana oleviin nuoriin. (Aaltonen, Kivijärvi & Myllylä 2018.)

Tutkimustuloksissa painottui se, että nuoret kokivat enemmän yksinäisyyttä kuin verrokiryhmän nuoret. Monilla yksinäisyyden kokemus oli pitkäaikaista, jota ei selitä pelkästään ilman opiskelu- tai työpaikkaa oleminen, joka osaltaan vähentää sosiaalisia kontakteja. Erityisesti nuoret kokivat yksinäisyyttä ystävyssuhteiden osalta. Tutkijat painottivat sitä, että kaksi kolmesta tutkimukseen osallistuneista kokivat yksinäisyyttä vain silloin tällöin ja on tärkeää, että nuoria ei niin sanotusti leimata tutkimustuloksen perusteella. Tutkijat arvioivat, että koulutuksen ja työelämän ulkopuolilla olevien nuorten elämässä tulisi muistaa myös hyvinvointiin liittyvät kysymykset, eikä pelkästään painottaa työllistymiseen liittyviä asioita. (Aaltonen ym. 2018.)

Promeqin osahankkeena toteutettiin interventio, jossa tarkasteltiin verkossa pidettävän suljetun keskusteluryhmän vaikutusta nuorten hyvinvointiin. Keskusteluryhmien nuoret

olivat Ohjaamojen ja aikuissosiaalityön avoimen pajatoiminnan nuoria, jotka olivat kiinnostuneita osallistumaan netin keskusteluryhmään. Ryhmässä käsiteltävät aihealueet olivat kartoitettu ennakkoon avoimissa työpajoissa toiminnan ja keskustelun kautta. Nuoret nostivat hyvinvoinnin kannalta tärkeiksi aiheiksi yksinäisyyteen ja sosiaalisen tuen tarpeeseen liittyvät asiat. Verkkokeskustelu moderoivat nuoriso- ja sosiaalityöntekijät. Kymmenen viikon mittaisia ryhmiä järjestettiin kaksi sekä Vantaalla että Kouvolassa. (Aaltonen, Myllylä & Kivijärvi 2017, 26-29.)

Nuorilta saadun palautteen perusteella tärkeiksi asioiksi verkkokeskustelussa olivat nousseet yksinäisyys ja ystävyys sekä ”hyvä mieli”. Osa nuorista oli pystynyt kertomaan myös henkilökohtaisista vaikeista kokemuksista. Jotkut keskusteluryhmään osallistuneista olivat kaivanneet aktiivisempaa keskustelua ja muiden osallistujien tuntemista. Moderaattorina toimineiden työntekijöiden kokemukset olivat samassa linjassa nuorten kokemusten kanssa. Tutkijat totesivat, että verkossa keskusteleminen saattaa helpottaa sosiaalisten kontaktien luomista nuorille, joille toisten ihmisten kohtaaminen kasvokkain on haastavaa. Yksinäisyys ja sosiaalisten kontaktien puute ovat vaikeita kysymyksiä ratkaistavaksi ja kymmenen viikon verkkokeskustelun avulla niitä ei saada ratkaistua. Tutkijat arvioivat, että nuoren hyvinvoinnin ja mielialan hetkellinenkin koheneminen ovat tärkeitä seikkoja. Myös kuulluksi tuleminen kokemus on merkityksellistä nuoren hyvinvoinnin kannalta. (Aaltonen ym. 2017, 34-36.)

Toiviaisen (2019) väitöstutkimus osoittaa, että nuorten koulutuksesta ja työstä ulkopuolelle jääminen on sosiaalinen ja yhteisöllinen kysymys. Tuloksissa tulee esille nuoren lähiverkoston, yhteisöjen ja luottamussuhteiden tärkeys elämän erilaisissa taitekohdissa. Nuorten suuntautumista koulutukseen ja työhön johdattivat heidän itsensä ja muiden tunnistamat vahvuudet, jotka eivät usein olleet näyttäytyneet riittävinä opiskeluympäristöissä pärjäämiseen. Perheen ja ystävien kesken, palkkatyössä tai joustavissa oppimisympäristöissä nuoret saivat kokemuksia, jotka vahvistivat positiivisia käsityksiä itsestä ja omista vahvuuksista.

Tutkimus käsittelee myös Ohjaamo toimintaa. Ohjaamossa nuori saa yksilöllistä tukea liittyen koulutukseen ja työhön sekä myös muuhun elämäntilanteeseensa. Tutkimuksen tuloksista tulee ilmi Ohjaamoiden merkitys myös sosiaalisena yhteisönä. Ohjaamo ja

Avoin ammattiopisto merkitsi yksinäisille ja syrjään jääneille nuorille ensisijaisesti paikkaa, johon tulla päivittäin, sosiaalista kontaktia vertaisiin ja säännöllisyyttä arkeen. Toisten samassa tilanteessa olevien nuorten tapaaminen ja yhteisöön kuuluminen toivat nuorille helpotusta yksinäisyyteen. Nuoret saivat tilaisuuden käsitellä koulutuksen keskeyttämisestä tulleita syyllisyyden ja häpeän tunteita ja myös mahdollisuuden tarkastella omaa erityistä elämäntilanteensa. Tutkimuksen yksi päähavainnoista on, että mitä marginaalisempaan asemaan nuori yhteiskunnallisesti joutuu, sitä enemmän pinnalla on sosiaalinen sitkeys ja toiveikkaus vastoinkäymisten edessä. Koulu- ja oppilaitosten tukirakenteiden ja julkisten palveluiden toimintatavat eivät tavoita marginaaliasemassa olevia nuoria riittävän hyvin. Heikommissa ja haavoittuvimmissa asemassa olevat nuoret jäävät usein omien tukiverkostojensa varaan. (Toiviainen 2019.)

Törrönen ja Vauhkonen (2012) ovat tutkineet sijaishuollosta itsenäistyvien nuorten hyvinvointia. Taloudelliset resurssit ovat nuorten hyvinvoinnissa merkittävä tekijä. Ne tukevat sosiaalisten suhteiden ylläpitoa. Haastatteluissa sekä kielteisten että myönteisten kokemusten kohdalla tulee esille henkinen hyvinvointi, miten nuoret tuntevat voivansa. Nuoret arvioivat fyysisen kunnon heikommaksi kuin kokonaishyvinvointinsa. Nuoret arvioivat rahankäsittelytaitonsa heikommaksi kuin esimerkiksi taitojaan asioida kaupassa, laittaa ruokaa tai huolehtia hygieniastaan. Vaikeuksiksi nuoret nimesivät ruokavalion ja painonhallinnan. Nuorten heikko taloudellinen tilanne voi altistaa nuoret huonolle ruokavaliolle. Nuorten puuttuvat ruoanlaittotaidot ja jaksaminen valmistaa itse ruokaa heikentävät mahdollisuuksia syödä terveellisesti. (Törrönen & Vauhkonen 2012, 52, 57.)

3.2 Nuorten osallisuus

Jälkihuollon tavoitteena on vahvistaa nuoren omaa toimintakykyä ja kasvua kohti itsenäistä aikuista elämää. Nuoren oman toimijuuden vahvistaminen ja osallisuuden huomiointi on tämän vuoksi tärkeää. (Hipp & Pukkio 2016.) Jälkihuollon piirissä olevilla nuorilla ei yleensä ole samanlaista mahdollisuutta saada apua lapsuudenperheestä kuin mitä kotona asuvilla nuorilla on, joilla kodin tuki saattaa kestää pitkälle varhaisaikuisuuteen asti. Jälkihuollossa olevat nuoret joutuvat itsenäistymään aikaisemmin. (Berzin, Singer & Hokanson 2014.) Kaasinen (2019) on tutkinut lastensuojelun jälkihuollossa olevien nuorten kokemuksia osallisuudesta. Jälkihuollon asiakasnuoret kokivat osallisuutta muun

muassa ihmissuhteiden ja arjen toimintojen kautta. Suhteet sisaruksiin ja ystäviin olivat nuorille merkityksellisiä. Osa nuorista koki merkityksellisinä myös suhteet sijaisperheeseen ja biologisiin vanhempiinsa. Myös mahdollinen oma perhe koettiin tärkeänä osallisuutta lisäävänä tekijänä. Arjen aktiviteeteista opiskelu-, työ- ja harrastuskuviot vahvistivat nuoren osallisuuden kokemusta. Nuorelle mielekäs tekeminen arjessa lisäsi hyvinvointia ja lisäksi kodin ulkopuolinen tekeminen vahvisti nuoren arjenhallintaa, joka osaltaan toi lisää voimavaroja. (Kaasinen 2019, 51-52.)

Osallisuuden kokemusta nuorilla heikensi omat henkilökohtaiset ongelmat, kuten mielenterveys- ja päihdeongelma sekä mahdollinen syrjäytyminen. Nuorten aiemmat traumaattiset lapsuudenkokemukset takaumineen vaikuttivat hyvinvointiin ja näillä oli negatiivista vaikutusta myös nuorten osallisuuden kokemukseen. Elämänhallinnan haasteet muun muassa vuorokausirytmien ongelmat sekä taloudelliset vaikeudet vaikuttivat heikentävästi nuorten osallisuuden kokemukseen. (Kaasinen 2019, 52-53.)

Osallisuuden vastakohtana voidaan pitää osattomuutta. Nuorten osattomuus liittyy yleensä yhteiskunnan ja yhteisön ulkopuolelle jäämisen kokemukseen. Nuorten tutkimuksiin osallistumisen avulla voidaan lisätä nuorten osallisuutta yhteiskunnassa. Tutkimuksiin osallistuminen voi antaa nuorelle tunteen ja kokemuksen siitä, että hänen on mahdollista vaikuttaa yhteiskuntatasoisesti sekä saada aikaan muutoksia omassa, mutta myös muiden elämässä. Tutkimukseen osallistuminen ei muuta koko nuoren elämää, mutta parhaimmillaan se voi rohkaista yhteistyöhön, erityisesti jos yhteinen toiminta vastaa nuoren toiveita, tukee hänen elämäntilannettaan ja antaa kuulluksi sekä ymmärretyksi tulemisen kokemuksen. Vertaistutkijan roolissa nuori voi päästä eroon raskaistakin rooleista, jotka määrittelevät nuoren uhriksi sekä apua tarvitseväksi ja vastaanottavaksi osapuoleksi. Nuori saa lisäksi kokemuksen siitä, että hänen panostaan ja apuaan tarvitaan uuden tiedon tuottamiseen. (Törrönen & Sharpe 2016, 289-290.)

4 ARJENHALLINTA JA SYRJÄYTYMINEN

Arjenhallinnan ja syrjäytymisen käsitteet nivoutuvat monesti toisiinsa, koska yksilön kyky ylläpitää arjenhallintaa ehkäisee osaltaan hänen syrjäytymistään. Toisaalta taas syrjäytyneen ihmisen on vaikea pitää yllä oman elämänsä hallintaa, joka vaikuttaa oleellisesti hänen kykyynsä normaalin arjen ylläpitämisessä muun muassa arkirutiinien ja vuorokausirytmien suhteen.

Syrjäytymisen käsite ymmärretään nykyään laajasti ja se yhdistetään erilaisiin sosiaalisiin ongelmiin. Sosiaaliset ongelmat liittyvät pääsääntöisesti yhteiskunnan sosiaalisten rakenteiden ulkopuolelle jäämiseen. Yksilötasolla syrjäytymistä tarkasteltaessa siihen liitetään myös yksilön sosiaalisia ongelmia sekä niiden kerrostumista kuten syrjäytymistä työstä, sosiaalista suhteista ja yhteiskunnan tuesta. Merkittävimmiksi tekijöiksi syrjäytymiselle altistumisessa on todettu olevan putoaminen työ- ja koulutusmarkkinoilta sekä läheisten ihmissuhteiden puuttuminen. Usein syrjäytymisestä puhuttaessa keskustellaan köyhyydestä ja siihen liittyvistä tekijöistä. Tästä näkökulmasta katsottuna syrjäytyminen ymmärretään taloudellisten resurssien puutteesta johtuvaksi kyvyttömyydeksi osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan kussakin yhteiskunnassa vallitsevien kulttuuristen ja normatiivisten odotusten edellyttämällä tavalla. (Lehtonen & Kallunki 2013, 103, 128, 130.)

Syrjäytyminen voidaan määritellä osattomuutena sosiaalisista suhteista sekä myös työn ja yhteisön toiminnan ulkopuolelle joutumisena. Yleensä syrjäytymisellä tarkoitetaan syrjäytynyttä asemaa, mutta myös syrjäytymisen prosessia. (Laine, Hyväri, Vuokila-Oikkonen 2010, 11-12.) Syrjäytymiseen liittyvää keskustelua käydään usein kolmella eri tasolla. Syrjäytymistä on tarkasteltu yhteiskunnan, yksilön ja sosiaalisten ryhmien näkökulmista. Kaikista näkökulmista katsottuna syrjäytyminen nähdään kuitenkin kielteisenä, ei toivottuna ilmiönä. (Järvinen & Janhukainen 2001, 127.) Syrjäytyminen voidaan määritellä huono-osaisuuden kasautumiseksi, jonka vuoksi ihminen ei puutteellisen koulutuksen, työttömyyden tai elämänhallintaongelmien vuoksi pysty osallistumaan yhteiskunnan toimintaan (Kajantie ym. 2013, 23).

4.1 Nuorten arjenhallinnan haasteet

Vuoden 2015 nuorisobarometrissa kattoteemana oli arjenhallinta. Barometrissa arjenhallinnalla tarkoitetaan sitä, että lapsi tai nuori kykenee kehitysvaiheensa edellyttämällä tavalla ottamaan vastuuta omasta elämästään, taloudestaan ja henkisestä hyvinvoinnistaan. Keskeistä arjenhallinnassa ovat kodinhoidolliset tehtävät, talousosaaminen, sosiaaliset taidot, elämäntavat ja tulevaisuuden suunnitelmat. Konkreettisemmin kyse on nukkumaanmenoajoista, ruokatavoista, siisteydestä, liikunnasta ja siitä, että tulot ja menot ovat tasapainossa. (Myllyniemi 2016, 5.) Jälkihuollon päättävillä nuorilla on muita nuoria enemmän haasteita selviytyä kodin siisteyteen liittyvistä asioista sekä taloudellisiin seikkoihin liittyvistä asioista, kuten laskujen maksamisesta (Häggman-Laitila, Salokekkilä & Karki 2018, 139).

Arjenhallintaa on myös päivittäisten rutiinien ohella se, kuinka nuoret kokevat arkipäivän prosessien olevan heillä hallinnassa, myös heidän kohdatessa vaikeuksia Myllyniemen mukaan nuorten omat kokemukset ja havainnot ovat korostaneet arjenhallinnan tärkeyttä. Kuitenkaan hyvinvointipolitiikan käytännöissä nuorten arjenhallintataitojen kehittäminen ei ole saanut osaa. Edellisen hallituksen syrjäytymisen ehkäisyn yhteiskuntatakuun työryhmä esitti väliraportissaan yli 20 toimenpidettä, jotka keskittyivät ensisijaisesti koulutus- ja työvoimapolitiittisiin toimenpiteisiin. Nuorten oma näkemys arjenhallinnasta yhtenä tärkeänä voimavarana jäi kuitenkin paitsioon. (Myllyniemi 2016, 6.)

Kestilän, Kauppisen ja Karvosen (2016) tutkimuksen tuloksissa oli selvä yhteys nuoren ja hänen vanhempansa korkeimman koulutuksen välillä. Vain perusasteen suorittaneiden vanhempien lapsista 27 prosentilla oli vain perusasteen tutkinto ja korkea-asteen suorittaneiden vanhempien lapsista 14 prosenttia. Reilu kymmenesosa nuorista kertoi saaneensa toimeentulotukea viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana. Tässä tutkimuksessa toimeentulotuen saaminen oli yleisempää nuoremmassa (18-24-vuotiaat) kuin vanhemmassa (25-29-vuotiaat) ikäryhmässä. Niillä, joiden vanhemmilla korkein koulutus oli peruskoulututkinto, toimeentulon saaminen oli yleisintä (26%). Miehet raportoivat naisia enemmän ongelmia arkitoiminnoista selviämässä. (Kestilä ym. 2016, 122-128.)

Yleisintä oli vuorikausirytmien säilyttämisen haasteet. Useimmat arkitoimintojen koe-
tuista haasteista olivat yleisempiä nuoremmassa ikäryhmässä. Selvimmin yhteydessä ar-
jenhallintaan nuoruudessa olivat lapsuudenperheen ongelmista taloudelliset vaikeudet
sekä toistuva työttömyys. Reilu kolmannes nuorista, joiden perheellä oli taloudellisia vai-
keuksia, ilmoitti kokevansa menojen kattamisen tuloilla olevan haastavaa. Vakavia risti-
riitoja ja vanhempien eron kokeneet nuoret kertoivat useammin haasteista elämänhallin-
nassa ja päätösten tekemisestä liittyen omaan elämään. Tässä aineistossa vanhemman al-
koholiongelma oli yhteydessä erityisesti vaikeuksiin elämänhallinnassa ja kyvyssä tehdä
omaan elämään liittyviä päätöksiä. Arkitoimintoihin liittyvät haasteet ovat yleisempiä
niillä, joiden vanhemmilla on ollut alkoholiongelma. (Kestilä ym. 2016, 122-128.)

Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelman 2012-2015 yksi teemoista on ollut arjen-
hallinta. Nuorten hyvinvointi tulisi nähdä moniulotteisesti, kun mietitään nuorten syrjäy-
tymisen ehkäisyyn sekä hyvinvointierojen kaventamiseen sekä arjenhallinnan vahvista-
miseen pyrkiviä toimia. Tähän tarvitaan monialaista ja sektorirajat ylittävää keskustelua
ja yhteistyötä. Tutkimuksessa korostuu kouluttautumisen merkitys nuorten aikuisten ar-
jenhallinnassa. Kouluttautumisen mahdollistaminen ja siihen tukeminen on tärkeää. Lap-
suuden perheen vaikutukset myöhemmin arjenhallinnan kannalta ovat merkitykselliset.
Perheitä tulisi kyetä tukemaan vahvemmin. Tämän tutkimuksen tulokset korostavat on-
gelmien ylisukupolvista siirtymistä. Nykyään painotetaan usein yksilön ominaisuuksia ja
riskejä nuoria aikuisia koskevassa keskustelussa, mutta kyse voikin olla osoitus huono-
osaisuuden ylisukupolvisuuden vaikutuksesta. (Kestilä ym. 2016, 128-131.)

Myös Ilmakunnas (2018) on väestötietorekisteritietoja tutkimalla analysoinut miten sosi-
aalinen tausta ja riskitekijät elämässä vaikuttavat sosiaaliturvakuukausien määrään vuosit-
tain 19-29-vuotiaiden nuorten aikuisten ryhmässä. Nuorista, jotka olivat asuneet Suo-
messä 19-29-vuotiaana, 40 % oli saanut sosiaaliturvaa ainakin yhden kuukauden. Tutki-
mus osoittaa, että nuoret, joilla on ollut epävakaa sosiaalinen tausta saavat sosiaaliturvaa
useampia kuukausia kuin vakaan sosiaalisen taustan omaavat nuoret. Nuoret, joilla on
epävakaa sosiaalinen tausta, ovat suuremmissa riskissä ajautua saamaan sosiaaliturvaa jo
ennen elämän riskitekijöiden kokemista. Todennäköinen selitys tälle on, ettei matalatu-
loiset vanhemmat kykene tukemaan taloudellisesti nuoria aikuisia lapsiaan. Tulokset vah-
vistavat aiempaa tutkittua tietoa siitä, että koulutus voi toimia suojaavana tekijänä. Vain

peruskoulun käyneet nuoret saivat sosiaaliturvaa keskimäärin huomattavasti useampana kuukautena kuin ne, joilla oli korkeakoulututkinto. (Ilmakunnas 2018, 5-16.)

Salomonin (2014) tutkimuksessa lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijät arvioivat, että 50-60 % asiakasnuorista on arkirytmin kanssa ongelmaa joko irrallisena tai muihin ongelmiin yhdistettynä. Arkirytmin puuttumista yhdistettynä koulupinnaamiseen esiintyy suurella osalla erityisesti sijoitukseen päätyneillä nuorilla. Arkirytmin ongelmaa ei aina huomata. Keskustelua herättää kiireelliseksi muuttuneen yhteiskunnan ja tietoteknologian vaikutukset perheisiin. Usein vanhemmilla on ongelmia arkirytmin kanssa, joten lasten arkirytmistä ei pidetä huolta. Arkirytmin puuttuminen on merkittävä osa syrjäytymisen prosessia. Pääkaupunkiseudulla nuorilla on erittäin paljon arkirytmiin liittyvää oirehtimistä. Tämä huolestuttaa ammattilaisia ja se koetaan yleisenä ongelmana. Osittain arkirytmin ongelmat voivat olla normaalia nuoruuden kehitykseen kuuluvaa. (Salomon 2014, 123-135.)

Nuorten kokemus uuden oppimisesta ja pärjäämisen tunteen voimistumisesta, voi osaltaan motivoida nuoria suunnittelemaan tulevaisuuttaan kouluttautumisen sekä työllistymisen suhteen ja ennalta ehkäistä samalla syrjäytymistä. Soini (2015) on tutkinut, miten jälkihuollon sosiaaliohjaus tukee nuorten itsenäistymistä. Yhtenä aineiston osana oli jälkihuolto nuorten teemahaastattelut. Aineiston perusteella sosiaaliohjauksen suunnitelmallisen työskentelyn teemoiksi nostettiin muun muassa asumisen tukeminen, itsenäistymisen ja elämänhallinnan tukeminen sekä ohjaus ja tuki asioiden hoidossa. Tutkimuksen perusteella jälkihuolto nuorta hyvin tukeva sosiaaliohjaus on avointa ja sensitiivistä, mutta jäykkää ohjausta, jossa nuorelta edellytetään asioita ja nuorta vastuutetaan yhteistyöhön ja omien asioidensa hoitamiseen. (Soini 2015, 39-55.)

Hiltunen (2017, 13) kuvaa Sokran portaita asiakkaalle matkalla kohti työelämää. Asiakkaalle muotoiltu palvelu sisältää yksilövalmennusta, ryhmätoimintaa, työtoimintaa ja viimeisenä portaana työelämään tai opintoihin siirtymisen. Ryhmätoiminnassa ollaan osallisena toiminnan suunnittelussa, opetellaan arjenhallintataitoja sekä opetellaan sosiaalista kanssakäymistä muiden kanssa sekä tutustutaan jatkopolkuihin.

Niemi (2015) on tarkastellut Espoon Kipinässä järjestetyn Nuorten Kipinä -ryhmän vaikutusta asiakkaiden elämänhallintaan mittaamalla heidän koherenssinsa tunnetta. Ryhmään osallistui kuusi nuorta. Espoon Kipinä on aikuisten sosiaalipalvelujen koordinoimaa toimintaa. Nuorten Kipinä-ryhmä toteutettiin yhteistyössä Espoon kaupungin eteläisen aikuissosiaalityön, Olarin seurakunnan erityisnuorisotyön, Diakonissalaitoksen Vamos Espoon, Omnian etsivän työn ja työpajojen, Espoon kaupungin liikuntapalveluiden ja rekrytointipalveluiden sekä Espoon Järjestöjen Yhteisö EJY ry:n Jalkautuvan talousohjaus-hankkeen kanssa. (Niemi 2015, 11, 35.)

Ryhmä oli 18-26-vuotiaille toimeentulotukea saaville nuorille, jotka eivät ole käyneet peruskoulun jälkeen ammattikoulua tai lukiota. Ryhmäkerrat olivat toiminnallisia ja kerroilla tehtiin yleensä tutustumiskäynti paikkoihin, jotka tukevat nuorten elämänhallintaa kuten työvoimatoimistoon tai kuntosalille. Kipinä-ryhmän aikana koherenssin tunteessa ei tapahtunut merkittäviä muutoksia. Ryhmään osallistumisen aikana koherenssin tunteen kokonaispistemäärä laski kolmen nuoren kohdalla, kahden nuoren kohdalla pistemäärässä ei tapahtunut muutosta ja pistemäärä nousi yhden nuoren kohdalla. Niemen opinäytetyö haastatteluissa nuoret kokivat saaneensa ryhmän myötä arkeen tekemistä. Nuoret arvioivat, että ryhmä olisi voinut toimia useammin kuin kerran viikossa. (Niemi 2015, 36, 38, 58, 61.)

4.2 Nuorten syrjäytyminen

Mitä syrjäytyminen tarkoittaa jälkihuoltonuoren ikäisen nuoren kohdalla ja mitkä tekijät vaikuttavat syrjäytymisprosessin etenemiseen? Nuoren määrittelemisen syrjäytyneeksi on osaltaan nuorta leimaava ilmaisu. Toiset syrjäytyneeksi nuoreksi luokitelluista olisivat halukkaita pääsemään mukaan työelämään tai opiskelemaan, mutta he eivät vain ole onnistuneet siinä. Osa syrjäytyneistä nuorista taas eivät ole työ- tai opiskelukuntoisia, joka osaltaan lisää nuoren syrjäytymisen kierrettä. (Aaltonen, Berg & Ikäheimo 2015, 128.)

Syrjäytymiskeskusteluissa syrjäytyminen on ollut selvästi negatiivista; usein syrjäytymiseen ilmiönä liitetään toivottomuus ja päämäärättömyys. Päihdeongelmainen asunnoton tai huostaanotettu nuori ei identifioi itseään syrjäytymisen kautta, vaan määritelmä tulee ulkoa päin. Määritelmällisesti se on samaan aikaan niin syrjäytymistä tuottava prosessi ja

syrjäytyneen tila kuin yhteiskunnan normaalisuudesta tai normin mukaisesta elämänkaaresta irtautumista. Syrjäytyminen on yksilöllisten toimintamahdollisuuksien kaventumista ja moniongelmaisuuutta, jossa ihmiset eivät saa otetta elämästään, eivätkä pääse osaksi yhteiskunnassa hyväksytyjä hyvinvointipäämääriä. (Sandberg 2015, 93.)

Nuorten syrjäytymiskehitykseen ovat yhteydessä aina sekä ulkoiseen, että sisäiseen elämänhallintaan liittyvät tekijät. Ulkoiseen elämänhallintaan liittyviä tekijöitä voivat olla muun muassa sosiaalinen tausta, koulumenestys, työmarkkinoille sijoittuminen ja lopulta ongelmien kasaantuminen, kun taas sisäiseen elämänhallintaan liittyy nuoren minäkäsitys itsestään. Huonosta elämänhallinnasta seuraa usein epäonnistumisia, jotka yhdessä huonon itsetunnon kanssa, saattavat johtaa epäonnistumisten kierteeseen. Epäonnistumisen kierteessä olevat nuoret eivät välttämättä näe yhteyttä oman toimintansa, menestymisensä ja tulevaisuuden mahdollisuuksiensa välillä. Lisäksi nuorten voi olla vaikea tulkita epäonnistumisia ja onnistumisia realistisesti omasta alhaisesta minäkäsityksestä johtuen. (Lehtonen & Kallunki 2013, 128-131.)

Nuorisobarometreissa on selvitetty nuorten syrjäytymisen syitä vuodesta 1998 lähtien. Vuoden 2014 barometriin on tuloksia esitelty kootusti. Nuorille on esitetty kysymys ”missä määrin syrjäytyminen johtuu mielestäsi seuraavista asioista?”. Kärkipäässä vastauksissa ovat ystävien puute ja ajautuminen huonoon seuraan, mielenterveysongelmat, oma välinpitämättömyys ja työpaikan puute. Ei ole mielekästä kysyä suoraan syrjäytymisestä vaan käsitellä asiaa kiertoteitse. Syrjäytymiseen käsitteenä liittyy ulkopuolisuus jostakin. Syrjäytyminen on osallisuuden vastakohta. Käsite pitää sisällään tietynlaisen arvo maailman ja ajatuksen millaista elämän tulisi olla (perhe, koulutus, työ jne.). Kaikki ihmiset eivät tavoittele näitä asioita ja syrjäytyminen voi olla omaehtoista. Jos ihmisellä on erilaiset arvot kuin valtakulttuurissa, voiko häntä kutsua syrjäytyneeksi? (Myllyniemi 2015, 49-52.)

Vertailusta selviää, ettei nuorten käsityksissä syrjäytymisen syistä ole tapahtunut isoa muutosta 1990-luvun jälkeen. Tärkeimpänä syrjäytymisen selittäjänä on ystävien puute säilyttänyt paikkansa. Omaa välinpitämättömyyttä tai epäterveellisiä elämäntapoja syrjäytymiseen syynä pitää entistä harvempi nuori. Koulutuksen puutetta syrjäytymisen syynä pitää suurempi osa nuorista entiseen verrattuna. Nuorisobarometrien pitkän aikavälin seurannassa koulutuksen merkityksellisyydestä on havaittavissa tietynlainen trendi.

Nuorten mielipiteet koulutuksen tärkeydestä ovat vaihdelleet taloussuhdanteiden mukaan. Laman ja taantumien aikana koulutusta on pidetty tärkeänä, kun taas nousukauden aikana usko koulutuksen tärkeyteen on laskenut. (Myllyniemi 2015, 49-52.)

Kansallinen syntymäkohortti 1987 –rekisteriaineistoa käyttäen on tutkittu 25-28-vuotiaiden syrjäytymistä. Tässä tutkimuksessa syrjäytymisenä pidetään kouluttamattomuutta 25-vuotiaana ja pitkittynyttä työttömyyttä 25-28-vuotiaana, jolloin elämänsä aikana työllisyysasiat ovat jääneet saavuttamatta. Kouluttamattomuudella kuvataan tilannetta, jossa henkilöllä ei ole peruskoulun jälkeistä toisen asteen jatkotutkintoa 25-vuotiaana. Jatkotutkintoa ei ollut 13 prosentilla 25-vuotiaana. Kouluttamattomuuden ja pitkäaikaisen työttömyyden vuoksi 3,7 % eli 2186 henkilöä voitiin sanoa kuuluvan syrjäytyneiden ryhmään 25-28-vuotiaana. Kouluttamattomuudella oli vahvemmin yhteys muihin ongelmiin kuin pitkäaikaisella työttömyydellä. Yli 300 päivää kestänyttä työttömyyttä oli 13 %:lla 25-28-vuotiaiden ikäluokasta, miehillä hieman enemmän kuin naisilla. Koulutettujen, työssä olevien ryhmä oli suurin 77 %. (Paananen, Surakka, Kainulainen, Ristikari & Gissler 2019, 114-124.)

Toimeentulotuen saanti koulutettujen työllisten ryhmässä oli hyvin harvinaista. Syrjäytyneiden ryhmässä pitkäaikainen toimeentulotuen saanti oli yleistä (28,5 %). Lähes puolella syrjäytyneiden joukosta oli lapsuudessa ja nuoruudessa psykiatrista sairastavuutta. Huomattava ero koulutettujen työllisten ja syrjäytyneiden välillä oli päihdediagnooseissa. Nuoruudessa erikoissairaanhoidosta asetettu päihteisiin liittyvä diagnoosi oli syrjäytyneillä lähes joka viidennellä, koulutetuista työllisistä vain vajaalla kahdella prosentilla. Voimakkaimmin toimeentulo-ongelmien jälkeen syrjäytymiseen yhdistyivät kodin ulkopuolelle sijoitus, päihdeongelma, rikostuomio sekä vanhempien köyhyys toimeentulotuen saannilla mitattuna. (Paananen ym. 2019, 114-124.)

Nuorten aikuisten syrjäytymistä voidaan pitää suurena yhteiskunnallisena haasteena. Tehtyjen arvioiden mukaan pelkästään peruskoulun käyneestä henkilöstä aiheutuu hänen elinajaltaan noin 295 000 euron menetys julkishallinnolle. Kustannukset aiheutuvat menetyksistä tuloveroista ja maksetuista tuista (työmarkkina-, asumis- ja toimeentulotuki). Summaa voidaan pitää minimikustannuksena, koska siinä ei huomioitu esimerkiksi kuluveroja, työttömien aktivointitoimenpiteitä, erikoissairaanhoidon, työkyvyttömyyseläkejärjestelmän yms. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019.)

Tutkimukset osoittavat, että Euroopassa nuoret ovat usein alttiimpia tuloon pohjautuvalle köyhyydelle kuin vanhemmat työkäiset aikuiset. Nuorisoköyhyyden empiirisen tutkimuksen avain asemassa ovat Luxemburg Income Study (LIS) ja European Communities Household Panel Survey (ECHP). European Community Household Panel on kahdeksanvuotinen pitkittäistutkimus kotitalouksista 14:sta Euroopan maassa vuosina 1994-2001. Tutkimus kattaa yleisen taloudellisen tilanteen, työelämän, asumisen, sosiaaliset suhteet ja terveyden. (European University Institute. ECHP.) LIS tutkii ja hankkii tulojen, varallisuuden, työllisyyden ja väestötietojen kokonaisuuksia monista korkean ja keskitulon maista sekä vertailee eri maiden tuloksia keskenään ja julkistaa tulokset (Cross-National Data Center). Kangas ja Palme (2000) ovat tulkinneet LIS tilastoja kahdeksassa OECD maassa, joista kuusi on Euroopassa ja tulokset osoittavat nuorten tuloon pohjautuvan köyhyysasteen olevan huomattavasti korkeampi kuin muissa ikäryhmissä. Useammissa maissa nuoret ovat korvanneet iäkkäämmät pienimpänä tuloryhmänä. (Fahmy 2014, 38.)

4.3 Nuorten syrjäytymisen ehkäisy

Monelle jälkihuollon päättävälle asiakasnuorelle ei ole muodostunut riittävän hyviä valmiuksia huolehtia itsenäisesti oman talouden hoitoon ja arjenhallintaan liittyvistä velvollisuuksista. Yhteiskunnallisesti ajateltuna nuorten syrjäytyminen on erittäin kallista, joten on tärkeää löytää uusia työtapoja syrjäytymisen ennaltaehkäisyyn.

Edellisellä hallituskaudella vuosina 2015-2019 hallitus on toteuttanut erilaisia toimenpiteitä, joiden avulla on pyritty parantamaan niin sanottujen NEET-nuorten asemaa. NEET-nuorten käsitteellä tarkoitetaan nuoria aikuisia, jotka ovat työelämän ja koulutuksen ulkopuolella (neither in employment or in education or training). Vuonna 2015 NEET-nuorten osuus on ollut Suomessa korkeimmillaan lähivuosiin verrattuna. Tällöin 15,1% 20-24-vuotiaita nuorista oli NEET-nuoria. Samana vuonna Eurofound tilaston mukaan Suomessa 15-24-vuotiaiden ikäluokasta tilastoitiin 11 % NEET-nuoriksi. Vuonna 2015 prosenttiosuus oli myös korkea muihin Pohjoismaihin verrattuna, mutta hiukan alle EU:n keskitason. Tilanne on kohentunut tämän jälkeen ja vuonna 2018 NEET-nuorten osuus oli laskenut 11,8 prosenttiin. Myös nuorten miesten tilanne on parantunut ja heidän osuutensa NEET-nuorista oli vuonna 2018 oli 11,7 prosenttia koko ikäryhmän miesväestöön

verrattuna, kun vuonna 2015 heidän osuuteensa oli 16.6 prosenttia. (Opetus- ja kulttuuriministeriö, työ- ja elinkeinoministeriö & sosiaali- ja terveysministeriö 2019, Eurofound 2016.)

Tutkimuksien mukaan NEET-nuorten onnellisuuden, luottamuksen ja poliittisen mielenkiinnon taso on alhaisempi muihin nuoriin verrattuna. Koulutuksen ja työelämän ulkopuolella oleminen voi aikaansaada nuorille osattomuuden tunnetta sekä voi heikentää heidän sosiaalista koheesiotaan eli ryhmään kuulumista. NEET-nuorten kohdalla on todettu, että heidän tyytyväisyytensä elämään sekä luottamuksensa muihin ihmisiin on muita nuoria matalammalla tasolla. (Opetus- ja kulttuuriministeriö, työ- ja elinkeinoministeriö & sosiaali- ja terveysministeriö 2019.)

Tutkimusten perusteella vakiintuneilla ohjaus- ja palvelujärjestelmillä ei ole ollut riittävästi keinoja vastata nuorten sosiaaliseen syrjäytymiseen liittyviin koulutus-, kuntoutus- ja työllistymistarpeisiin. On todettu, että monilla nuorilla saattaa olla haastavaa kiinnittyä työelämään tai koulutukseen. Erityisesti tämä on todettu nuorten kohdalla, joilla on ollut omassa elämässään monia haasteita muun muassa mielenterveysongelmia ja päihderiippuvuuksia. Riskinä on, että nämä nuoret putoavat yhteiskunnan tarjoamien turva- ja tuki-verkkojen ulkopuolelle. (Pietikäinen 2007.) Nuoret luokulla-tutkimuksessa on todettu, että palvelut eivät ole kyenneet riittävästi auttamaan nuoria, joilla ei ole valmiuksia opiskella tai tehdä töitä alentuneen toimintakykynsä vuoksi. Suurella osalla näistä nuorista on mielenterveysongelmia. Kroonisesti syrjäytyneiden nuorten terveydenhuollon kustannukset ovat olleet seitsemänkertaiset verrattuna ei syrjäytyneisiin nuoriin. Tutkimuksen perusteella todettiin, että mielenterveyspalveluja ei ole saatavissa riittävästi syrjäytyneiden nuorten auttamiseksi. (Aaltonen, Berg & Ikäheimo 2015, 129-130.)

Perusopetuksen jälkeen koulutuksen ja työn ulkopuolelle jääneistä nuorista on muodostunut palvelujärjestelmän väliinpuotoajaryhmä. Tämä aiheutuu monista tekijöistä, kuten nuorten haastavista tilanteista ja vaikeuksista kiinnittyä palveluihin sekä heille sopivien palveluiden puutteista. Tutkimusten perusteella on tärkeää vastata tähän ongelmaan myös erilaisilla palvelusektoreita rikkovilla työmuodoilla kuten moniammatillinen yhteistyö, palvelujen koordinointi, nuorten tilanteita koskevan seurantatiedon systemaattinen kerääminen sekä nuoren elämäntilanteen tunteminen kokonaisvaltaisesti. Oleellista on myös

luottamuksellisen suhteen syntyminen nuoren ja työntekijän välillä, pitkäjänteisyys, nuoren motivoituminen, palvelukynnyksen madaltaminen, tukihenkilön tai luottoaikuisen käyttäminen, nuoren perheen mukaan saaminen, tulevaisuusorientaation vahvistaminen, nuorten äänen kuunteleminen sekä kokonaisvaltainen auttaminen. (Pietikäinen 2007.)

Palolan ym. (2012, 313) mukaan byrokraattiset jäykkyydet saattavat ahdistaa nuoria ja pahimmillaan nuori jättää hänelle kuuluvan tuen tai palvelun hakematta. Palvelujärjestelmän tulisi vahvistaa asiakkaan toimijuutta yhteiskunnassa, lannistamisen ja ahdistamisen sijaan. Ilman koulutus- tai työpaikkaa oleva nuori tarvitsee itselleen hänen tilannettaan tukevan tuki- ja palveluverkoston ja siinä ”luottohenkilön”, joka voi auttaa nuorta, kun järjestelmä tuntuu liian vaikealta. (Palola ym. 2012, 313). Syrjäytyneen nuoren kohdalla on riskinä, että hän on pidempään riippuvainen palvelujärjestelmän tuesta, jos hän ei saa ajoissa apua (Montserrat & Casas 2018, 761). Palvelujärjestelmän tulisi pystyä kohtaamaan apua tarvitseva nuori yksilöllisemmin kuin nyt tapahtuu, jos syrjäytymiskehitykseen halutaan oikeasti puuttua. Tutkimuksen mukaan koulutuksen ja työelämän rakenteissa tarvitaan nykyistä enemmän yksilöllistä asiakkaan kohtaamista syrjäytymisuhan alla olevien nuorten tilanteissa. (Palola ym. 2012, 313.)

Näe minut – kuule minua, kokemuksia ryhmistä kirjassa esitellään tutkimusta lastensuojelun ryhmätoiminnoista. Vuonna 2003 Waris -ryhmäksi nimetty ryhmätoiminnan vertaiskehittäjäryhmä tilastoi ja dokumentoi ohjattuja ryhmiä. Waris -ryhmä määritteli lastensuojelun avohuollon ryhmätoiminnan olevan sosiaalityön ammattilaisten ohjaamaa vertaisryhmiin kohdistuvaa, toiminnallisiin ja terapeuttisiin työmenetelmiin perustuvaa säännöllisesti järjestettävää palvelua. Ryhmätoimintaa on järjestetty yhteistyössä eri hallintokuntien ja kolmannen sektorin toimijoiden kanssa. Kehittämiskohteena tutkimuksessa olivat ryhmien arviointi ja ryhmissä käytetyt työmenetelmät ja työvälineet sekä dokumentointi. Tavoitteena oli myös ryhmätoiminnan vakiinnuttaminen osaksi lastensuojelun perustyötä. (Heikkinen, Levamo, Parviainen & Savolainen 2007, 5.)

Vuonna 2004 Helsingissä aloitettiin ryhmätoiminta lastensuojelun jälkihuollon nuorille. Ryhmässä oli seitsemän tyttöä. Tyttöjä oli haastavaa aluksi tavoittaa ja ryhmän kokoaminen tuntui lähes toivottomalta. Jälkihuolto nuorten ryhmämuotoisen sosiaalityön tavoitteena oli muuttaa sosiaalisia ongelmatilanteita ja saada nuori parantamaan omaa elämäntilannettaan. Ryhmässä kohdattiin yhdessä vaikeita tilanteita, käsiteltiin niitä ja etsittiin

vaihtoehtoja. Ryhmäläisten erilaisten valintojen tarkastelu ja niiden nostaminen näkyväksi oli yksi ryhmän merkittävimmistä tavoitteista. Yksilösosiaalityöhön verrattuna ryhmä tarjoaa nuoren psykososiaalisen kehityksen kannalta tärkeitä asioita kuten liittymisen johonkin, osallistumisen ja hyväksytyksi tulemisen. Taustalla oli myös ajatus, siitä että jälkihuoltoon nuoret tarvitsevat enemmän tukea itsenäistymiseen ja selviytymiseen kuin nuoret, joita ei ole sijoitettu. Ryhmän tyttöjen hyvinvointi koheni ryhmän aikana. Osa tytöistä nukkui paremmin, opiskeli ja oli saanut oman asunnon ryhmän jälkeen. Sosiaaliset suhteet olivat parantuneet ja liikunta oli tullut osaksi elämää. Yleisesti itsestä huolehtiminen oli parantunut. Ryhmässä nuoret aikuiset saivat pohtia suuria elämänmuutoksia ja saivat tukea siihen. Ryhmä merkitsi tytöille myös jotain omaa, ehkä tietä aikuisuuteen. (Levamo 2007, 82-148.)

Helsingin kaupunki on ollut mukana “Sosiaalityön jälkihuollossa olevien nuorten asiakasprofiilit, osallisuus, tuki ja tuen vaikuttavuus. Kohti itsenäistä asumista tukevaa moniammatillista toimintamallia” nimisessä tutkimushankkeessa. Hankkeen tarkoituksena oli saada tietoa jälkihuollon piirissä olevista nuorista ja heidän palvelujen käytöstä. Samalla oli tarkoitus selvittää, miten palveluita voidaan kehittää paremmin heidän asiakasryhmänsä tarpeita vastaavaksi. Helsingin jälkihuoltoyksikkö on kehittänyt työskentelyään asiakasraatien avulla, joissa nuorten ääntä, osallisuutta ja vaikuttamisen mahdollisuutta on haluttu vahvistaa. Asiakasraadeissa nuoret toivat esille erilaisia kehittämistarpeita muun muassa toiveita elämänhallinnan ohjauksen sekä henkisen tuen saamiseksi. (Eriksson & Karppinen 2016, 9-10.)

Karppisen ja Erikssonin tekemässä tutkimuksessa oli kartoitettu Helsingin jälkihuoltoon nuorten arjen sujumista muun muassa päivärytmin, arkielämän taitojen ja rahankäytön osalta. Rahankäytön osalta 18 % hallitsi raha-asiat hyvin. Päivärytmin osalta haasteita oli 40 %:lla nuorista. Arkielämän taitoja kartoitettiin tutkimuksessa liittyen ruoanlaiton, pyykinpesun, kaupassa asioinnin, siivoamisen, työssäkäynnin ja asumisen osalta. 31 %:lla nuorista oli hyvät arkielämäntaidot. (Karppinen & Eriksson 2016, 93-94.)

Yhdysvalloissa on tehty tutkimus, jossa virtuaalisen opetusohjelman avulla lähestyttiin nuoria, joilla on riskitekijöitä elämässään. Yksi osa-alue on asunnon etsiminen, joka on keskeisin aihe tutkimuksessa. Tutkimukseen osallistuvat nuoret olivat jo valmiiksi työn-

hakua tukevan toiminnan piirissä. Tutkimuksen päätarkoitus oli arvioida, tukeeko elämäntaitoja opettava sivusto asunnon löytämistä. Sivusto sopi myös niille nuorille, joilla on oppimisvaikeuksia. Sivuston nimi on Vstreet.com ja sen tavoitteena on opettaa nuorille elämäntaitoja ja rakentaa yhteisöllistä verkostoa itselleen. Sivusto on visuaalinen ja viihdyttävä sekä siellä on mahdollisuus keskustella vertaisten kanssa. (Pacifi, White, Cummings & Nelson 2005.)

Hypoteesi tutkimuksessa oli, että käytettyään Vstreet sivustoa nuorilla on paremmat taidot löytää asunto sekä heillä on parempi asenne asunnon etsimiseen. Vstreet sivustossa nuorilla on oma "virtuaalinen huone", jonka he voivat tehdä omanlaisekseen. Huoneessa on erilaisia linkkejä missä esimerkiksi kaksi virtuaalista nuorta kertoo asunnon hankkimisesta. Jokaisen opetusosion jälkeen on harjoitus, jolla nuoret voivat testata tietämystään. Linkeissä on myös muun muassa nuorille osoitekirja, chat-huone ja sähköposti. (Pacifi, White, Cummings & Nelson 2005.)

Tutkijat tekivät samanlaisen testin kaikille nuorille, saadakseen selville oliko tiedoissa eroa tutkimuksen loppuun käyneiden tai kesken lopettaneiden kesken. Kesken lopettaneilla oli pienemmät odotukset kuin niillä, jotka olivat pitäneet yhteyttä työnhakua tukevaan keskuksen. Nuoret olivat tyytyväisiä sivustoon. Tulokset osoittivat, että lähestymistapa oli tehokas ja lisäsi nuorten tietämystä asunnon etsimisestä, varmuudesta käyttää tietämystä sekä heidän haluunsa puhua toisille asunnon etsimisestä. Sivuston käyttäjät tunsivat saavansa enemmän tukea vertaisiltaan. Nuoret olivat halukkaampia jakamaan työnhakuun ja elämiseen liittyviä asioitaan keskuksen kanssa. Tutkimuksen jälkeen sivustolle on kehitetty paljon uusia osioita liittyen muun muassa urasuunnitelmiin ja terveydellisiin asioihin. (Pacifi, White, Cummings & Nelson 2005.)

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tutkimusten mukaan nuorten osallistuminen tutkimusprosessiin vaatii viiden tärkeän kohdan toteutumista. Nuorten tulee osallistua suoraan ja konkreettisesti tutkimusprosessiin. Tutkimuksen päämäärän tulee olla konkreettinen ja nuoria tulee kohdella asiantuntijoina. Tutkimuksella tulee pyrkiä yhteiskuntapolitiikan kehittämiseen ja käytäntöjen parantamiseen sekä yhteistoimintana tavoitteiden saavuttamiseksi. (Törrönen & Sharpe 2016, 280.)

Voimaa jälkihuollosta -hanke toteutettiin vuoden 2019 tammi- ja huhtikuun välillä. Hankkeen tarkoituksena oli tukea ja parantaa syrjäytymisuhan alla olevien nuorten arjenhallinnan taitoja ryhmäintervention keinoin. Ryhmä oli suunnattu nuorille, joilla ei ollut työ- tai opiskelupaikkaa. Hankkeen idea oli saanut alkunsa kesällä 2018. Syksyllä 2018 pidettiin suunnittelu- ja ideointipalavereja, joissa olivat mukana kaikki yhteistyötahot. Ensimmäinen ryhmä alkoi tammikuussa 2019. Ryhmän oli tarkoitus olla yksitoista kertaa ja toinen ryhmä alkoi maaliskuussa. Ryhmiin oli kutsuttu eri nuoret. Mahdollisten osallistujien kartoittaminen ja mukaan kutsuminen ryhmään kuului jälkihuollolle. Tavoitteena oli saada kuusi nuorta yhteen ryhmään eli kahteen ryhmään yhteensä 12 nuorta. Osallistujien mahdollinen keskeyttäminen oli otettu huomioon ryhmiä suunniteltaessa niin, että ryhmätoimintaan oli kutsuttu noin 1/3 enemmän nuoria kuin ryhmään oli suunniteltu osallistujia.

Ensimmäisessä ryhmässä kävi yhteensä viisi nuorta ja ryhmäkerroilla paikalla oli vaihtelevasti nuoria paikalla. Yhdellä kerralla ei saapunut ketään ja muutoin nuoria oli yhdestä kolmeen paikalla, joka kerralla oli eri kokoonpano. Vähäisen kävijämäärän vuoksi päätettiin, että ryhmä keskeytetään neljän kerran jälkeen. Toisessa ryhmässä kävi neljä nuorta, joista yksi oli ollut jo ensimmäisessä ryhmässä. Toinen ryhmä järjestettiin myös neljä kertaa. Ryhmät olivat viikoittain. Ensimmäinen ryhmä oli klo 11-14 ja toiseen ryhmään aika vaihdettiin klo 12-15 huomioiden nuorten vuorokausirytmää.

Ohjaajina jokaisella ryhmäkerralla oli Martoista kotitalousohjaaja ja sosiaali-ohjaaja sekä jälkihuollosta että Kotipolku -hankkeesta. Ensimmäinen ryhmä pidettiin Itä-Helsingissä sijaitsevalla nuorisotalolla, jotta kynnyksellä osallistumiseen olisi mahdollisimman matala.

Toinen ryhmä järjestettiin jälkihuollon toimiston läheisyyteen. Tapaamisten järjestelyvastuu oli jaettu yhteistyöpalaverissa hankkeen osallistujatahojen kesken. Arviointipalaveri pidettiin ensimmäisen ryhmän aikana ja toisen ryhmän loputtua. Osallistuimme opinnäytetyön tekijöinä suunnittelupalavereihin sekä arviointipalavereihin.

Opinnäytetyön tekijöiden tehtävänä oli korostaa nuorten roolia asiantuntijoina ja tutkimukseen osallistumisen merkitystä. Nuoria ja työntekijöitä haastatteleamalla oli tarkoitus saada selville, onko tämänkaltaisella yhteistyöllä ja tuella vaikutusta nuorten tilanteen kohentumisessa, taitojen kehittämisessä ja samalla yhteiskuntaan integroitumisessa. Mikäli hankkeen vaikutus ja työmuoto nähtäisiin hyödyllisenä, olisi hanketta jatkokehittämällä mahdollista saada aikaan pysyvä työmuoto. Arvioinnin ja erityisesti nuorilta saadun palautteen perusteella toimintamallia päästään kehittämään.

5.1 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyömme tutkimuskohteeksi valikoitui yhteistyöhanke, jossa toimijoina on julkisen palvelun ja järjestöjen eri ammattilaisia. Alun perin ryhmätoimintaa lähdettiin suunnittelemaan jälkihuollon toimesta STEA:n aiesopimusta pohjana käyttäen. Hankkeen tarkoitus oli mallintaa laadukasta tekemisen tapaa ryhmätoimintaan kunnan ja järjestöjen yhteistyön avulla. Ryhmätoiminta sai yhteistyöpalaverissa nimekseen Voimaa jälkihuollosta. Opinnäytetyön tavoitteena on tutkia hankkeen vaikutuksia nuorten arjenhallintaan, monitoimijaisen yhteistyön vaikuttavuutta työmuotona ja ryhmätoiminnan kehittämistä.

Vaikuttavuus on keskeinen käsite sosiaalialalla, jonka tavoitteeksi yleensä määritellään muutoksen tuottaminen ongelmalliseksi koetuissa tilanteissa. Vaikuttavuuden käsite voi viitata eri tasojen muutoksiin: yhteiskunnalliselta tasolta yksilötasolle. Viime aikoina esiin on noussut myös asiakasvaikuttavuuden käsite, johon liittyy asiakkaan tarpeisiin vastaaminen, hänen saamansa apu tai hyöty ja muutokset hänen tilanteessansa. (Pohjola 2012, 21-25.) Vaikuttavuudesta on tullut käsite, jonka uskotaan saavan merkityksensä työn tuloksellisuuden ilmaisijana. Vaikuttavuus kuitenkin edellyttää vaikuttaviksi aiottujen toimintatapojen ja palvelujen systemaattista analysoimista ja tutkimista. (Pohjola, Kempainen & Väyrynen 2012, 7.)

Vaikutuksen ja vaikuttavuuden ero saattaa joskus olla vaikea erottaa. Vaikuttavuutta ei yleensä pystytä mittaamaan heti, vaan se tulee näkyväksi vasta vuosien päästä. Vaikuttavuuteen saattaa vaikuttaa monet eri tekijät, eivätkä syyt jonkin asian vaikuttavuuteen ole itsestään selviä tai helposti löydettävissä. (Aistricht 2014.) Sipilän & Öserbackan (2013) mukaan vaikuttavuudella on suuri merkitys, joten sitä on tutkittava ja tarkkaan seurattava. Vaikuttavuuden arviointi riippuu toiminnan tavoitteista, jotka lasten, nuorten ja perheissä ovat muun muassa ihmisten toiminta- ja ohjauskyvyn kasvaminen, ongelmien lievittäminen. Tavoitteena nähdään myös usein asiakkaiden, työntekijän, organisaation, yhteisön, kunnan ja valtion myönteisiä kokemuksia. Ongelmana on koettu se, että tavoitteet usein hajaantuvat toimeenpanon puolelle siirtyessä tai tavoitteenasettelu ei ole selkeä. Vaikuttavuusarviointia tulisi lisätä ja investoida tutkimuksiin, jotka tuottavat tietoa syrjäytymiseltä suojaavista tekijöistä. (Sipilä & Öserbacka 2013, 61-62.)

Tutkimuskysymykset ovat:

- 1) Miten monitoimijainen ryhmätoiminta vaikuttaa jälkihuolto nuorten arjenhallintaan?
- 2) Millainen on työntekijöiden näkemys monitoimijaisen yhteistyön vaikuttavuudesta työmuotona?
- 3) Miten ryhmätoimintaa voidaan hyödyntää ja kehittää jatkossa jälkihuolto nuorten tukimuotona?

5.2 Aineiston hankinta

Käytimme opinnäytetyössä aineistonkeruumenetelmänä teemahaastattelua sekä työntekijöille että nuorille. Haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina. Tarkoituksena oli haastatella kuusi nuorta viimeisen ryhmäkerran jälkeen. Ryhmän ohjaajat jakoivat infokirjeet ja tutkimukseen osallistumislomakkeet nuorille. Nuorten haastattelut järjestettiin ryhmätoiminnan tiloissa sekä sosiaaliviraston tiloissa oman työntekijän tapaamisen jälkeen. Hankkeen loputtua haastateltiin kolme nuorta ja seitsemän hankkeeseen osallistunutta työntekijää. Ryhmän ohjaajat jakoivat infokirjeet ja tutkimukseen osallistumislomakkeet nuorille. Nuoria ajatellen haastattelut haluttiin tehdä ryhmäkertojen aikana, ettei heidän

tarvitse erikseen tulla haastatteluihin. Jälkihuollon toimistolle järjestetyt haastattelut oli sovittu niin, että nuorilla oli muutenkin aika omalle työntekijälle.

Jälkihuollon piirissä olevilla nuorilla on usein haasteita elämässään ja haastatteluissa nuoret puhuvat omasta henkilökohtaisesta elämästään. Ryhmähaastattelussa olisi ollut suuri riski, etteivät nuoret puhu toisten läsnä ollessa tai eivät tule paikalle, koska muut ihmiset voivat aiheuttaa jännitystä. Toisten läsnäolo olisi myös voinut kaventaa nuorten vastausten sisältöä. Tiedostimme jälkihuollon piirissä olevien nuorten olevan riskiryhmää siinä suhteessa, etteivät he välttämättä tule paikalle sovitusti. Ryhmähaastattelu olisi ollut myös tästä syystä vaikea toteuttaa. Nuorilta saadun palautteen perusteella ryhmätoimintaa voidaan kehittää paremmin nuorten yksilöllisiä tarpeita vastaavaksi. Nuorten vastaukset antavat kehittämistyöhön arvokasta ja merkittävää tietoa mahdollisia tulevia ryhmiä varten.

Teemahaastattelu on suosituin tapa kerätä laadullista aineistoa. Haastattelua tekevän tutkijan tehtävänä on välittää kuvaa haastateltavan ajatuksista, käsityksistä, kokemuksista ja tunteista. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 41.) Teemahaastattelu on tutkijan aloitteesta ja tutkijan ehdoilla käytävä keskustelu. Keskustelussa tutkija pyrkii myös vuorovaikutuksen keinoin saamaan selville tutkimuksen aihepiiriin liittyvät asiat. (Aaltola & Valli 2010, 26.)

Hirsjärven ja Hurmeen (2000) mukaan teemahaastattelu kohdennetaan tiettyihin teemoihin. Yksityiskohtaisten kysymysten sijaan haastattelu kulkee ennalta määriteltyjen teemojen ympärillä. Tämä tuo tutkittavien äänen kuuluviin eikä korosta tutkijan näkökulmaa. Teemahaastattelu on puolistrukturoituhaastattelumenetelmä. Haastattelun aihepiirit ovat kaikille haastateltaville samat, mutta kysymyksillä ei ole tarkkaa muotoa ja järjestystä. Teemahaastattelu ei ole kuitenkaan niin vapaa kuin syvähaastattelu. Haastattelussa tutkija on suorassa kielellisessä vuorovaikutuksessa tutkittavan kanssa, ja siinä hetkessä hän pystyy suuntaamaan tiedonhankintaa haluamaansa suuntaan. Haastattelussa voidaan syventää saatavia tietoja lisäkysymysten avulla. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 34-35, 48).

Tutkimukseen osallistuvilla nuorilla tuotiin esille, että heidän mielipiteensä ovat tutkimuksen kannalta erittäin tärkeitä. Haastatteluihin valmistauduttiin muun muassa esittelemällä kysymyksiä ja ottamalla huomioon haastattelutilanteisiin liittyviä tekijöitä. Vastaaaja sai itse määrittellä, kuinka henkilökohtaisella tasolla hän asioihin vastasi ja kertoi

asioistaan. Riskinä oli, että haastateltavat kokisivat haastattelun tunkeilevana ja kieltäytyisivät vastaamasta.

Hankkeen lopuksi haastattelimme hankkeeseen osallistuneita yhteistyöverkoston työntekijöitä. Haastattelimme seitsemän työntekijää. Haastatteluajankohdat ja paikat sovimme jokaisen kanssa henkilökohtaisesti. Osa haastattelemistamme työntekijöistä oli ollut mukana vain suunnittelussa. Haastattelun avulla selvitimme miten työntekijät ovat kokeneet hankkeen vaikuttavuuden, mitä hankkeesta opittiin ja miten yhteistyöhanketta voidaan hyödyntää ja kehittää jatkossa. Haastatteluiden jälkeen analysoimme teemahaastatteluilla saadun aineiston.

5.3 Aineiston analyysi

Valitsimme analyysimenetelmäksi aineistolähtöisen sisällönanalyysin, koska haastatteluaineistomme tuotti tutkimukseemme sen tiedon, jota sisällönanalyysin avulla tulkitimme. Sisällönanalyysi sopii täysin strukturoimattomankin aineiston analyysiin. Analyysimenetelmällä on tarkoitus saada tutkittavasta asiasta kuvaus tiivistetyssä ja yleisessä muodossa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 103; Flick 2009, 23). Aineisto muodostui kymmenestä haastattelusta ja sisällönanalyysin avulla aineistosta saatiin näkyviin tutkimuksen kannalta olennainen tieto.

Haastattelut litteroitiin ja sen ohessa tutkimusaineistoon perehdyttiin yksityiskohtaisesti. Litteroitua tekstiä tuli yhteensä 87 sivua. Litteroituamme kaikki haastattelut nimesimme ne nuorten osalta N1, N2 ja N3 sekä työntekijöiden haastattelut T1-T7. Tutkimuksen kannalta oli olennaista eritellä tulokset nuorten ja työntekijöiden haastattelujen osalta. Muutoin ei ollut olennaista luokitella haastateltavia minkään piirteen tai ominaisuuden mukaan. Haastateltavien tunnistamattomuus oli tärkeää, joten siitä syystä pidimme analyysissä erillään vain työntekijät ja nuoret, muuten T ja N koodeilla ei ollut merkitystä.

Litteroinnissa ei otettu huomioon huokauksia tai äänenpainoja, koska analyysimme ei vaatinut sitä. Haastatteluissa toistuvat ilmiöt ja asiat ovat merkityksellisiä. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 141). Tutkimuksen pohjalla ei ole teoriaa, jota tutkimuksella olisi ollut tarkoitus näyttää toteen. Analyysimme on aineistolähtöinen. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 136;

Tuomi & Sarajärvi 2009, 95.) Patton (1990) neuvoo aloittamaan analyysin sillä, että lu-
kiessa aineiston läpi, tehdään muistiinpanoja ja järjestellään aineistoa aiheittain. Aineis-
toa voi olla olemassa monta kopiota, joista voi leikata ja liimata – taktiikalla yhdistellä
samoja aiheita. Aineistoa täytyy lukea useaan kertaan. (Patton 1990, 381-382.)

Litteroitu haastattelumateriaali käytiin läpi useaan kertaan ja tekstistä alleviivattiin tee-
moja, jotka vastasivat teemahaastattelurungon teemoja ja toistuivat haastatteluissa. Ai-
neistoa tarkasteltiin myös muiden mahdollisten uusien teemojen löytämiseksi. Nuorten ja
työntekijöiden aineistot pidettiin koko prosessin ajan erillään. Tarkoituksena tekstien use-
aan kertaan läpikäymisellä oli tunnistaa ne asiat, jotka olivat olleet ryhmässä merkityk-
sellisiä nuorten mielestä sekä mikä työntekijöiden mielestä yhteistyössä ja ryhmätoimin-
nassa toimi hyvin. Tarkoituksena aineiston uudelleen ja uudelleen läpikäymisellä sekä
aineistoon tutustumisella oli varmistaa, ettei mikään tärkeä teema tai tutkimuksen kan-
nalta oleellinen aihe jää huomaamatta. Aineistoon perehtymällä tunnistettiin myös ryh-
mätoiminnan ja yhteistyön kehittämistarpeita. Kun tekstistä ei enää löytynyt uusia tee-
moja, kirjasimme poimitut teemat ylös. Yhdistelimme ne eri otsikoiden alle teemahaas-
tattelurungon teemoja hyväksikäyttäen.

Teemoja löytyi aluksi yhteensä kolmetoista. Niitä olivat nuorten aineistossa “jotakin te-
kemistä”, esteet, ryhmän hyöty, kehittäminen ja onnistumiset. Työntekijöiden aineistossa
teemoja olivat onnistumiset, esteet onnistumiselle, syrjäytyminen, yhteistyön hyöty, mo-
tivointi, kehittäminen, nuorten tarpeet ja arviointi. Yhdessä keskustellen ja analysoiden
aineistoa, tiivistimme ja karsimme epäolennaiset tekstiosiot sekä yhdistelimme nämä kak-
sitoista teemaa viideksi. Nimesimme nämä teemat uudelleen. Teemat olivat kehittäminen
nuorten näkökulmasta, ryhmän hyöty nuorille, ryhmätoiminnan onnistumiset, kehittämi-
nen työntekijöiden näkökulmasta ja yhteistyön sujuminen. Teemoja ja lainauksia analy-
soimalla selvitettiin, löytyykö aiheille laajempaa kuvausta tai teemaa, joiden alle aineis-
toa on mahdollista tiivistää.

Hirsjärvi & Hurme (2001) sekä Eskola (2010) toteavat sisällönanalyysiin kuuluvan tee-
moitteluun, jonka jälkeen tehdään tulkinta. Aineistosta nostetaan esiin mielenkiintoisim-
mat ja merkityksellisemmät kohdat, jotka vastaavat tutkimuskysymyksiin. (Eskola 2010,
191-193; Flick 2009, 323). Teemoittelussa analyysivaiheessa tarkastellaan aineistosta

nousevia piirteitä, jotka ovat yhteisiä usealle haastateltavalle. Oletettavaa on, että teema-haastattelun teemat nousevat esiin. Näiden lisäksi esille voi tulla myös muita teemoja. Flick kirjoittaa, että aineistosta karsitaan ilmaisut, joilla on sama merkitys ja samanlaisia ilmaisuja yhdistetään ja tiivistetään. Saman haastateltavan kertomasta karsitaan toistot. Ilmaisut järjestetään siten, että samojen kysymysten vastaukset luokitellaan yhteen. Luokiteltua materiaalia tulee verrata lopuksi alkuperäiseen aineistoon. (Flick 2009, 325-326.)

Aineiston analyysissä tarvitaan keksimisen logiikkaa. Tähän ei ole olemassa mitään suoria sääntöjä tai ohjeita. Tutkimuksen tekijän on itse löydettävä analyysinsä tulokset. Merkityksellisiä ovat tutkijan vastaanottokyvyn herkkyyks, oivalluksen terävyys ja myös onnekkuus. Tutkija löytää aineistostaan teemoja oman ymmärryksensä avulla. Aineistosta ei voi kuitenkaan löytyä mitään vaan, vaan tutkijan tulee saada lukija luottamaan tutkimuksensa uskottavuuteen. Sisällönanalyysissä etsitään tekstin merkityksiä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 100, 103.)

Eskola (2010) ehdottaa, että aineistoa ei lähdetä analysoimaan haastateltava kerrallaan vaan teema kerrallaan. Patton (1990) suosittelee, että aineistoa luokittelee useampi ihminen, jonka jälkeen aineiston luokittelut käydään yhdessä läpi. Tärkeitä oivalluksia voi syntyä eri tavoista, kun useampi ihminen tarkastelee aineistoa. (Patton 1990, 382-383.) Tutkijoita oli kolme, joista jokainen kävi koko aineiston läpi. Kun tämä oli tehty, keskustelimme yhdessä, löysimmekö samoja teemoja ja merkityksiä. Tuomi & Sarajärvi (2009, 100) varoittavat aineistosta saattavan löytyä monia mielenkiintoisia tarkastelun kohteita. On tehtävä päätös mitä haluaa analysoida ja rajattava aineistoa. Mielenkiinnonkohteiden on oltava linjassa tutkimuskysymysten kanssa.

Sisällönanalyysissä järjestellään kerätty aineisto johtopäätöksiä varten. Sisällönanalyysillä tehtyjä tutkimuksia on arvosteltu tästä syystä. Riskinä on, että analyysi kuvataan tarkasti, mutta ei tehdä mielekkäitä johtopäätöksiä vaan esitellään järjestetty aineisto tuloksina. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 103.) Flick (2009) kirjoittaa sisällönanalyysin rajoituksen olevan sen, että aineistoa luokitellessa saattaa sisällön syvyys jäädä vähäiseksi. Tekstin tulkintaa tehdään melko kaavamaisesti. Aineistosta voi jäädä huomaamatta merkityksiä. (Flick 2009, 328.)

Kolmen tutkijan avulla aineistoa ja teemoja käsiteltiin kriittisesti ja monipuolisesti, tuloksia peilattiin alkuperäiseen aineistoon, jonka jälkeen sisältöön palattiin entistä tiukemmin. Tämän avulla pyrimme pääsemään aineistossa niin syvälle kuin mahdollista. Oli tärkeää saada aineistosta esille kaikki oleellinen informaatio haastattelun aiheista ja koota tiiviisti yhteen haastateltavien tärkeimmät ajatukset.

5.4 Eettisyys ja luotettavuus

Tutkimusta tehtäessä tutkija pohtii omia arvoja, valintoja ja toimintatapojaan tutkijana. Myös tutkimusaiheen valinta on eettinen ratkaisu; kenen ehdoilla aihe valitaan ja miksi tutkimus tehdään. (Eriksson & Karppinen 2016, 60.) Sosiaali- ja terveystieteiden alan työntekijän, samoin kuin tutkijan, on sitouduttava eettisiin periaatteisiin ja muun muassa asiakkaan valinnanvapauteen, vapaaehtoisuuteen ja tietosuojan noudattamiseen kaikilta osin (ETENE 2011).

Tutkimukseen osallistujat olivat täysi-ikäisiä ja osallistuminen tutkimukseen oli vapaaehtoista. Osallistujille kerrottiin, että tutkimus on mahdollista keskeyttää milloin tahansa. Jokaiselta tutkimukseen osallistuvalla pyydettiin tutkimuslupa, jossa kerrottiin tutkimuksen tarkoituksesta ja mihin tarkoitukseen vastauksia käytetään. Tutkimusluvassa todetaan, että vastaukset käsitellään niin, ettei osallistujien henkilöllisyys selviä. (Tuomi 2007, 145.) Kaikki tutkimukseen liittyvät asiat käsiteltiin osallistujan anonymiteettiä säilyttäen. Tutkimukseen osallistujat olivat syrjäytymisvaarassa olevia nuoria, joiden yksityisyyttä halutaan tutkimuksellisesta otteesta huolimatta suojata ja vaalia. Haastateltavat voivat kertoa myös arkaluonteisia asioita, jonka johdosta on erityisen tärkeää, että lainaukset valitaan tarkkaan. (Flick 2009, 42.) Suoria lainauksia käytettäessä olimme tietoisia siitä, ettei niistä saa paljastua kenen vastauksia ne ovat. Haastattelu otokset on valittu niin, ettei niistä ole mahdollista tunnistaa kenen haastattelusta on kysymys.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa ei ole olemassa tarkkoja ohjeita. Luotettavuutta arvioitaessa tulee tarkastella aineiston keruuvaihetta, tutkimuksen tiedonantajia ja suhdetta tutkijoihin, tutkimuksen keston vaikutusta, aineiston analyysia ja tutkimuksen raportointia. Vaikka nämä osa-alueet olisivat erillisinä vakuuttavia, tutkimusta arvioidaan kokonaisuutena, jolloin johdonmukaisuus korostuu ja erillisten osien pitää olla

suhteessa toisiinsa. (Tuomi 2007,150-152; Tuomi & Sarajärvi 2018, 163-165.) Perusvaatimus laadulliselle tutkimukselle on, että tutkijoilla on riittävästi aikaa tehdä tutkimuksensa (Tuomi & Sarajärvi 2018, 165). Analyysi tehtiin kolmen tutkijan yhteistyönä. Aikaa oli riittävästi useammalle kokoontumiselle, joissa analyysiä tehtiin. Kaikki analyysin vaiheet tehtiin tiiviissä yhteistyössä yhteisen näkemyksen saavuttamiseksi. Kolmen tutkijan yhteisanalyysi vahvistaa tutkimuksen luotettavuutta.

Haasteeksi tutkimuksen tulosten ja vaikuttavuuden kannalta muodostui nuorten sitoutumattomuus ryhmäkertoihin. Nuorten ryhmän arvioinnin luotettavuus kärsi, koska nuorten osallistuminen ryhmäkerroille oli satunnaista. Nuorten haastatteluiden otos on myös alle puolet ryhmässä käyneistä nuorista. Sekä työntekijät että opinnäytetyön tekijät pitivät nuorten haastatteluista arvokkaana tietona. Nuorten haastatteluvastaukset olivat kuitenkin pääosin yhteneväisiä keskenään ja vahvistivat aiempia tutkimuksia.

Tulosten on tuotava esiin mahdollisimman paljon tutkittavien ajatusmaailmaa. Haastattelujen tulos on kuitenkin aina haastattelijan ja haastateltavan yhteistoiminnan seuraus. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 189.) Haastattelussa on otettava huomioon, että nuorten erilaiset taustat ja kulttuuriset erot voivat vaikuttaa tutkimusprosessiin ja vastausten sisältöön. Nuoret saattavat ottaa tietynlaisen roolin tai heillä voi olla jo alun alkaenkin tietynlainen asenne haastatteluiden teemoja kohtaan. (Mäkinen 2006, 103.)

Tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa on pohdittava sitä, vastasivatko nuoret rehellisesti kysymyksiin. Haastattelijat olivat nuorille tuntemattomia, mikä saattoi vaikuttaa vastauksiin. Myös motivaatio vastaamiseen saattoi olla pienempi, kun haastattelijaan ei ole muodostunut minkäänlaista suhdetta. Samoin keskittyminen käsiteltävään aiheeseen voi vaihdella, kun haastattelijaa on vieras henkilö. Nuoret voivat myös ajatella, etteivät halua kritisoida heille järjestettyä ryhmää tai että se vaikuttaisi jotenkin heidän suhteeseensa omatyöntekijän kanssa.

Mikäli nuori ei koe vastauksella olevan todellista merkitystä, saattaa vastauksesta jäädä pois tärkeää palautetta. Työntekijän ja haastateltavan välisellä vuorovaikutuksella on erittäin suuri merkitys haastattelun onnistumisen kannalta. Haastattelijan tärkeä tehtävä on valmistautua haastatteluun hyvin ja opetella tutkimuskysymyksiä niin, että kysymysten esittäminen sujuu luontevasti ja edistää luottamuksen syntymistä. Luottamusta herättävän

vuorovaikutuksen syntyminen on erityisesti haastattelijan vastuulla. Haastattelijan on tärkeää arvioida omaa rooliaan, mikäli haastattelusta saadut vastaukset eivät ole kattavia, jotta hän pystyy ottamaan kehittämistä vaativat asiat huomioon seuraavassa haastattelussa. Haastatteluiden alussa pyrittiin kertomaan mahdollisimman selkeästi, että tutkimuksen kannalta on erittäin tärkeää kuulla nuorten palautetta. Tämä saattoi myös osaltaan hämmentää nuoria, mikäli heillä oli tunne, etteivät he ole aidosti osallisia omassa elämässään.

Sosiaalisten tilanteiden pelko saattoi olla syynä siihen, ettei osa nuorista osallistunut haastatteluun. Kyseinen pelko on myös voinut vaikuttaa toteutuneisiin haastatteluihin niin, ettei haastateltava ole uskaltanut tuoda kaikkia ajatuksiaan esille niin kuin asiat kokee. Syynä tähän on voinut olla epäluonteva tilanne, josta nuorella ei ole aikaisempaa kokemusta tai luottamuksen puute haastattelijaan. Samoin haastattelukysymykset voivat olla sellaista kieltä, että kysymysten ymmärtäminen haastattelun tahdissa ei ehdi avautumaan. Haastatteluissa nuoret toivat esiin, että mikäli jokin sosiaalinen tilanne ahdistaa, nuori haluaa tilanteesta nopeasti pois. Mikäli haastattelutilanne on ahdistanut nuorta, hän on voinut jättää jotakin sanomatta tai vastata vain lyhyesti niin, että haastattelu olisi mahdollisimman pian ohi. Tämä saattaa taas heikentää tutkimuksen tuloksia ja luotettavuutta, mikäli kysymyksiin on vastattu kiireellä.

Haastatteluiden kysymykset korostivat haastateltavien asiantuntijuutta ja vaikuttamismahdollisuuksia omassa elämässään. Syrjäytymisvaarassa oleville nuorille on tärkeää kokea olevansa yhteiskunnan jäsen, jonka mielipiteillä on merkitystä ja vaikutusta. Sen tunteen vahvistaminen on tärkeä jokaisessa tapaamisessa nuoren kanssa. Syrjäytymisen ennaltaehkäisyyn laitettavat voimavarat yhteiskunnan taholta tuovat esille millaisia asioita ja arvoja yhteiskunnassa priorisoidaan. Eettisesti tarkasteltuna varoja on tärkeää suunnata heikoimmassa olevien ryhmien tukemiseen. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus STEA:n taholta on haluttu suunnata varoja syrjäytymisen ehkäisyyn ja syrjäytymispolkua estävään toimintaan.

Varojen suuntaamiseen ja rahoituksen järjestämiseen liittyy myös aina eettistä pohdintaa. Onko rajat ylittävä yhteistyö, sen toiminta ja kehittäminen mahdollista ainoastaan vain hankerahoituksen turvin? Syrjäytymisen ennaltaehkäisyyn ei pitäisi olla sidonnaista rahoit-

tukseen vaan julkisista varoista pitäisi löytyä riittävästi rahaa pysyvän toiminnan kehittämiseen ja syrjäytymisen ennaltaehkäisyyn. Kuntien määrärahoista pitäisi pystyä palkkaamaan työntekijöitä, jotka voivat keskittyä osallisuutta edistävien työmuotojen vahvistamiseen, ryhmätoiminnan järjestämiseen ja niiden kehittämiseen sekä yhteistyötahojen kartoittamiseen.

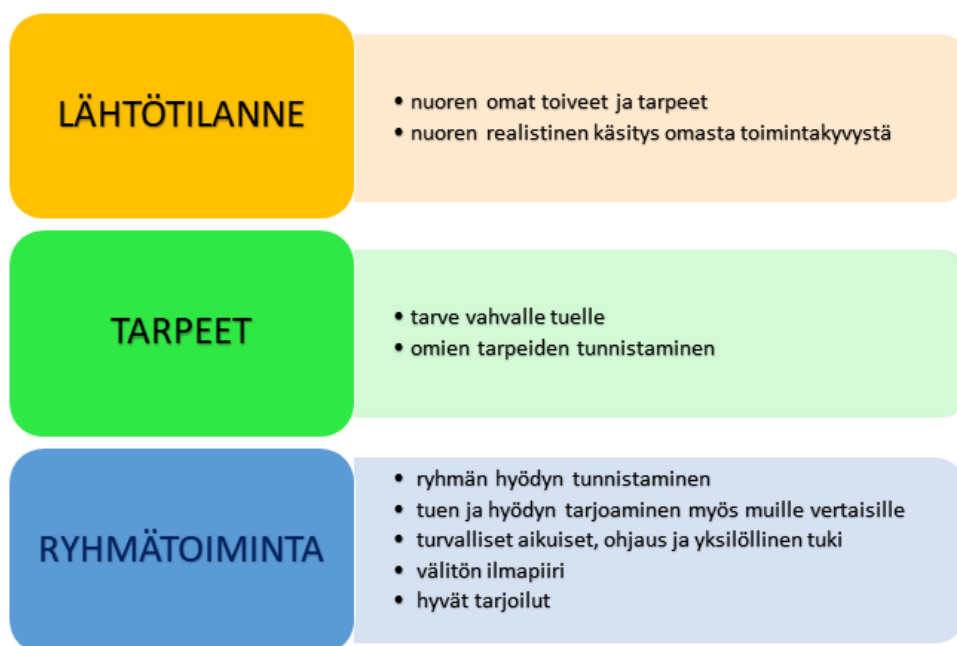
Se miten hyvin hanke tavoitti nuoria ja miten hyvin nuoria päästiin konkreettisesti tukemaan, on tärkeä kysymys kaikille hankkeeseen osallistuville tahoille. Erityisen tärkeää oli saada näiden nuorten ääni kuuluvaksi ja osoittaa, että heitä on kuultu toiminnan kehittämisessä. Tutkimuksen avulla nuoret osallistettiin vaikuttamistyöhön ja samalla mahdollistettiin myös nuorten vaikutusmahdollisuuksien ja äänten esille tuomista.

6 NUORTEN KOKEMUKSET

Voimaa jälkihuollosta -hankkeen ryhmässä annettiin nuorille mahdollisuus oppia uutta tietoa kodin ja talouden hoitamisen eri osa-alueista. Tavoitteena oli myös tukea nuorten omaa toimintakykyä pärjätä arjessa, toimia itsenäisesti, nähdä omia vahvuuksia ja haasteita ja parantaa heidän hyvinvointiaan. Ryhmän vaikutusten arviointi ja nuorten palautteet antavat tietoa yhteistyötahoille siitä miten onnistunut ryhmätoiminta oli, miten toimintaa kannattaa jatkossa kehittää ja onko ryhmätoiminta tuottanut toivottuja vaikutuksia.

6.1 Ryhmätoiminnan hyöty nuorten näkökulmasta

Nuorten vastauksista tuli esille merkityksellisenä asiana kokemus mielekkäästä tekemisestä ja syy nousta aamulla sängystä. Kuviossa 1 kerrotaan prosessista, jossa nuoret tunnistavat omia tarpeitaan, sanoittavat niitä ja tunnistavat myös ryhmän hyötyjä ja miten ne vastaavat heidän tarpeisiinsa. Nuoret kertoivat tarpeistaan, joihin he kaipasivat apua ja tukea.

KUVIO 1 Ryhmätoiminnan hyöty

Nuoret kertoivat kaipaavansa tekemistä päiviinsä ja tämä on osaltaan motivoinut lähtemään ryhmätoimintaan mukaan. Tekemisen ohella pidettiin tärkeänä myös sitä, että ryhmän avulla on mahdollista oppia tuntemaan uusia ihmisiä. Haastatteluissa tuli esille myös nuorten oma huoli nykyisestä arjestaan ja muun muassa päihteiden käytöstä, jonka tilalle toivottiin mielekkäämpää tekemistä.

No siis ajattelin just sitä, että saa vaan jotain niinku jotain tekemistä ja sillee.

Pääsee pois siit omasta piiristä tai siit et, ku siel ei vaik onki niinku jälkihuoltopiiri sillee pieni niin kuitenkin siel voi olla ihan tuntemattomiiki ihmisiin ni sit pääsee niinku sinne vähän niinku pois siit omasta arjesta ja sit saa niinku oikeesti tehtyy jotain järkevääkin tekemistä.

Nuoret huomasivat ryhmässä myös muilla nuorilla olevan samanlaisia tilanteita ja ongelmia, kuin heillä itsellään. Se toi helpotuksen tunteita, ettei ole yksin omien tunteidensa ja tilanteensa kanssa. Omien haasteiden tunnistaminen oli tapahtunut jo ennen ryhmää ja nuorilla oli tieto siitä millaista tukea he tarvitsevat.

Puhuttiin meidän arkirytmistä niin tuli tosi paljon semmosii samanlaisii fiiliksiä ja semmosii kuvioit mitä sit oli, niin se oli silleen hyvä et ei oo ainoo tai silleen ku luulee ain jotenkin et mä oon kuitenkin ainoo joka tekee näin väärin ja silleen.

Nuoret kokivat saaneensa ryhmässä tukea erityisesti työntekijöiltä, joilta he saattoivat kysyä apua. Ohjauksen pyytäminen oli ryhmässä helppoa ja työntekijät olivat helposti lähestyttäviä aikuisia, jotka mahdollistivat keskustelujen syntymisen ja tuen pyytämisen. Vertaistuen kokemukset jäivät ohueksi, merkittävä asia oli hyvä kontakti aikuiseen. Toive kaverisuhteiden löytämisestä ryhmän kautta kuitenkin mainittiin.

Nuoret kokivat ryhmän sisällön hyväksi, vaikka eivät sitoutuneetkaan ryhmän toimintaan. Myös ryhmässä vallinnut ilmapiiri koettiin onnistuneeksi. Ryhmästä saatu hyöty haluttiin tarjota myös vertaisille, jotka ovat vasta aloittamassa omaa itsenäistä elämää, koska ryhmän sisältö koettiin hyväksi.

Siit yhest kerrastakin tuli sellanen fiilis et se oli toimiva kuitenkin.

Voimaa jälkihuollosta -ryhmän vahvuutena ja positiivisena puolena pidettiin sitä, että nuorten ei tarvinnut vain puhua, vaan samalla sai valmistaa ruokaa. Keskustelu tekemisen

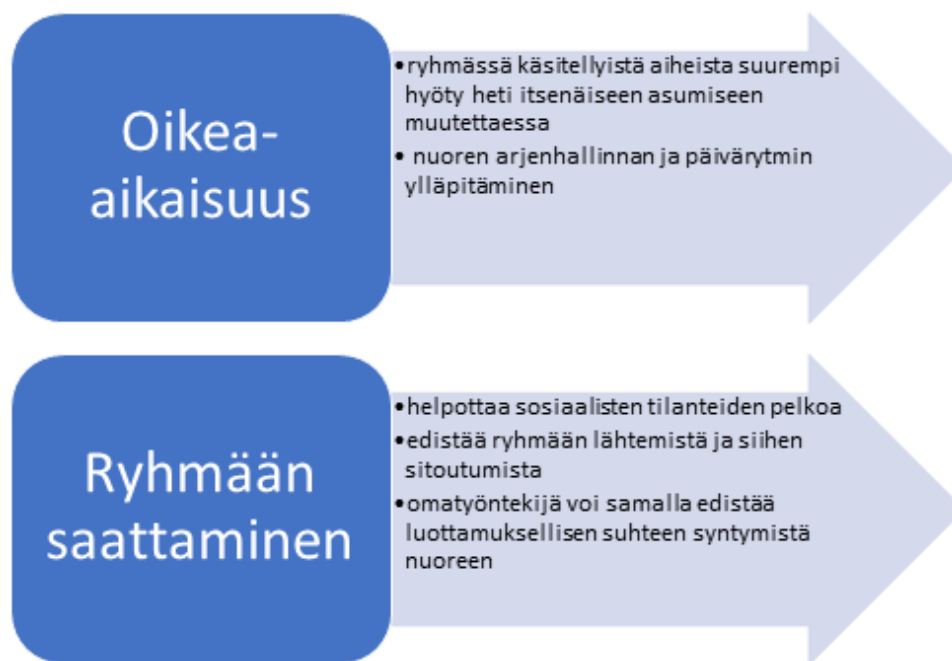
ohella koettiin hyvänä tapana tutustua toisiin ihmisiin ja käsillä tekeminen auttoi keskittymään.

Oli vähän kivempaa kun se et mä oon aiemmin ollut ryhmissä, jossa niinku istutaan ja puhutaan. Ei oo ihan mun juttu.

Ruoan valmistaminen yhdessä ryhmäläisten kesken ja vinkit edullisen ruoan laittamiseen koettiin mukavaksi ja hyödylliseksi yhteiseksi tekemiseksi. Kaikilla haastateltavilla nuorilla oli tarve nähdä muita nuoria, kyetä olemaan ryhmätoiminnassa mukana, oppia uusia taitoja ja vahvistaa olemassa olevia taitoja. Ryhmän aikana nuoret myös huomasivat, että monet arjen taidot ovat myös hyvin hallussa.

6.2 Nuorten ajatuksia ryhmätoiminnan kehittämiseksi

Haastatteluisissa nuorilta kysyttiin, miten he kehittäisivät ryhmätoiminnan sisältöä ja millaiset asiat he kokisivat tärkeinä. Palveluiden oikea-aikaisuus ja oikea-aikainen tarjoaminen koettiin tärkeänä asiana ryhmätoiminnan kehittämässä (kuvio 2). Ryhmässä tarjottu ohjaus koettiin tärkeäksi, mutta samalla koettiin, että samankaltaista tukea ja ohjausta olisi tarpeellista antaa jo aiemmassa vaiheessa. Arjenhallinnan taitojen koettiin olevan jo hyvällä tasolla, mutta silti ryhmän anti koettiin hyvänä. Erityisen hyvänä koettiin järkevä tekeminen päivällä, joka antaa syyn nousta sängystä aamulla. Kuviossa 2 on mainittu ryhmään saattaminen, jonka nuoret kokivat heitä tukevaksi. Erityisen tärkeäksi koettiin se, että oma, itselle tuttu työntekijä pääsi saattamaan ryhmään. Nuoret kokivat, että ilman saattajaa matka ryhmään olisi voinut keskeytyä yllättävän haasteen kohdatessa tai ryhmään pääseminen olisi estynyt kokonaan.

KUVIO 2 Ryhmätoiminnan kehittäminen

Haastatteluissa nuoret kertoivat asioista, jotka vaikeuttivat ryhmään osallistumista. Osa nuorten ryhmään sitoutumiseen liittyvistä haasteista oli nuoren henkilökohtaiseen hyvinvointiin liittyviä asioita, kuten sosiaalisten tilanteiden pelko. Tämä vaikutti muun muassa siihen, että nuoren oli vaikea kulkea julkisilla liikennevälineillä ryhmätoimintaan. Eräs nuorista kertoi jännittäneensä millaisia muut ryhmätoimintaan osallistuvat nuoret ovat. Myös paikan sijaintia pidettiin keskeisenä kysymyksenä ryhmään saapumisen kannalta.

Nuorten haastatteluiden perusteella voidaan todeta, että esiin nousi kaksi asiaa, joita nuoret muuttaisivat verrattuna nyt pidettyyn ryhmätoimintaan. Nuorten näkemyksen mukaan merkittävää on se, että jälkihuollon työntekijä saattaisi nuoren ryhmään sekä ryhmän järjestäminen jo aikaisemmassa vaiheessa. Jokainen haastateltu nuori kertoi, että heidän mielestään työntekijöiden olisi hyvä saattaa nuoret ryhmään ja haastatellut uskoivat, että sen avulla olisi mahdollista saada nuoret tulemaan paremmin ryhmäkerroille mukaan. Ryhmään saattamisen nuoret olivat kokeneet hyvänä asiana.

Ehkä sieltä jälkihuollosta ne työntekijät vois just saattaa noit tai hakea niinku et sit porukka oikeesti tulisikin paikalle.

Niin ihan kiva et joku saatto sillee et pääsee varmasti perille asti. Jos ois tullu tunne kesken matkan.

Jos bussi on liian täynnä, niin mä joudun hyppään pois.

Nuoret uskoivat työntekijän ryhmään saattamisen auttavan muun muassa sosiaalisten tilanteiden pelkoon sekä edistävän ryhmään lähtemistä. Lisäksi työntekijän kanssa olisi helpompi saapua myös itselle vieraampaan kaupunginosaan. Jokainen haastateltu nuori oli vahvasti sitä mieltä, että ryhmätoiminnan olisi hyvä olla aikaisemmassa vaiheessa. Vastauksista ilmeni, että apu, joka koettiin itselle tärkeänä, haluttiin suoda myös muille. Toiveena olisi ollut saada mahdollisuus kaverisuhteiden luomiseen. Nuorten näkemysten mukaan ryhmätoiminnan olisi hyvä olla siinä vaiheessa, kun nuori muuttaa asumaan itsenäisesti.

Jos sä vaikka muutat omilles, niin siit on paljon enemmän hyötyy sulle saman tien ku sä siis muutat.

Just sellasille just kaheksantoista täyttäneille et oisko semmosille niinku kai kaikista paras sillee niinku, koska näähän, jotka täyttää kaksikytyks niin on asunu kolme vuotta omillaan.

Jälkihuollon päättävät nuoret ovat asuneet omillaan jo muutaman vuoden ajan. Haastateltujen nuorten mielestä erityisesti ruoanlaittoon ja siivoamiseen liittyvät teemat hyödyttäsivät nuoria aikaisemmassa vaiheessa. Vaikka haastatellut nuoret eivät sitoutuneet täysipainoisesti ryhmätoimintaan, jokainen heistä piti siitä huolimatta Voimaa jälkihuollosta -ryhmää hyödyllisenä tukimuotona jälkihuollon piirissä oleville nuorille. Ryhmän avulla on mahdollista harjoitella arjenhallintataitoja.

Nuorten mielestä olisi hyödyllistä käydä tutustumassa kouluihin ja työpaikkoihin. Tutustumiskäynnit kouluihin tai työpaikkoihin saattaisivat osaltaan edistää nuoren siirtymistä työelämään tai opiskelun pariin. Vaikka internetin kautta on mahdollista saada tietoa eri opiskelupaikoista, koettiin vierailut oppilaitoksiin konkreettisempänä apuna opiskelupaikkoihin tutustumisessa.

No koulut on ihan hyvii, mä en oo hirveen monis käynykkään.
Niinku käytäs esim. tutustuun johonkin työpaikkoihin tai tällasiin.

Mmm kyl joku kaks kolme kertaa viikossa ois sillee, ettei ehkä ihan sillee viittä viikossa, ettei se oo niin semmosta raskasta kuitenkaan.

Ehdotuksena oli myös, että ryhmätoimintaa olisi hyvä olla useammin kuin kerran viikossa. Joka päivä järjestettävä ryhmä koettiin liian kuormittavana. Toisaalta taas yksi kerta viikossa koettiin vähäiseksi.

7 TYÖNTEKIJÖIDEN KOKEMUKSET

Työntekijöiden haastatteluissa tulivat esille tyytyväisyys yhteistyöhön ja monitoimijaiseen työskentelyyn. Työntekijät tarkastelivat kriittisesti muun muassa ryhmän suunniteluusta sekä nuorten osallistamista. Ryhmän aiheet ja idea olivat nuorille valmiiksi annettu työntekijöiden taholta. Työntekijät kokivat myös, että ryhmän suunnittelussa ja nuorten motivoinnissa oli tullut kiire. Osa työntekijöistä toivoi, että heillä olisi ollut enemmän käytössä työntekijä resursseja suunniteltuun ryhmätoimintaan.

Kaikki työntekijät kokivat monitoimijaisen yhteistyön sujuneen pääsääntöisesti hyvin ja kokivat tärkeänä tutustumisen toisten toimijoiden työmalleihin ja toimintatapoihin. Monitoimijaisella tiimillä ei koettu saavan aikaiseksi vaikuttavuutta nuorten arjenhallintaan. Haastatellut työntekijät kokivat yksimielisesti, että suunnitelma itsessään oli toimiva ja parhaimmillaan toteutuessaan ryhmätoiminta olisi ollut merkittävä ja nuorten arjenhallintaa vahvistava.

7.1 Ryhmätoiminnan onnistumiset työntekijöiden näkökulmasta

Työntekijöiden kokemusten perusteella ryhmäkerroilla muodostunut ilmapiiri oli hyvä ja turvallinen. Välittömän ilmapiirin johdosta keskustelu oli avointa ja ryhmäkertojen aikana oli käyty luottamuksellista keskustelua henkilökohtaisista aiheista. Aidon läsnäolon johdosta oli muodostunut tunnelma, jossa nuoret kokivat, että ryhmä on heitä varten ja kaikki ovat valmiita auttamaan ja ohjaamaan. Työntekijöiden kokeminen turvalliseksi ja vuorovaikutuksen kokeminen hyväksyväksi auttoi nuoria tulemaan paikalle ja oli tärkeämpi kannustin kuin suunnitelman mukainen taloudellinen hyöty, joita kukaan nuori ei maininnut.

Mitä on nuorilta kuullut et se on merkittävä siinä myös sit se ohjaajan rooli, millä tavalla pystyy luomaan sen ilmapiirin sellaiseksi, että siellä voi olla ja kaikki tulee huomioiduksi.

Positiivisella otteella yllättävänkin silleen sitten, kun huomasi et täähän on kivaa ja saa hyvää ruokaa ja oppivat.

Arjentaitojen ja uusien taitojen opettelu koettiin onnistuneen osallistuneiden nuorten kohdalla hyvin. Nuorilla ja työntekijöillä oli yhteinen halu oppia uutta. Ohjaaminen koettiin kaikkien työntekijöiden arvion mukaan onnistuneeksi ja ammattitaitoiseksi.

Kyl se aika semmosta luontevaa oli ja tosiaan nuoretki kerto sit omista tavoista ja tottumuksista ja asioista, joita halus oppia.

Tää on matalankynnyksen ryhmätoimintaa niin vähän tällänen kokeilutyypinen, että mitä tästä seuraavaan ryhmään otetaan ja mitä opitaan niin ehkä siihen nähden varmasti ihan toteutu niinku montaki tavoitetta.

Myös ryhmän suunnitteluun suhteutettuna ryhmässä käyneiden nuorten lukumäärä koettiin hyvänä siitä huolimatta, vaikka nuoret eivät osallistuneet kaikille ryhmäkerroille. Kahdeksan nuorta kokonaisuudessaan oli hyvä tulos. Työntekijät kokivat, että nuoret olisivat hyötyneet ryhmistä paremmin, jos kaikki olisivat käyneet kaikilla kerroilla.

7.2 Yhteistyön hyödyt ja haasteet

Tärkeintä monitoimijaisen tiimin aloitusvaiheessa oli tutustuminen kollegoihin, heidän työkuviinsa ja työtapoihin. Kuviossa 3 on kuvattu muutamia haastatteluissa esiin tulleita monitoimijaisen yhteistyön positiivisia vaikutuksia.

KUVIO 3 Voimaa jälkihuollosta -hankkeen työntekijöiden yhteistyön hyödyt

Luottamuksen rakentuminen toimijoiden välille ja toisten ammattitaidosta oppiminen auttaa ryhmän muodostumisessa ja myös toiminnan aloituksessa ja toteutuksessa. Eri toimijoiden välinen yhteistyö antoi mahdollisuuden saada uutta näkökulmaa myös omaan työhön. Omien totuttujen työtapojen tilalle löytyi uusia työskentelymalleja. Se miten eri tavalla työntekijät tekevät työtään, koettiin rikkautena.

Ajatus oli se, että lähetään yhdessä ettimään tavallaan tapaa tehdä ryhmämuotoista tukemistyötä.

Sit siellä, ku saatiin ne kädet niinku toimimaan, niin sit kohta jo suutkin kävi ja siinä rinnalla saatettiin sitte jutella ihan muista asioista... Sitä vois ite oppia semmosta tavallaan et ei aina tarvi sitä puhetta niin paljoo.

Työntekijät toivat esille, että ryhmä mahdollisti uuden oppimista monella eri tasolla. Eri-tyyppisen palkitsevana koettiin erilaisten työmuotojen ja työtapojen moninaisuus ja samalla

uuden oppiminen asiakkaiden tarpeista, elämän tilanteiden kirjosta, haasteista sekä asiakkaiden ajatuksista liittyen ryhmätoimintaan.

Resurssien käyttö ja jakaminen koettiin tärkeäksi ryhmätoiminnan järjestämisestä. Ryhmän tilat löydettiin verkostojen kautta, tarjottavien ja muiden tarvikkeiden hankinta jaettiin osallistuvien tahojen kesken. Myös työntekijä resurssi oli huomattavasti suurempi kuin yhden toimijan järjestämän ryhmätoiminnan myötä. Vaikka joku työntekijä sairastui, paikalle saatiin nopeasti tuuraaja. Ryhmän aikana toki tapahtui myös työntekijöiden vaihdoksia, joita ei alun perin osattu ottaa huomioon ja ryhmäohjaajien kokoonpanossa tapahtui muutoksia. Nämä työntekijä muutokset hankaloittivat osaltaan tiiviimmän ryhmän muodostumista.

Tietenkin se on hyvä, että on joku vastuhenkilö ja koollekutsuja ja näin, että välillä toimi välillä ei. Et olihan siinä nyt vähän sitten sekaannuksia eräissä kohdissa, että kaikkia ei oltukaan kutsuttu oikeeseen paikkaan oikeeseen aikaan.

Mun mielestä (yhteistyö) toimi ihailtavan hyvin.

Roolijako tapahtui sopimatta, työntekijät valitsivat itse oman roolinsa ja osittain ne “annettiin”. Ryhmätoiminnassa työntekijöiden selkeä työnjako helpotti asettumista tilaan, antoi turvallisen vaikutelman ryhmän toiminnasta ja kokemuksen ryhmän hallinnasta.

7.3 Haasteet ryhmään sitoutumisessa

Voimaa jälkihuollosta -ryhmä haluttiin kohdentaa niille jälkihuollon päättävälle nuorille, jotka ovat koulutuksen ja työelämän ulkopuolella. Toiveena oli saada ryhmän avulla nuorten päivärytmiin muutosta ja kiinnittää heitä johonkin kodin ulkopuoliseen toimintaan sekä tarjota nuorille mielekäästä tekemistä. Työntekijät kokivat ennen ryhmää tehtävän motivointityön jääneen liian lyhyeksi ja, että nuorten omatyöntekijöillä ei ollut riittävästi aikaa työstää ja motivoida nuoria osallistumaan ryhmätoimintaan. Useampi työntekijä kertoi, että jatkossa siihen vaiheeseen tulee panostaa enemmän kuin mitä nyt tehtiin.

Jos ois ollut tiedossa vähän aiemmin tällanen niinku tää kohderyhmän rajaus esimerkiksi, niin ohjaajat ja lähityötä tekevät sosiaalityöntekijät ois pystynyt ehkä niinku alkaa keskustelemaan siitä ryhmästä jo hyvissä ajoin,

vaikka kuukautta aikaisemmin. Et siinä ois muutamalla tapaamiskerralla voinut puhua siitä ja niinku mahdollisesti jollain tavalla motivoida ja sitouttaa siihen ryhmätoimintaan.

Nuorten vaikeudet ja haasteet, jotka vaikuttivat nuorten motivaatioon ja kykyyn sitoutua ryhmätoimintaan yllättivät. Osalla nuorista toimintakyky oli alentunut, joka osaltaan esti kiinnittymistä ryhmän toimintaan. Osalla ryhmään mukaan kutsutuista nuorista on saatanut olla vilpittön halu osallistua. Nuorten huonovointisuus ja alentunut toimintakyky on estänyt ryhmään tulemisen.

Ne haasteet siinä omassa elämässä on niin suuret, että se toimintakyky on niin selkeesti alentunut.

Vaikka on se halu osallistua, mutta se toimintakyky puuttuu.

Haastatellut työntekijät kuvasivat nuorilla olevan ongelmia mielenterveyden, päivärhythmin ja päihteiden käytön kanssa. Työntekijät kokivat nuorille kasaantuneen elämään erilaisia haasteita, jotka vaikuttivat nuorten kykyyn sitoutua ryhmän toimintaan. Osalle työntekijöistä nuorten haasteelliset elämäntilanteet olivat kuitenkin yllättäviä, vaikka nämä seikat olivat olleet tiedossa ennen ryhmän käynnistymistä. Ryhmän kannalta tärkeänä koettiin, että nuoret kohdataan ihmisinä eikä anneta nuorten ongelmien määrittäviä heitä.

Suhtaudutaan niinku kenen vaan nuoreen ihan niinku tavallisesti.

No siis varmaan just se yksi yllätys oli tää et ne nuorten niinku vaikeet tilanteet oli kuitenkin vähän yllätys ja sit tavallaan se niinku ehkä huono motivaatio tai motivoitumattomuus siihen toimintaan et ei lähdetty mukaan.

Muutaman nuoren kanssa oli keskusteltu siitä, että he ovat vaarassa syrjäytyä, koska heillä ei ole opiskelu- tai työpaikkaa, joka tuo mielekästä tekemistä päivään. Osa nuorista oli myös itse pohtinut olevansa vaarassa syrjäytyä.

Mä nään et sä tarviit aika paljon palvelua, että ootkohan sää vähän syrjäytymässä. Niin hän sano, että hän on miettiny ihan samaa. Et mä alan kohta pudota niinku tästä.

Eikä koe olevansa syrjäytyneitä itse, mutta kyllä sitte jotkut ihan itsekin sanoo, et kyllähän mä olen ja mä en vaan kykene niinku. Ja toive on jossain, mutta sitte ei pysty toteuttaa sitä.

Työntekijät pohtivat haastatteluissa, miksi he yllättyivät nuorten sitoutumattomuudesta, vaikka työntekijöillä oli tiedossa, että todennäköisesti nuoria on vaikea saada mukaan ryhmään. Tämä kertoo siitä, että ennen ryhmän alkua työntekijät olivat uskoneet nuorten sitoutuvan ryhmätoimintaan paremmin. Nuorten vaihtuvuus ja ryhmätoimintaan sitoutumisen puute olivat pettymys työntekijöille, vaikkakin heillä oli tietoa nuorten realistisista tilanteista.

Toisaalt mua yllätti tietyllä tavalla se, et kun me oltiin jossain vaiheessa niinku varmaan yllättyneitä siitä, et nuoria ei tule.

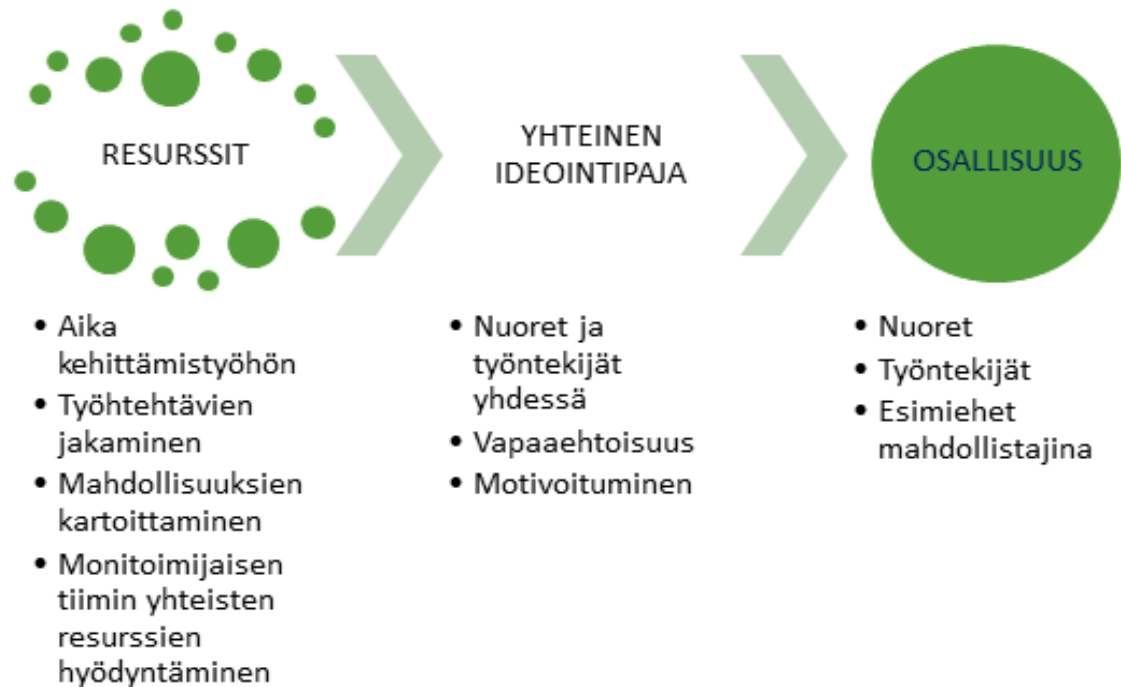
Työntekijät kokivat, että Voimaa jälkihuollosta -ryhmän kohderyhmään kuuluvien nuorten kanssa pitää tehdä pitkäjänteistä työtä. Turvallisen aikuisen yhteydenotot useankin tapaamisen jälkeen madaltavat kynnyistä tulla paikalle epäonnistumisista ja peruuntu-neista tapaamisista huolimatta. Sinnikkyys työskentelyssä koettiin palkitsevaksi työskentelytavaksi, joka rakentaa luottamusta nuorten kanssa.

Ettei saa antaa periksi näitten nuorten kanssa.

Nuorten motivointi ja nuoren oman motivaation herääminen elämäntilanteen kohentamiseksi koettiin tärkeänä asiana. Työntekijät olivat pohtineet millaista tukea nuorille tulisi kehittää ryhmätoiminnan muodossa, jotta nuoret saataisiin sitoutumaan.

7.4 Ryhmätoiminnan kehittäminen työntekijöiden näkökulmasta

Kolmantena tutkimuskysymyksenä oli, miten ryhmätoimintaa voidaan hyödyntää ja kehittää jatkossa. Tässä kappaleessa ryhmätoiminnan kehittämisestä esille nousseita tuloksia käsitellään työntekijöiden näkökulmasta. Nuorten ajatukset kehittämisestä on esitelty nuorten kokemukset kappaleessa. Teemahaastatteluissa kysyimme suoraan kehittämisideoita sekä haastateltavat työntekijät toivat osittain muissakin vastauksissaan esille mitä voisi tehdä toisin, mikäli vastaavanlainen ryhmä pidettäisiin uudelleen.

KUVIO 4 Voimaa jälkihuollosta -hankkeen kehittämistyön lähtökohdat

Haastatteluissa mainittiin asioita, jotka vahvistavat kehittämistyön hyviä käytänteitä. Tarve parantaa ja kehittää palveluita on lähtökohta kehittämistyölle. Yhteinen pyrkimys palvelujen kehittämiseen ja yhteistyö eri alojen ammattilaisten kanssa mahdollistaa yhteisen keskustelun, yhteisten intressien löytämisen, resurssien ja mahdollisuuksien kartoittamisen (Kuvio 4).

Ryhmätoiminnassa mukana olevilla työntekijöillä täytyy olla tunne, että heillä on siihen aikaa muiden työtehtävien ohella. Työntekijöillä on oltava halu tehdä ryhmämuotoista työtä ja pidettävä sitä tärkeänä. Haastatteluiden analyysistä ilmenee työntekijöiden asenteella olevan merkitystä nuorten sitouttamisen kannalta. Nuorten kutsuminen ryhmään ja työskentely sen eteen jäi heikoksi osittain siksi, ettei ryhmää koettu ensisijaisen tärkeäksi työmuodoksi kiireisen työtilanteen vuoksi. Toisaalta ryhmän käynnistyminen koettiin liian nopeaksi. Työntekijöille ei jäänyt aikaa motivoida nuoria osallistumaan ryhmään.

Osa työntekijöistä arvioi haastatteluissa, että ennen ryhmätoiminnan käynnistämistä olisi hyvä pitää useampi ideointi työpaja, joissa työntekijät kertoisivat vapaasti ajatuksiaan ja ideoitaan ryhmätoiminnan sisällöstä. Ideointiin toivottaisiin mukaan myös nuoria. Mikäli nuoria ei ole mahdollista saada ideointipajoihin mukaan, nuorten ajatuksia olisi mahdollista selvittää henkilökohtaisissa tapaamisissa. Opinnäytetyön yhtenä teoreettisena käsitteenä on osallisuus. Nuorten osallisuuden voi todeta jääneen vähäiseksi Voimaa jälkihuollosta -hankkeen suunnitteluvaiheessa.

No jos siellä saadaan se tää suunnittelu puoli sillain, et saatas ne nuoret mukaan ja sitoutumaan ja helppo ois rakentaa ja heidän ideoitaan otettas sinne ja näin niin uskosin, että tästä on saatu ihan hyvä kokemuspohja niin ihan mun mielestä tää on ihan hyvä konsepti.

Kyl se jotenkin täytyy vielä paremmin pystyy rakentamaan tai tässä tapauksessa ei erityisen hyvin rakennettu niinku nuorten näkökulmasta. Et varmaan työntekijöillä on aina olettamuksia ja ajatuksia ja kokemuksia siitä, mitä nuoret tarvii ja toivoo, mut mut välillähän ne on ihan väärää.

Työntekijät kokivat merkittävänä kehittämiskohteena sen, että nuoret olisivat alusta alkaen mukana ryhmän suunnittelussa ja toteuttamisessa. Ammattilaisilla voi olla paljon visioita ja suunnitelmia, jotka eivät välttämättä kohtaa nuorten ajatusten kanssa. Ryhmä palveli enemmän ammattilaisten halua kehittää ryhmämuotoista palvelua ottamatta huomioon tarpeeksi kohderyhmän tarpeita ja toiveita.

Varmaan yks oppihan tässä oli se, että kuitenkin niitten nuorten elämään pitäisi pystyä jo aikaisemmin tarjoamaan tän tyyppistä ryhmätoimintaa tämmöstä niinku arjentyökaluja et ihan siin 17-18-vuotiaille.

Nuoret toivoisivat tämän kaltaista ryhmää jo aikaisemmassa vaiheessa. Sama asia ilmenee myös työntekijöiden haastatteluista. Tämän kaltaiselle ryhmälle olisi tilaus jo siinä kohtaa, kun nuori muuttaa ensimmäistä kertaa omaan asuntoon. Jälkihuollon tuen piirissä olevilla nuorilla ei useinkaan ole läheisiä, jotka neuvoisivat heille kodinhoitoon tai talouteen liittyviä asioita. Varhaisemmassa vaiheessa näiden asioiden opettaminen tukisi nuorten arjenhallintaa. Ryhmätoiminnasta voisi alkaa puhua nuorille ja motivoida heitä osallistumaan heti jälkihuollon asiakkaiksi siirtyessä.

Ryhmään osallistumisen on oltava vapaaehtoista. Tarkoituksena on, että nuoret itse ottaisivat vastuuta arjen hallinnastaan eikä sitä tapahdu pakotettuna. Ryhmässä nuoret huomaavat, että osaavat huolehtia kodistaan ja tehdä ruokaa edullisesti sekä pystyvät vaikuttamaan arjenhallintaansa. Nuorten sitoutuvuus oli heikkoa, joten eräs työntekijä toi esille ajatuksen ryhmästä, johon ei tarvitsisi sitoutua. Sitoutumaton ryhmä ei palvele kuitenkaan välttämättä nuoria, jotka jännittävät sosiaalisia tilanteita ja kokevat haastavaksi erityisesti tilanteet tuntemattomien ihmisten kanssa.

Semmonen ryhmätoiminta, missä joka kerta on avoimet ovet ja tavallaan et täällä nyt tehdään ruokaa, että tänne voi tulla, et ei tarvii sitoutua, et et olisko se jotenkin tän ajan toimintaa.

Et kuitenkin aloteltiin sillälailla heidän aikatauluunsa ehkä ajoissa, mikä niin kun ittestä on vaikee ehkä ajatella, että joku ei pääse puolen päivän aikaan jonnekin mutta niin se vaan menee.

Ryhmä kannustaa nuoria päivärytmin ylläpitämisessä, mutta myöhäisemmän ajankohdan valitseminen voisi auttaa nuoria pääsemään paikalle. Toisen ryhmän aloitusaikaa siirrettiin myöhäisemmäksi tunnilla, mutta se ei kuitenkaan tuonut toivottua tulosta. Nuoret eivät tuoneet aloitusajan arviointia esille haastatteluissa. Myös ryhmätoiminnan paikan sijainnilla koettiin olevan merkitystä ryhmätoiminnan onnistumisen kannalta. Matka ryhmään ei saisi olla kovin pitkä ja sen olisi hyvä olla nuorille jollain tavalla tuttu. Toinen ryhmä siirrettiin lähelle jälkihuollon toimistoa ja se osoittautui haastatteluiden perusteella hyväksi ratkaisuksi.

Kun nuoria oli ryhmäkerroilla vain muutama, haastatteluissa selvisi, että liian monta ohjaajaa koettiin olevan esteenä luottamuksellisen ilmapiirin rakentamisessa. Työntekijöitä oli joissakin ryhmätapaamisissa enemmän kuin nuoria. Tällaisessa ryhmässä toiminnan jatkuvuuden kannalta olisi hyvä olla aina samat ohjaajat, eikä ryhmään tulisi ulkopuolisia aikuisia, esimerkiksi opiskelijoita. Samat ohjaajat rakentavat luottamusta nuorten kanssa ja ulkopuoliset tuntemattomat ammattilaiset voivat horjuttaa luottamuksen rakentumista. Ryhmätilanne voi tuntua ahdistavalta nuorille, joille sosiaaliset tilanteet ja uudet ihmiset aiheuttavat jännitystä.

Osa työntekijöistä toi esille haastatteluissa, että Voimaa jälkihuollosta -ryhmä ei ollut resursseihin nähden tehokasta, koska nuoria oli paikalla vain muutama. Samat nuoret olisi

mahdollista tavata yksilökäynneillä vähemmällä työtunneilla. Ryhmätoiminnalla on tarkoitus tavoittaa suurempi määrä asiakkaita, jolloin saataisiin enemmän vaikuttavuutta. Ryhmään käytetyt resurssit suhteessa vähäisiin asiakasmääriin koettiin ristiriitaiseksi.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Ensimmäinen tutkimuskysymyksemme oli miten monitoimijainen ryhmätoiminta vaikuttaa jälkihuoltonuorten arjenhallintaan. Tätä kysymystä tarkastelimme nuorten haastatteluaineistoon pohjaten. Vaikuttavuuden osoittaminen jäi vajaaksi aineiston ollessa vähäinen. Vaikuttavuuden sijaan voidaan puhua ryhmätoiminnan vaikutuksista. Tavoitteita ei saavutettu ja kaikkea ryhmäkerroille suunniteltua sisältöä ei käyty läpi, koska nuorten osallistuminen oli odotettua vähäisempää ja jäi satunnaiseksi. Vaikuttavuutta on vaikea osoittaa, koska etukäteen suunniteltu ryhmäprosessi ei ollut kokonainen nuorten osalta. Myös Levamo (2007) teki havainnon tutkimuksessaan, että lastensuojelun jälkihuollon nuorten tavoittaminen ja paikalle saaminen on haastavaa.

Vaikuttavuuden määrittely ei kerro millainen rooli asiakkailla on arviointi- ja vaikuttavuustiedon tuottamisessa. Usein ollaan yhtä mieltä siitä, että vaikuttavuus näkyy yksilön tai ryhmän hyvinvoinnin kohentumisena sekä osallisuuden, terveyden ja toimintakyvyn lisääntymisenä. Tavoitelähtöisessä vaikuttavuuden arvioinnissa ollaan kiinnostuneita siitä, miten hyvin toiminnalle asetetut tavoitteet on saavutettu. Tavoitteiden saavuttamisen lisäksi voidaan arvioida myös ennakoimattomien tavoitteiden saavuttamista. Tällaisia voivat olla sosiaalityössä asiakkaiden uudet tavoitteet, joita prosessin alkuvaiheessa ei vielä ollut tai ei ollut tunnistettu. Tavoitelähtöinen arviointi tuottaa erilaista tietoa, mikäli asiakkaat ovat osallisina arvioinnin suunnittelussa, toteuttamisessa ja tiedon käytäntöön viemisessä, kuin jos koko prosessi on viranomaisten vastuulla. (Kivipelto 2016, 292-295.)

Merkittävänä vaikutuksena voidaan pitää sitä, että nuoret kokivat positiivisena sen, että saivat ryhmässä käymällä päiviinsä tekemistä päivärytmin ylläpitämisen tueksi. Tärkeää on myös positiivinen kokemus ryhmätoiminnasta. Kun nuorilla on säännöllistä toimintaa ja arkirytmisi tasoittuu, parantaa se heidän hyvinvointiaan. Myös Kaasinen (2019) pro gradu -tutkimuksessaan oli päätenyt jälkihuollon asiakkaiden hyvinvoinnista ja osallisuuden edistämisestä samoihin johtopäätöksiin. Niemen (2015) opinnäytetyössä myös yksi keskeinen tulos oli, että nuoret kokivat ryhmän myötä saaneen päiviinsä tekemistä. Tästä näkökulmasta tarkasteltuna ryhmätoiminnalle on tarvetta ilman opiskelu- tai työpaikkaa oleville jälkihuollon päättävillä nuorilla.

Nuorten hyvinvointiin vaikuttaa heikentävästi kokemus sosiaalisesta yksinäisyydestä (Aaltonen, Kivijärvi & Myllylä 2018, 309). Nuorisobarometrin 2014 koonnissa nuorten vastauksista kysymykseen “mistä syrjäytyminen johtuu” vahvin vastaus on ystävien puute (Myllyniemi 2015). Parhaimmillaan ryhmässä olisi ollut mahdollista solmia uusia ystävyys-suhteita. Nuorten kohdatessa samassa elämäntilanteessa olevia nuoria, heidän käsityksensä omasta itsestään voi muovautua ja itsetunto parantua. Nuori voi huomata vertaistuen piirissä, että myös muilla on samanlaisia haasteita elämässä eivätkä he ole yksin. Voimaa jälkihuollosta -ryhmässä käynyt nuori totesi, että oli helpottavaa huomata, että myös muilla on samanlaisia ongelmia. Ystävyys-suhteiden syntyyn tarvitaan enemmän ryhmätapaamiskertoja ja kaikkien osallistumista tapaamisiin, kuten eräs Voimaa jälkihuollosta -ryhmän haastatteluun osallistunut nuori totesi.

Käytännössä nuorten sitoutuminen ryhmätoimintaan jäi hajanaiseksi jokaisen osallistujan osalta. Nuorten elämäntilanteet olivat haastavia ja monilla oli ongelmia arkirytmien kanssa. Nuorista osalla psyykinen vointi oli huono ja päihteiden käytön kanssa oli ongelmia. Nuorella olevat arkirytmien ongelmat sekä mielenterveys- ja päihdeongelmat tulisi hoitaa ensisijaisesti, joka lisäisi osaltaan nuoren hyvinvointia ja vähentäisi syrjäytymisriskiä. Elämässä olevat ongelmat ja vastoinkäymiset kuormittavat nuoria, mikä vaikuttaa osaltaan siihen, ettei voimavaroja toimintaan osallistumiseen yksinkertaisesti ole. Ryhmä itsessään voi myös aiheuttaa kuormitusta. Ryhmässä on paljon uusia ihmisiä ja siirtymisen kotoa paikan päälle saattaa tuntua haasteelliselta. Nuoret kokivat ryhmän ilmapiirin olleen hyvä, työntekijöiden olleen valmiita auttamaan, ryhmässä opittiin uusia taitoja ja tarjolla oli joka kerta myös hyvää ruokaa. Tämän perusteella voi todeta, että nuorten oma vointi on estänyt ryhmään sitoutumista.

Bardy (2009) on tuonut esille kirjassaan, että toiminnalliset työmallit toimistotapaamisten rinnalle olisivat tarpeen. Palvelujärjestelmän ollessa aikuiskeskeinen, toiminnalliset työmallit antaisivat tilaa lasten ja nuorten omalle toimijuudelle. (Bardy 2009, 169.) Ruuan valmistaminen yhdessä nuorten kanssa koettiin toimivana ja myös keskusteleminen oli luonnollisempaa, kun samaan aikaan voi tehdä käsillä jotakin. Erityisen toimivana se koettiin verrattuna toimistossa istumiseen ja keskustelemiseen. Jälkihuollossa toteutetaan asiakkaiden kanssa toiminnallisia tapaamisia. Tutkimus vahvistaa tätä toimintatapaa. Yksilökäynneillä voidaan opettaa kodin hoitoa ja talouden hallintaa asiakasnuorille, mutta käytännössä aika menee usein virallisten asioiden hoitamiseen.

Ammattilaisilla on halu kehittää ryhmämuotoisia työmalleja. Ryhmillä pystytään tavoittamaan suurempi määrä asiakkaita kerralla ja se on myös kustannustehokkaampaa yksilötapaamisiin verrattuna. Myös yhteistyönä järjestetty toiminta jakaa kustannuksia ja tekee siitä osaltaan myös kustannustehokasta. Ryhmätoiminnalla on nuorille paljon positiivisia vaikutuksia, jos nuorten elämäntilanteet ja psyykkinen vointi mahdollistavat niihin osallistumisen ja sitoutumisen. Ryhmän osallistujien elämäntilanteet pitäisi voida ottaa huomioon ryhmätoimintaa suunniteltaessa niin, että ryhmä tarjoaisi myös kohdennettua apua. Helsingin jälkihuollon piirissä olevan tuhannen nuoren tarpeet ovat moninaiset, joten on tärkeää valita ryhmään osallistujat, joiden tarpeet ovat samantapaiset.

Toinen tutkimuskysymyksemme oli, millainen on työntekijöiden näkemys monitoimijaisen yhteistyön vaikuttavuudesta työmuotona. Vaikuttavuutta on vaikea osoittaa, vaan puhutaan ryhmän ja yhteistyön vaikutuksista nuorille sekä yhteistyön hyödyistä ja vaikutuksista. Voimaa jälkihuollosta -hankkeen etuna voidaan pitää toimijoiden tavoitettavuutta samaan aikaan, eri alan toimijoiden yhteistä vuoropuhelua, halua auttaa yhteisiä asiakkaita ja tehdä ennaltaehkäisevää ja korjaavaa yhteistyötä yhdessä eri toimijoiden kanssa. Nopea aikataulu suunnittelutyössä saattaa kuitenkin heikentää toiminnan laatua. Tällöin moni tärkeä asia saattaa jäädä huomiotta tai vähemmälle huomiolle, kuin olisi tarkoituksenmukaista laadukasta toimintaa ja toteutusta ajatellen.

Hyvinvointipalvelujen kehittämisessä on pidetty tärkeänä löytää toimintamalleja, joissa periaatteena on palvelujen käyttäjien, tuottajien ja järjestäjien kumppanuus. Palvelujen käyttäjä nähdään aktiivisena kehittäjäkumppanina. Yhteistoiminta vaatii eri toimijoiden välistä aktiivista yhteistyötä. (Harra, Sipari & Mäkinen 2017, 147.) Asiakaslähtöisyyttä voidaan pitää yhtenä sosiaalityön asiakastyön tärkeimmistä arvolähtökodista. Millä tavoin asiakkaan tulisi olla osallisena moniammatillisessa työryhmässä? Onko hän osallistuja, jolle ammattilaiset kertovat näkemyksiään hänen tilanteestaan vai onko asiakkaan mahdollista kertoa oma kantansa siihen, että miten hänen asioissaan tulisi toimia. Asiakkaan pitäisi olla tasaveroinen vaikuttaja ammattilaisten rinnalla yhteistä ongelmaa ratkaistaessa (Kekoni ym. 2019). Sosiaalityön kehittäminen asiakaslähtöisemmäksi vaatii uudenlaisia työtapoja sekä valmiuksia löytää uusia malleja työn kehittämisen tueksi. Tämä vaatii uusien rakenteiden luomista sekä työn kehittämisen että uudistamisen mahdollistamiseksi. (Pyhäjoki & Koskimies 2017, 171.)

Kolmantena tutkimuskysymyksenä oli, miten ryhmätoimintaa voidaan hyödyntää ja kehittää jatkossa jälkihuolto nuorten tukimuotona. Voimaa jälkihuollosta -hanke oli työntekijälähtöinen eikä osallistuneiden nuorten ääni tullut kuuluviin suunnitteluprosessin aikana. Nuorten osallisuutta prosessissa tulisi vahvistaa. Ryhmän aiheet olivat etukäteen pohdittu asiantuntijoiden ajatusten ja näkemysten mukaisesti siitä näkökulmasta mistä he ajattelivat nuorten hyötyvän. Olisi tarpeellista ja merkityksellistä kuulla nuorten näkemyksiä siitä millaisia aiheita he olisivat nostaneet ryhmäkerroille käsiteltäviksi ja mitä aiheita he olisivat nähneet tarpeelliseksi käsitellä arjenhallinnan parantamiseksi.

Helsingin jälkihuollon raatinuorten kuuleminen on antanut viitteitä siitä millaista tukea nuoret toivovat saavansa. Jälkikäteen voidaan todeta, että suunnitteluvaihetta olisi pitänyt pitkittää niin, että nuoria olisi ehditty kuulemaan. Toiminnan suunnittelu yhteistyössä nuorten kanssa olisi lisännyt nuorten osallisuutta. Asiakkaan mahdollisuus vaikuttaa lisää myös osaltaan sitoutumista yhteisen toimintaan. Kun nuori itse tunnistaa tuen tarpeensa ja määrittelee sen, on motivaatio tuen vastaanottamiselle suurempi. Nuorten vahvuuksien hyödyntäminen antaa nuorille tuntea, että heitä arvostetaan ja he pääsevät osallisiksi.

Osallisuuden tunne vahvistaa itsetuntoa ja vahvistaa tunnetta omasta toimintakyvystä ja toimijuudesta. Isola ym. (2017) määrittelevät osallisuuden kokemusta omassa elämässä lisäävän yksilön itsensä tärkeäksi ja kyvykkääksi kokeminen, hyvän tekeminen ja yhteisyyden tunteminen (Isola 2017, 23, 25). Nuorten osallisuus voisi lisätä osaltaan myös ryhmän vaikuttavuutta ja nuorten motivaatiota. Motivaatiota lisää myös se, että nuoret saavat vaikuttaa ja ryhmä perustetaan lähtökohtaisesti nuorten tarpeita vastaavaksi. Nuorten osallistuminen voisi tukea myös ryhmässä oppimista.

Jälkihuolto nuorten toiveiden ja tarpeiden selvittäminen heidän parhaan mahdollisen yksilöllisen tuen saamiseksi on sosiaalityöntekijöiden, sosiaalihojajien sekä kaikkien nuorten kanssa työskentelevien tehtävä. Monet nuoret kokevat sosiaalista yksinäisyyttä. Nuorten tarve yhteisöllisyyden kokemiselle antaa jälkihuolto nuorten kanssa työskenteleville tärkeän tehtävän luoda toimintatapoja, joilla nuoret saadaan innostettua mukaan yhteisölliseen toimintaan. Voimaa jälkihuollosta -hankkeella haettiin muutosta nuorten tilanteeseen. Sosiaalialalla puhutaan paljon asiakaslähtöisyydestä ja sen tärkeydestä. Asiakkai-

den tarpeiden ja mielipiteiden selvittämisen avulla on mahdollista kehittää toimintaa tarkoituksenmukaiseksi ja estää se, ettei resursseja ja voimavaroja käytetä kannattamattoman tai asiakkaita hyödyttämättömän toiminnan ylläpitämiseen.

Vaikuttavuuden arvioinnissa on tärkeää sekä myönteisten että kielteisten vaikutusten tunnistaminen ja näiden huomioon ottaminen. Vaikuttavuuden arvioinnin avulla saatua tietoa voidaan pitää hyödyllisenä, jos sen avulla kehitetään toimintaa. Tarvitaan lisää keinoja ja väyliä nostaa esille vaikuttavaksi osoitettuja työmenetelmiä. Tätä ajatusta tukee se, ettei ole itsestään selvää, että vaivallakin aikaansaatu vaikuttavuustietoa osattaisiin käyttää organisaatiossa hyödyksi (Rajavaara 2006, 34). Voimaa jälkihuollosta -hankkeen pitkän ajan vaikuttavuutta ei pystytty osoittamaan tutkimuksen aikana. Vaikuttavuuden ja tehokkuuden näkökulmasta tarkasteltuna on hyvä pohtia ja arvioida onko ryhmämuotoinen työtapo kannattavaa. Jatkossa voisi tutkia ja verrata monitoimijaisen resurssien ja tuloksien suhdetta vaikutuksiin suhteessa yksilötyön vaikuttavuuteen. Tutkimuksen perusteella voisi olettaa, ettei käytetyt resurssit välttämättä korreloisi vaikuttavuuteen. Ryhmä tarjoaa kuitenkin sosiaalisia tilanteita ja vertaistukea nuorille, joten ryhmätoiminnassa on paljon kannattavia ja toimivia elementtejä.

Voimaa jälkihuollosta ryhmätoiminta oli ensimmäinen monitoimijainen kokeilu hankkeen yhteistyökumppaneiden kesken. Hankkeesta saatua kokemusta tulee käyttää hyödyksi, kun suunnitellaan jatkossa järjestettävää ryhmätoimintaa Helsingin jälkihuoltonuorille. Hankkeen vaikuttavuus voi tulla esille vasta vuosien kuluttua, kun on jatkokehitetty nuoria motivoiva ja heidän arjenhallintaansa ja hyvinvointia edistävä ryhmätoiminnan muoto. Voimaa jälkihuollosta -hanke on toiminut ryhmätoiminnan alkusysäyksenä.

Vaikka ryhmätoiminta ei onnistunut suunnitelmien mukaan, sen ei tarvitse tarkoittaa epäonnistumista. Kehittämistyössä on tärkeää kokeilla, testata ja viedä toimivia kokonaisuuksia eteenpäin ja jatkaa kehittämistyötä. Erityisen tärkeää on myös se, että toimimattomaksi havaittuja ja koettuja toimintatapoja ei jatketa sellaisenaan, vaan niiden tilalle kehitetään paremmin toimivia tapoja. On mahdollista, että haastavassa elämäntilanteessa olevat nuoret eivät olisi lähteneet mukaan suunnitteluprosessiin ja ryhmän suunnittelu olisi joka tapauksessa ollut työntekijälähtöistä. On myös realistista todeta, että jokainen hanke ja kokeilu ei voi onnistua odotusten mukaisesti. On silti tärkeää lähteä rohkeasti

kokeilemaan uusia tukimuotoja, jotta saadaan aikaiseksi uusia toimivia tukikäytänteitä vanhojen työtapojen rinnalle. Erityisen tärkeää on se, että tuki vastaa nuorten tarpeita. Nopealla aikataululla, kevyellä suunnittelulla ja resursseilla kehittäminen voi olla myös tehokasta, kun tavoite on selkeä. Tällöin resursseja ei käytetä suunnittelutyöhön pitkäkestoisesti ja aikaa jää enemmän muihin työtehtäviin.

Voimaa jälkihuollosta -hanke oli uudenlainen kokeilu hankkeessa mukana olleille ammattilaisille. Helsingin jälkihuollon piirissä oleville nuorille ei ole aiemmin järjestetty vastaavaa toiminnallista taloudenhallintaan ja kodinhoitoon liittyvää ryhmätoimintaa. Myös rajat ylittävää yhteistyötä tehtiin ensimmäistä kertaa. Opinnäytetyömme tuotti tietoa monitoimijaisen yhteistyön toimivuudesta ja hyödyllisyydestä. On tärkeää tuoda ammattilaisten osaamista yhteen ja muodostaa uusia palvelukokonaisuuksia sekä tukimuotoja. Opinnäytetyömme osoitti, että työn ja koulutuksen ulkopuolella olevat nuoret kaipaavat päiviinsä tekemistä ja olisikin hyvä pohtia millaista toimintaa heille tulisi tarjota, jotta se olisi vaikuttavaa, tehokasta ja nuoria sitouttavaa.

Ryhmätoiminnan onnistumiseen vaikuttaneet tekijät	Haasteet	Kehittämisideat
<ul style="list-style-type: none"> • tarpeiden tunnistaminen • yhteinen tavoite • hyvä suunnitelma • ammattitaitoiset ohjaajat • välitön vuorovaikutus • moniammatillinen osaaminen • hyvä suhde omaan työntekijään • nuorten saattaminen • turvallinen ilmapiiri • nuorten kokemus tuki • yhteiset resurssit 	<ul style="list-style-type: none"> • nuorten haasteelliset elämäntilanteet • osallistuminen ryhmään satunnaista • työntekijä vaihdokset • haasteet kulkemisessa • nopea aikataulu • lyhyt aika motivoimiseen • osallistaminen puutteellista 	<ul style="list-style-type: none"> • nuorten osallistaminen ryhmän suunnittelussa • yhteiskehittäjäyys • ryhmien keskeinen sijainti • enemmän aikaa motivoinnille • tutustumiskäynnit

KUVIO 5 Voimaa jälkihuollosta -hankkeen onnistumiset, haasteet ja kehittämisideat

Kuviossa 5 on Voimaa jälkihuollosta -ryhmätoiminnan onnistumiseen vaikuttaneita tekijöitä, haasteita ja kehittämideoita kootusti. Jälkihuollossa järjestettävän ryhmätoiminnan kehittämisessä on hyvä huomioida asioita, mitkä asiat vaikuttavat positiivisesti tai negatiivisesti ryhmätoiminnan järjestämiseen.

Onnistumiseen vaikuttavia tekijöitä voidaan tunnistaa toimijoiden ja osallistujien yhteisen keskustelun ja yhteisen kehittämistyöskentelyn avulla. Tiedossa olevien tarpeiden pohjalta päästään määrittelemään yhteinen tavoite, jonka pohjalta on mahdollista tehdä suunnitelma tavoitteen saavuttamiseksi. Hyvä suunnitelma muokkautuu usein ajan kanssa ja siksi on tärkeää, että suunnitelmaa voidaan myös muuttaa ja tarkentaa myöhemmässä vaiheessa. Suunnitelmassa on tärkeää ottaa huomioon myös konkretiatasolle meneviä yksityiskohtia. Voimaa jälkihuollosta ryhmässä yksi onnistumiseen liittyvistä konkreettista asioista oli nuorten saattaminen ryhmään, joka ei ollut tiedossa ennen toiminnan käynnistymistä. Ammattilaisten lämmin vuorovaikutus sekä hyvä suhde asiakkaan ja työntekijän välillä ovat avaimia onnistuneeseen ryhmätoimintaan.

Ryhmätoimintaan liittyviä haasteita kannattaa listata ylös ja ottaa ne huomioon jo suunnitteluvaiheessa. Kaikkia haasteita ei voida ennustaa ennen toteutusvaihetta. Asiakkaiden ja työntekijöiden tilanteet voivat muuttua ryhmätoimintaprosessin aikana ja tällöin suunnitelmaa on hyvä tarkentaa.

9 POHDINTA

Monitoimijaisen tiimin yhteistyö tarjosi mahdollisuuden oppia uusia työtapoja ja toi yhteen erilaisia näkökulmia ryhmätoiminnan toteuttamisen mahdollisuuksista. Yhteistyö mahdollisti moniäänisen keskustelun, jossa jaettiin kokemuksia toimivista käytännöistä ja myös niistä käytännöistä, jotka eivät olleet käytännössä toimineet. Monitoimijainen tiimi mahdollistaa ammattilaisten yhteisen keskustelun, jonka pohjalta toimintaa voidaan kehittää. Ammatillaiset eivät kuitenkaan keskenään kykene tuottamaan vaikuttavia työskentelymalleja vaan niiden kehittämiseen tarvitaan asiakkaita, jotka kertovat elämäntilanteistaan, tarpeistaan ja toiveistaan.

Jo suunnitteluvaiheessa oli tiedossa, että nuorten haastavien elämäntilanteiden johdosta ryhmään osallistuminen ja sitoutuminen saattaisi osoittautua haasteeksi. Silti vähäinen osallistujamäärä yllätti. Ryhmätoiminnan suunnittelussa pyrittiin huomioimaan nuorten elämäntilanteita ja vuorokausirytmien haasteita. Ryhmien suunnittelussa tärkeänä asiana pidettiin myös ruuan tarjoamista jokaisella ryhmäkerralla sekä hyödyllisten arjenhallintaan liittyvien taitojen vahvistamista ohjauksen keinoin. Koska osallistuminen jäi vähäiseksi, on hyvä pohtia ja arvioida missä asioissa onnistuttiin, mitä opittiin ja mitä jatkossa kannattaisi kehittää. On tärkeää myös arvioida olisiko osallisuus suunnitteluprosessissa sitouttanut ja motivoinut nuoria.

Nuorilla on erilaisia vahvuuksia, joiden vahvistaminen ja näkyväksi tekeminen on tärkeä osa nuorten kanssa työskentelyä, oli kyseessä sitten yksilötyöskentely tai ryhmätoiminta. Nuorille tarjottavien palveluiden olisi tärkeää lisätä nuorten kokemusta osallisuudesta ja vahvistaa nuorten kokemusta omista vaikuttamismahdollisuuksista, omasta tarpeellisuudesta ja toimijuudesta. Nuorten osallisuuden tunteen vahvistaminen on tärkeä osa syrjäytymisen ennaltaehkäisyä. Työntekijöiden on tärkeää tunnistaa nuorten vahvuuksia ja osaamista, sanoittaa niitä ja pyrkiä saamaan vaikeissa elämäntilanteissa olevat nuoret löytämään vahvuutensa ja saada heidät hyödyntämään niitä. Nuorten kykyjen esiin tuominen heitä osallistamalla on kannattavaa, oli kysymyksessä sitten ryhmätoiminnan suunnittelu, esitteiden teko, markkinointi sosiaalisessa mediassa tai ruoan laittaminen ryhmätapaamisessa.

Nuorten tarpeiden ja toiveiden selvittämiseen tarvitaan resursseja. Haastavissa elämäntilanteissa olevien nuorten tarpeiden ja mielipiteiden selvittäminen vaatii aikaa, luottamuksen rakentamista ja aitoa osallisuuden kokemusta. Työelämän ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten itsetunnon tukeminen tulee tapahtua kunnioittavassa ja läsnäolevassa vuorovaikutuksessa. Työntekijä voi auttaa luomaan asioille merkityksiä ja auttaa nuorta ilmaisemaan ajatuksiaan ja mielipiteitä. Jälkihuollon piirissä olevat nuoret tarvitsevat elämäänsä turvallisia aikuisia ja jokainen työntekijä voi omalla läsnäolollaan saada nuoren tuntemaan itsensä merkitykselliseksi.

Haastattelujen perusteella ryhmätoimintaa tulisi järjestää jälkihuollon piirissä oleville nuorille, jotka ovat ensimmäistä kertaa muuttamassa omaan kotiin. Ryhmätoiminnan tarjoamista ja arjenhallinnan vahvistamista toivottiin niille jälkihuollon nuorille, jotka ovat juuri muuttamassa tai juuri muuttaneet. Ryhmä antaisi tukea kodinhoidollisiin asioihin jo alusta alkaen ja kannustaisi tekemään asioita, jotka vahvistavat arjen toimintojen sujuvuutta. Samalla pääsisi myös tutustumaan muihin samassa tilanteessa oleviin nuoriin. Jälkihuollon työntekijä tapaa nuoria jo ennen kuin he tulevat täysi-ikäisiksi, jolloin nuorten erilaisia tarpeita päästään kartoittamaan ennen itsenäistymistä. Tapaamisissa olisi hyvä selvittää, onko nuori kiinnostunut osallistumaan erilaisiin tutustumiskäynteihin, joita voitaisiin järjestää oppilaitoksiin tai muihin nuorten toivomiin tutustumiskohteisiin.

Monialaiseen yhteistyöhön liittyy erilaisten työskentelymallien kokeilu, niiden yhdistäminen ja muokkaaminen omille asiakkaille ja itselle sopivaksi. Jos jokin työskentelytapa ei toimi, kannattaa rohkeasti etsiä ja kokeilla myös muita työtapoja. Rajat ylittävää yhteistyötä tarvitaan niin, että nuorten mielenkiinnon kohteet pystytään huomioimaan ryhmätoiminnan suunnittelussa. Ryhmätoiminnan järjestäminen säästää resursseja, mahdollistaa vertaistukea ja myös yksilöllisen tuen saamisen. Moniammatillisen yhteistyön avulla päästään tukemaan haastavissa elämäntilanteissa olevia asiakkaita monipuolisesti kustannuksia jakaen. Nuorten tarpeiden ja toiveiden perusteella voidaan lähteä kokeilemaan rohkeasti uusia yhteistyömuotoja ja erilaisia työtapoja. Sosiaaliala tarvitsee yhteistyötä niin terveystieteiden kuin myös kulttuuri- ja liikuntatoimen kanssa. Myös kolmannen sektorin tarjoamat yhteistyöverkostot ovat laajat ja hyödynnettävissä.

Kaikkeen toimintaan tarvitaan resursseja, jonka johdosta resurssikysymys on myös yhteiskunnallinen. Haastavissa elämäntilanteissa olevien nuorten haasteet ja heidän tukemiseensa tarvittavat resurssit on oltava tiedossa niin päättäjillä kuin yhteiskunnallisessa keskustelussa. Lastensuojelun työntekijöiden on rohkeasti tuotava esiin millainen yhteiskunnallinen vaikutus lastensuojeluun ja jälkihuoltoon sijoitettavilla resursseilla on. Hankkeet eivät voi hoitaa julkisen sektorin vastuulla olevia velvollisuuksia. Avoin yhteiskunnallinen keskustelu antaa päättäjille tietoa lastensuojelun ja jälkihuollon tarvitsemista resursseista, ongelmakohdista ja muutostarpeista.

Lastensuojeluun ja jälkihuollon keskusteluun liittyy usein myös keskustelu mielenterveyspalveluiden ja päihdepalveluiden saatavuudesta. Oikea-aikaisuus avun saamisessa vaatii resursseja ja yhteiskunnallisia päätöksiä niin, että palveluita tarvitseville voidaan tarjota tarvittavia palveluita oikeaan aikaan. Mikäli haastavassa elämäntilanteessa oleva nuori ei saa apua silloin, kun hän sitä pyytää, riski avun ja hoidon ulkopuolelle jäämiseen kasvaa ja sitä myötä myös syrjäytymisriski kasvaa merkittävästi.

Opinnäytetyöprosessin aikana Suomessa meni läpi lakialoite, joka tulee nostamaan lastensuojelun jälkihuollon ikärajaa 25 ikävuoteen saakka ja sosiaali- ja terveysministeriön esityksen mukaan kyseessä olisi aikuistumisen tuki. Päätös osoittaa sen, että julkinen keskustelu on ollut asiantuntijoiden osalta tarpeellista, informatiivista ja onnistunutta. Samoin lastensuojelujärjestöjen julkilausumat ja muiden asiantuntijoiden vetoamukset ovat olleet niin kattavia, että päätös resurssin lisäämiseksi on kirjattu lainsäädäntöön. Päätös on ilahduttanut sekä jälkihuollon piirissä olevia nuoria, että lastensuojelun työntekijöitä ympäri Suomen. Lakialoitteen hyväksyminen antaa uskoa siihen, että päätöksen teossa kuunnellaan asiantuntijoita, kyetään ottamaan huomioon haavoittuvassa asemassa olevia ihmisiä ja etsitään keinoja ja välineitä heidän hyvinvointinsa tukemiseen. Tutkimuksemme nuorten antamat haastattelut vahvistavat, että jälkihuollon tuen piirissä olevat nuoret tarvitsevat aikuisten tukea pidempään kuin valtaosa ikäisistään.

Uuden lain voimaantulo tulee muuttamaan jälkihuoltoa ja lähitulevaisuudessa olisi tärkeää tehdä tutkimus siitä millaista tukea jälkihuollon eri vaiheissa olevat nuoret tarvitsevat. Tutkimuksemme perusteella arjenhallinnan taitojen tukemista toivottaisiin erityisesti jälkihuoltoon siirtyville nuorille. Ensimmäiseen omaan asuntoon muuttavalla 18-vuoti-

aalla nuorella on todennäköisesti paljon omaan taloudenpitoon, vuorokausirytmiin, tukien hakemiseen, opiskeluihin ja itsenäistymiseen liittyviä tuen tarpeita. Lähes 25-vuotiaan jälkihuoltonuoren tarpeet voivat taas liittyä enenevässä määrin työelämään, perheen perustamiseen ja kestäväan taloudenhoitoon liittyviin aiheisiin. Ammattilaisten tehtävänä on selvittää asiakkaiden tarpeita ja pohtia yhdessä asiakkaan kanssa millaiset tukimuodot eri jälkihuollon vaiheissa ovat parhaiten asiakasta palvelevia. Myös digitaalisten työmuotojen vaikuttavuutta syrjäytymisen ennaltaehkäisyssä olisi olennaista tutkia.

Digitaalisten työmuotojen ja erilaisten verkkokanavien kautta tarjottavat matalan kynnyksen palvelut voivat tavoittaa myös niitä jälkihuollon asiakkaita, joille kynnyksen tapaamiseen ja ryhmätoimintaan on liian korkea. Esteet ja kynnykset voivat liittyä esimerkiksi heikentyneeseen terveydentilaan, pelkotiloihin tai haasteisiin sosiaalisissa vuorovaikutustilanteissa. Näiden jälkihuollon asiakkaiden tavoittaminen ja tukeminen vaatii palveluiden kohdentamista, kehittämistä ja luovuutta palveluiden tarjoajilta. Myös verkossa tuotettavien palveluiden ja tukimuotojen kehittäminen vaatii asiakkaiden tarpeiden selvitystä ja asiakaspalautetta, jotta tuki voidaan kohdentaa oikein.

Yksi keino asiakkaiden äänen esille tuomiseen on kokemusasiantuntijoiden hyödyntäminen. Mikäli jälkihuolto nuoria ei saada mukaan ryhmien suunnitteluun, kokemusasiantuntijoiden käyttäminen ryhmätoiminnan suunnittelussa on yksi mahdollisuus tuoda nuorten näkemyksiä ja kokemuksia esille. Kokemusasiantuntija voisi kertoa omien kokemusten perusteella millaisia neuvoja hän olisi tarvinnut ja millaista toimintaa ja opastusta hän kaipasi esimerkiksi asuessaan ensimmäisessä omassa kodissaan. Kokemusasiantuntijan osallistuminen myös ryhmään voisi motivoida ja innostaa nuoria osallistumaan ryhmään ja saamaan vertaistukea. Kokemusasiantuntija on selvinnyt haastavasta elämäntilanteesta ja päässyt elämässä eteenpäin. Jälkihuollon tuen piirissä ollut, itsenäiseen elämään ja koulutukseen tai työhön päässyt nuori aikuinen voisi antaa toivoa oman tilanteen ratkaisemisessa.

Tutkimus vahvisti aiemmin samoista aiheista tehtyjen tutkimusten tuloksia nuorten huonovointisuudesta, arjenhallinnan ja ryhmätoimintaan sitoutumisen haasteista sekä monitoimijaisen yhteistyön hyödyistä. Tutkimus tuotti tietoa jälkihuollon piirissä olevien nuorten ryhmätoiminnan suunnitteluun, toteutukseen ja huomioitaviin haasteisiin. Tutkimuksesta kävi ilmi nuorten tarpeiden ja toimintakyvyn välinen ristiriita. Nuoret kaipaavat

tekemistä, tukea ja sosiaalisia kontakteja, mutta sitoutuminen järjestettyyn toimintaan on vaikeaa omista tilanteista johtuen.

Haastavissa elämäntilanteissa olevien nuorten auttaminen vaatii paljon työntekijä resursseja ja aikaa eikä niin sanottuja helppoja ratkaisuja ole olemassa. Näiden nuorten auttaminen on tärkeää erityisesti yksilön, mutta myös yhteiskunnan näkökulmasta tarkasteltuna. Monitoimijaisella yhteistyöllä voidaan saavuttaa hyviä tuloksia, kun se kohdennetaan oikein. Tarpeiden, toiveiden ja mielipiteiden selvittäminen ja nuorten arjen tilanteisiin tutustuminen antaa ammattilaisille käsityksen siitä, millaista tukea yhteistyöllä voi ja kannattaa tarjota. Mahdollisuudet avun tarjoamiseen ja yhteistyöhön nuorten tukemiseksi ovat lukuisat ja niiden käytäntöönpano vaatii aikaa, resursseja, tahtoa ja auttamisenhalua. Auttaminen vaatii asiakkaan tilanteeseen perehtymistä, kunnioittavaa kohtaamista, keskustelua, kuuntelemista ja molemmin puolista ymmärretyksi tuleamista. Nuoret ovat valmiita kertomaan tarpeistaan. Tärkein kysymys meille ammattilaisille on, onko meillä aikaa pysähtyä kuuntelemaan.

LÄHTEET

- Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) (2010). *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Aaltonen, S., Berg, P. & Ikäheimo, S. (2015). *Nuoret luukulla. Kolme näkökulmaa syrjäytymiseen ja nuorten asemaan palvelujärjestelmässä*. Helsinki: Unigrafia. Saatavilla 17.10.2019 <https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/nuoretluukulla.pdf>
- Aaltonen, S., Myllylä, M. & Kivijärvi, A. (2017). Nuorten aikuisten hyvinvoinnin edistäminen digitaalisen intervention avulla. *Talentia-lehti*, 26-37. Saatavilla 17.10.2019 <https://talentia.ejulkaisu.com/2017/tutkivasosiaalityo2017/#page=3>
- Aaltonen, S., Kivijärvi, A. & Myllylä, M. (1.11.2018). Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten aikuisten koettu hyvinvointi. *Yhteiskuntapolitiikka* 84 (3), 301-311. Saatavilla http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137076/YP1903_Aaltonenym.pdf?sequence=3&isAllowed=y
- Aistrich, M. (2014). *Kannattaako vaikuttavuutta yrittää mitata?* Sitra. Saatavilla 9.9.2019 <https://www.sitra.fi/artikkelit/kannattaako-vaikuttavuutta-yrittaamitata/>
- Allardt, E. (1993). Having, Loving, Being: An Alternative to the Swedish Model of Welfare Research. Teoksessa M. Nussbaum & A. Sen (toim.), *The Quality of Life* (s. 88-94). Oxford: University press.
- Bardy, M. (toim.) (2009). *Lastensuojelun ytimissä*. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. Helsinki: Yliopistopaino Oy.
- Berzin S. C., Singer E., Hokanson, K. (2014). Emerging Versus Emancipating: The Transition to Adulthood for in Foster Care. *Journal of Adolescent Research*, 29 (5), 616-638. Saatavilla <https://journals-sagepub.com.anna diak.fi/doi/pdf/10.1177/0743558414528977>
- Cameron, C., Hollingworth, K., Schoon, I., Van Santen, E., Schröer, W., Ristikari, T., Heino, T. & Pekkarinen, E. (2018). *Care leavers in early adulthood: how do they fare in England, Finland and Germany?* Saatavilla 18.10.2018

- https://discovery.ucl.ac.uk/id/eprint/10049978/7/Cameron_Finland%20England%20and%20Germany%2015%20February.pdf
- Cross-National Data Center. What is LIS? Saatavilla 1.10.2019 <https://www.lisdatacenter.org/>
- Eriksson, S. & Karppinen, R. (2016). *Kvantitatiivinen tutkimus Helsingin jälkihuolto- ja palvelu-alojen toimintatahtoisuudesta ja palvelujen käytöstä asiakasasiakirjojen valossa vuosina 2013-15*. (Pro gradu- tutkielma, Helsingin yliopisto, Valtiotieteellinen tiedekunta, Sosiaalityö). Saatavilla 17.10.2019 https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/168523/ErikssonKarppinen_sosiaalityo.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- Eskola, J. (2010). Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Juva: WS Bookwell Oy.
- Etene. (2011). Sosiaali- ja terveysalan eettinen perusta. Etene-julkaisuja 32. Helsinki: Valtakunnallinen sosiaali- ja terveysalan eettinen neuvottelukunta ETENE. Sosiaali- ja terveysministeriö. Saatavilla <https://etene.fi/documents/1429646/1559058/ETENE-julkaisuja+32+Sosiaali-+ja+terveysalan+eettinen+perusta.pdf/13c517e8-6644-4fa5-8c5f-193cfdce9841>
- Eurofound 2016. Exploring the diversity of NEET`s, Publications Office of the European Union, Luxemburg. Saatavilla 16.10.2019 https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef1602en.pdf
- European Community Household Panel. Data Description. Saatavilla 1.1.10.19 <https://www.eui.eu/Research/Library/ResearchGuides/Economics/Statistics/DataPortal/ECHP>
- Fahmy, E. (2014). The Complex Nature of Youth Poverty and Deprivation in Europe. Teoksessa L. Antonucci, M. Hamilton & S. Roberts. (Edit.) *Young People and Social Policy in Europe. Dealing with Risk, Inequality and Precarity in Times of Crisis (s. 37-61)*. Palgrave Macmillan.
- Flick, U. (2009). *An introduction to qualitative research*. Edition 4. SAGE Publications.
- Harra, T., Sipari, S. & Mäkinen, E. (2017). Hyvää tahtova hyvinvointi- palvelujen kehittäjäkumppanuus. Teoksessa A. Pohjola, M. Kairala., H. Lyly. & A. Niskala. (toim.), *Asiakkaasta kehittäjäksi ja vaikuttajaksi. Asiakkaiden*

- osallisuuden muutos sosiaali- ja terveystieteissä (s.147-164). Tampere: Vastapaino.*
- Hiltunen, P. (2017). *Palvelusta tuotteeksi. Käsikirja palvelutuotteiden muotoiluun*. Sosiaalisen osallisuuden edistämisen koordinaatio hanke - Sokra. Diakonia-ammattikorkeakoulu Oy.
- Hipp, T. & Pukkio, S. (2016.) *Nuorten osallisuus ja kokemustieto jälkihuollon kehittämisessä*. Lastensuojelukeskusliitto. Saatavilla 19.10.2019
<https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuojelun-keskusliitto/Opas-lastensuojelun-jalkihuoltotyohon-120616-1.pdf>
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2000). *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2001). *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Häggman-Laitila, A., Salohekkilä, P. & Karki, S. (2018). Transition to adult life of young people leaving foster care: A qualitative systematic review. *Children and Youth Services Review*. 95, 134- 143. Saatavilla <https://doi.org/10.1016/j.chilyouth.2018.08.017>
- Hänninen, K. & Poikela, R. (2016). Toimintalähtöinen, dialoginen ja kohtaava vuorovaikutus. Teoksessa. M, Törrönen., K. Hänninen., P, Joutti-mäki., T, Lehto-Lunden., P, Salovaara. & M, Veistilä. *Vastavuoroinen sosiaalityö*. (148-164). Tallinna: Gaudeamus.
- Ilmakunnas, I. (2018). Risk and vulnerability in social assistance receipt of young adults in Finland. *International Journal of Social Welfare* 27, 5-16.
- Isoherranen, K., Rekola, L. & Nurminen, R. (2008). *Enemmän yhdessä – moniammatillinen yhteistyö*. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.
- Isola, A-M., Kaartinen, H., Leemann, L., Lääperi, R., Schneider, T., Valtari, S. & Keto-Tokoi, A. (2017). *Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa*. Helsinki: Suomen yliopistopaino. Saatavilla 16.12.2018
http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135356/URN_ISBN_978-952-302-917-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Järvinen, T. & Janhukainen, M. (2001). Kuka meistä onkaan syrjäytynyt. Teoksessa M. Suutari. (toim.), *Vallattomat marginaalit. Yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunalla* (s.125-151). Helsinki: Yliopistopaino.

- Kaasinen, M. (2019.) *Osallisuuden kokemuksia itsenäistyvän nuoren elämässä –Teema-haastattelu lastensuojelun jälkihuollon nuorille* (Pro gradu –tutkielma Itä-Suomen yliopisto, hoitotieteen laitos). Saatavilla http://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20190461/urn_nbn_fi_uef-20190461.pdf
- Kainulainen, S., Paananen, R., Surakka, A., Pulliainen, M. & Sauvola, R. (2018). Maa-kuntien asukkaiden osallisuutta vahvistamassa. Teoksessa M. Katisko, E. Keskitalo, M. Malkavaara, A. Määttä, A. Suikkala & O. Vesterinen. (toim.), *Alueellisuus, paikallisuus ja globaalit mahdollisuudet – Diakoniammattikorkeakoulun TKI-toiminnan vuosikirja 3* (s. 68-80). Tampere: Juvenes Print Oy. Saatavilla 17.10.2019
https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/142012/Diak_Ty-oelama_14_verkko.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Kajantie, E., Hovi, P., Eriksson, J., Laivuori, H., Andersson, S. & Räikkönen, K. (2013). Alkaako syrjäytyminen jo kohdussa? Teoksessa J. Reivinen & L. Vähäkylä. *Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen*. Helsinki: Gaudeamus.
- Karjalainen, V. (2006). Verkostokehittäminen - palveluparadigman muutosvoima. Teoksessa R. Seppänen-Järvelä & V. Karjalainen. (toim.), *Kehittämistyön risteyksiä* (s. 251-268). Vaajakoski: Gummerus.
- Karvonen, S. (2019). Koetun hyvinvoinnin tila tunnuslukujen valossa. Teoksessa L. Kestilä & S. Karvonen (toim.), *Suomalaisten hyvinvointi 2018* (s. 96-100). Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. Helsinki: PunaMusta Oy.
- Kekoni, T., Mönkkönen, K., Hujala, A., Laulainen, S. & Hirvonen, J. (2019). Moniammatillisuus käsitteinä ja käytänteinä. Teoksessa K. Mönkkönen, T. Kekoni. & A. Pehkonen, *Moniammatillinen yhteistyö* (s. 15-46). Tallinna: Gaudeamus.
- Kestilä, L., Kauppinen, T. & Karvonen, S. (2016). Lapsuuden elinolojen yhteys arjenhallintaan nuorilla aikuisilla. Teoksessa S. Myllyniemi (toim.), *Arjen jäljillä. Nuorisobarometri 2015* (s. 117-134). Grano Multiprint Oy.
- Kestilä, L., Karvonen, S., Parikka, S., Seppänen, J., Haapakorva, P. & Sutela, E. (2019). Nuorten hyvinvoinnin erot. Teoksessa L. Kestilä & S. Karvonen (toim.), *Suomalaisten hyvinvointi 2018* (s. 120-142). Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. Helsinki: PunaMusta Oy.

- Kivipelto, M. (2016). Sosiaalityön arviointi ja vaikuttavuus. Teoksessa Törrönen, M., Hänninen, K., Jouttimäki, P., Lehto-Lunden, T., Salovaara, P. & Veistilä, M. (toim.) *Vastavuoroinen sosiaalityö* (s. 291-302). Tallinna: Gaudeamus Oy.
- Kivipelto, M. (2017). Vaikuttavuuden arviointi edellyttää moniarvoista tiedon tuotantoa. Teoksessa A. Jämsen. *Sosiaalityön vuoro –keskusteluja ajassa* (s. 88-94). Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.
- Koivisto, J., Isola, A-M. & Lyytikäinen, M. (2018). *Osallisuus kuuluu kaikille*. Innokylän innovaatiokatsaus. Helsinki. Saatavilla 16.12.2018 http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136074/URN_ISBN_978-952-343-077-8.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- L 417/2007. Lastensuojelulaki. Saatavilla <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=j%C3%A4lkihuolto>
- Laine, T., Hyväri, S., Vuokila-Oikkonen, P. (toim.) (2010). *Syrjäytymistä vastaan sosiaali- ja terveysalalla*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Lehtonen, O. & Kallunki, V. (2013). Nuorten aikuisten syrjäytymiskierre. *Janus* 21(2), 128-131. Saatavilla 10.11.2018. <https://journal.fi/janus/article/view/50693/15399>
- Levamo, P. (2007). Oma elämä etsimässä. Tutkimus ryhmämuotoisen sosiaalityön mahdollisuuksista tukea nuorten itsenäistymistä. Teoksessa A. Heikkinen, P. Levamo, M. Parviainen & A. Savolainen. *Näe minut - kuule minua. Kokemuksia ryhmistä* (s. 69-158). SOCCAn ja Heikki Waris instituutin julkaisusarja nro 11. Yliopistopaino.
- Martat. Uusimaa. Hanketoiminta. Ihan-jees-arki. Saatavilla 15.12.2018 <https://www.martat.fi/uusimaa/hanketoiminta/ihan-jees-arki/arjen-taitojanuorille/>
- Montserrat, C. & Casas, F. (2018). The education of children and adolescents in out-of-home care: a problem or an opportunity? Results of a longitudinal study. *European journal social work*. 21(5), 750-763. Saatavilla <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13691457.2017.1318832#aHR0cHM6Ly93d3cu>

dGFu-

ZGZvbmxbmUuY29tL2RvaS9wZGYvMTAuMTA4MC8xMzY5MTQ1

Ny

- Myllyniemi, S. (toim.) (2015). *Ihmisarvoinen nuoruus*. Nuorisobarometri 2014. Juvenes Print.
- Myllyniemi, S. (toim.) (2016). *Arjen jäljillä*. Nuorisobarometri 2015. Grano Multiprint Oy.
- Mäkinen, O. (2006). *Tutkimusetiikan ABC*. Helsinki: Tammi.
- Niemelä, P. (2016). Hyvinvoinnin edistäminen sosiaalityön eetosena. Teoksessa M. Törrönen, K. Hänninen, P. Jouttimäki, T. Lehto-Lunden, P. Salovaara & M. Veistilä. (toim.), *Vastavuoroinen sosiaalityö* (s. 97-108). Tallinna: Gaudeamus Oy.
- Niemi, L. (2015). Syksyn 2014 nuorten Kipinä -ryhmän vaikutus asiakkaiden koherenssin tunteeseen (Opinnäytetyö, Diakonia-ammattikorkeakoulu, sosiaalialan koulutusohjelma). Saatavilla 14.9.2019
https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/90006/Niemi_Laura.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Nummela, N., Hyväri, S. & Lindholm, M. (2018). Toiminnallisuus ja moniammatillisuus nuorten osallisuuden vahvistajana - "Nuorten miesten draamaklubi". Teoksessa M. Katisko, E. Keskitalo, M. Malkavaara, A. Määttä, A. Suikkala & O. Vesterinen. (toim.), *Alueellisuus, paikallisuus ja globaalit mahdollisuudet – Diakonia-ammattikorkeakoulun TKI-toiminnan vuosikirja 3* (s. 104-118). Tampere: Juvenes Print Oy.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. Työ- ja elinkeinoministeriö & Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö (19.2.2019). Koulutuksen ja työn ulkopuolella olevat (NEET) nuoret, katsaus tilanteeseen ja toimenpiteisiin. Saatavilla 17.10.2019 <https://minedu.fi/documents/1410845/4449678/Koulutuksen+ja+työn+ulkopuolella+olevat+%28NEET%29+nuoret%2C+katsaus+tilanteeseen+ja+toimenpiteisiin/51231944-1fc0-ef0b-fc7a-afc6c975b010/Koulutuksen+ja+työn+ulkopuolella+olevat+%28NEET%29+nuoret%2C+katsaus+tilanteeseen+ja+toimenpiteisiin.pdf>
- Paananen, R., Surakka, A., Kainulainen, S., Ristikari, T. & Gissler, M. (2019). Nuorten aikuisten syrjäytymiseen liittyvät tekijät ja sosiaali- ja terveystieteiden palveluiden ajoittuminen. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 56, 114-128.

- Pacifici, C., White, L., Cummings, K. & Nelson, C. (2005). Vstreet.com: A web-based community for at-risk teens. *Child Welfare*, 84 (1), 25–46. Saatavilla 20.8.2019 https://www.researchgate.net/publication/8015108_Vstreet-com_A_web-based_community_for_at-risk_teens
- Palola, E., Hannikainen-Ingman, K. & Karjalainen, V. (2012). Nuorten syrjäytymistä on tutkittava pintaa syvemmin. *Yhteiskuntapolitiikka*, 77(3), 310-315. Saatavilla 17.10.2019 <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/102895/palola.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Patton, M. (1990). *Qualitative evaluation and research methods*. Second edition. SAGE Publications.
- Pehkonen, A., Martikainen, K., Kinni, R-L. & Mönkkönen, K. (2019). Asiakas moniammatillisessa kohtaamisessa. Teoksessa K, Mönkkönen, T, Kekoni. & A, Pehkonen. *Moniammatillinen yhteistyö* (s. 89-111). Tallinna: Gaudeamus.
- Pietikäinen, R. (2007). *Palveluiden väliin putoamisesta yhtenäisiin palvelupolkuihin?* Nuorisotutkimusseura. Saatavilla <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/inventaari.pdf>
- Pohjola, A. (2012). Moniulotteinen vaikuttavuus. Teoksessa A. Pohjola, T. Kemppainen & S. Väyrynen. *Sosiaalityön vaikuttavuus*. (9-15) Tampere: Juvenes Print.
- Pohjola, A., Kemppainen, T. & Väyrynen, S. (2012). *Sosiaalityön vaikuttavuus*. Tampere: Juvenes Print.
- Pyhäjoki, J. & Koskimies, M. (2017). Hyvien käytäntöjen dialogit sosiaalityön osaamisen kehittämisen välineenä. Teoksessa S. Väyrynen., K. Kostamo-Pääkkö & P. Ojanen. *Sosiaalityön yhteisöllisyyttä etsimässä* (155-174). UNIPress.
- Raijas, A. (2011). Arjen hyvinvointi. Teoksessa J. Saari. *Hyvinvointi. Suomalaisen yhteiskunnan perusta* (s. 243-263). Vilna: Balto Print.
- Rajavaara, M. (2006). *Yhteiskuntaan vaikuttava Kela. Katsaus vaikuttavuuden käsitteisiin ja arviointiin*. Vammala: Vammalan Kirjapaino Oy.
- Ristikari, T., Törmäkangas, L., Lappi, A., Haapakorva, P., Kiilakoski, T., Merikukka, M., Hautakoski, A., Pekkarinen, E. & Gissler, M. (2016). *Suomi nuorten kasvuympäristönä 25 vuoden seuranta vuonna 1987 Suomessa syntyneistä nuorista aikuisista*. Tampere: Juvenes Print - Suomen Yliopistopaino Oy.
- Saari, J. (2009). *Yksinäisten yhteiskunta*. Porvoo: WSOY.

- Saikkonen, P., Blomgren, S., Karjalainen, P. & Kivipelto, M. (2015). *Poistaako sosiaali-työ huono-osaisuutta?* Sastamala: Vammalan kirjapaino Oy. Saatavilla 07.11.2018. <https://kaks.fi/wp-content/uploads/2015/08/Poistaako-sosiaali-ty%C3%B6-huono-osaisuutta.pdf>
- Salomon, M. (2014). *Aika hukassa. Lastensuojelun asiakasnuorten arkirytmien ongelmia.* Helsinki: Books on Demand GmbH.
- Sandberg, O. (2015). *Hallittu syrjäytyminen. Miten syrjäytymisestä muodostui lähes jokaiseen meistä ulottuva riski?* Tampere: Tampereen yliopisto. Saatavilla 17.10.2019
- Sipilä, J. & Öserbacka, E. (2013). *Enemmän ongelmien ehkäisyä, vähemmän korjailua? Perheitä ja lapsia tukevien palvelujen tuloksellisuus ja kustannusvaikuttavuus. Valtiovarainministeriön julkaisuja 11.* Helsinki: Valtiovarainministeriö.
- Soini, S. (2015). *Jälkihuollon sosiaaliohjaus itsenäistymistä tukemassa.* (YAMK opin- näytetyö, Diakonia- ammattikorkeakoulu, sosiaalialan koulutusohjelma). Saatavilla https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/89988/Soini_Helsinki_2015.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Sosiaali- ja terveysministeriö. (2019). *Lastensuojelun jälkihuollon uudistamistyöryhmän loppuraportti.* Saatavilla http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161637/STM_Rap_2019_43_Lastensuojelun_jalkihuollon_uudistamistyoryhman_loppuraportti.pdf
- Suomen Punainen risti. Kotipolku. Saatavilla 15.12.2018 <https://www.punainen-risti.fi/kotipolku>
- Takuusäätiö. Takuusäätiö. Saatavilla 15.12.2018 <https://www.takuusaatio.fi/takuusaatio>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Aiheet. Hyvinvointi- ja terveyserot. Eriarvoisuus. Hyvinvointi. Saatavilla 16.3.2019. <https://thl.fi/fi/web/hyvinvointi-jaterveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi>
- Toiviainen, S. (2019). *Koulutuksesta ja työstä syrjään jäävä nuori kaipaa kohtaamista ja kuulumista yhteisöön.* UEF. Ajassa. Väitökset. Väitöstiedotteet. (24.9.2019). Saatavilla 22.10.2019 <https://www.uef.fi/-/koulutuksesta-ja-tyosta-syrjaan-jaava-nuori-kaipaa-kohtaamista-ja-kuulumista-yhteisoon>
- Tuomi, J. (2007). *Tutki ja lue. Johdatus tieteellisen tekstin ymmärtämiseen.* Helsinki: Tammi.

- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2009). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Tuusa, M. & Alakauhaluoma, M. (2014). *Selvitys nuorten sosiaalisesta kuntoutuksesta*. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2014:42. Helsinki.
- Törrönen, M. & Sharpe, D. (2016). Nuorten osallistuminen sosiaalityön tutkimukseen. Teoksessa M. Törrönen., K. Hänninen., P. Jouttimäki, T. Lehto-Lunden, P. Salovaara & M. Veistilä. (toim.), *Vastavuoroinen sosiaalityö*. (s. 278-290). Tallinna: Gaudeamus Oy.
- Törrönen, M. & Vauhkonen, T. (2012). *Itsenäistyminen elämänvaiheena - osallistava vertaistutkimus sijaishuollosta itsenäistyvien nuorten hyvinvoinnista*. SOS-lapsikylä. Forssa Print.
- Vaikuttavuuden talo. Promeq. Saatavilla 19.10.2019 <http://www.uef.fi/web/uef-vaikuttavuuden-talo/promeq>

LIITE 1. Suostumusasiakirja tutkimukseen

VAPAAEHTOINEN SUOSTUMUSASIAKIRJA

Tutkimus on SPR:n Kotipolkuhankkeen, Helsingin jälkihuollon, Uuden-maan Marttojen ja Takuusäätiön yhteistyöhanke, joka on suunnattu jälkihuollosta pois siirtyville nuorille. Helsingin jälkihuollon työntekijät ovat kutsuneet mukaan hankkeen kohderyhmään kuuluvia asiakkaitaan.

Tutkijoina toimivat Helsingin Diakonia-ammattikorkeakoulun ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon opiskelijat Anna Lappalainen, Viivi Nevalainen ja Pia Lindgren.

Tutkimukseen osallistuvilta kerätään tietoa yhteistyön vaikuttavuudesta ja heidän kokemuksistaan ryhmätoiminnasta ja miten ryhmätoimintaa voidaan kehittää.

Tutkijat sitoutuvat käsittelemään haastatteluiden ja kysymyslomakkeiden saatua tietoa niin, että asiakkaiden tiedot pysyvät tutkimuksen joka vaiheessa tunnistamattomana eikä asiakkaan yksilökohtaiset tiedot paljastu. Tutkimustietoa kerätään tammikuu - kesäkuu 2019 välillä. Tutkimuksen kirjallinen materiaali säilytetään lukitussa arkistokaapissa ja litteroitu aineisto säilytetään tutkimuksen valmistumiseen saakka, jonka jälkeen aineisto tuhoetaan tietosuojalain mukaisesti. Tutkimuksella ei ole tutkimusrekisteriä.

Osallistuminen on täysin vapaaehtoista. Asiakkaalla on mahdollisuus kieltäytyä tai vetäytyä tutkimuksesta missä tahansa vaiheessa ilman, että sillä on haitallisia vaikutuksia asiakkuuteen tai palvelujen saantiin. Asiakas voi ilmoittaa kieltäytymisestä kenelle tahansa hankkeen työntekijöistä.

Tutkimuksen tietoja käsittelee ainoastaan tutkijat ja tutkimuksen ohjaava opettaja. Opinnäytetyön valmistuminen tapahtuu marraskuussa 2019, jolloin opinnäytetyö julkaistaan ja esitetään yhteistyö hankkeen tahoille. Tutkimusmateriaali hävitetään opinnäytetyön valmistuttua.

Tutkimukseen kuuluu myös hankkeen työntekijöiden haastatteleminen yhteistyön sujumisesta ja yhteistyön vaikuttavuudesta.

Tiedote, suostumisasiakirja ja kysymyslomake on saatavana tarvittaessa myös ruotsinkielisenä.

TUTKIMUSLUPA

Ymmärrän, että osallistumiseni tähän tutkimukseen on vapaaehtoista. Minulla on oikeus milloin tahansa tutkimuksen aikana ja syytä ilmoittamatta keskeyttää tutkimukseen osallistuminen. Tutkimuksesta kieltäytyminen tai sen keskeyttäminen ei vaikuta tarvitsemiini palveluihin. Olen tietoinen siitä, että minusta keskeyttämiseen mennessä kerättyjä tietoja käytetään osana tutkimusaineistoa.

Allekirjoituksellani vahvistan osallistumiseni tähän tutkimukseen. Annan luvan käyttää haastattelu ja kysymyslomakkeiden vastauksia tutkimusaineiston käyttöön edellä mainituin ehdoin.

Tätä lomaketta on tehty 2 samanlaista kappaletta.

Helsingissä 9.1.2018

Osallistujan allekirjoitus ja nimenselvennys

Tutkijan allekirjoitus ja nimenselvennys

LIITE 2. Teemahaastattelurunko nuorille

Nuorten teemahaastattelu

MUUTOS ARJENHALLINTAAN

- Millaiseksi koit arjenhallintataitosi (siivous, raha-asioiden hoito) ennen ryhmän alkamista?
- Miten ruuanlaittotaitosi kehittyi ryhmän aikana?
- Millaista hyötyä ryhmästä oli siivoustaitojen kehittymistä ajatellen?
- Miten vuorokausirytmisi muuttui ryhmään osallistumisen aikana?
- Onko asumistilanteesi muuttumassa ryhmän jälkeen? Miten?
- Miten vapaa-ajan aktiivisuutesi muuttui ryhmään osallistumisen aikana? (ystävien tapaminen, harrastukset)
- Miten muuttui rahankäyttösi ryhmään osallistumisen myötä?
- Millaisista ryhmässä annetuista neuvoista/ohjeista hyödyit eniten?

RYHMÄN TOIMINTA

- Mitä ajatuksia sinulla oli ryhmään osallistumisen suhteen?
- Onko jokin asia erityisesti motivoinut sinua tulemaan ryhmäkerroille mukaan?
- Jännittikö sinua osallistua ryhmään?
- Ovatko ryhmässä käsitellyt aiheet olleet mielestäsi oleellisia?
- Käsiteltiinkö ryhmässä aiheita, joista ei ollut sinulle hyötyä?
- Mitä muita asioita olisi voinut käsitellä?
- Miten olet muuttanut ryhmän myötä arjen rutiineita toiseksi?
- Millainen ilmapiiri ryhmässä oli?
- Oliko mielestäsi ryhmän ajankohta hyvä tässä kohtaa, kun jälkihuolto-oikeus on päättyneessä?
- Millaista vertaistukea ryhmästä sai?
- Mitä mieltä olit ohjaajien vaihtuvuudesta?
- Saitko ryhmän aikana uusia ystäviä tai kavereita?
- Miten koit ryhmän työskentelytavat?

RYHMÄTOIMINNAN VAIKUTTAVUUS

- Miten sait vaikuttaa ryhmän sisältöön?
- Koetko, että ryhmään osallistuminen vahvisti yleisesti vastuun ottamista?
- Miten ihmisten ja tilanteiden kohtaaminen muuttui ryhmään osallistumisen aikana?

RYHMÄTOIMINNAN JATKOKEHITTÄMINEN

- Mitä mieltä olet ryhmän toiminnasta, suosittelko ryhmää muille nuorille?
- Mistä pidit ryhmässä? Mitä tekisit toisin?
- Mitä haluaisit vielä sanoa?

LIITE 3. Haastattelurunko yhteistoimijoille

Haastattelurunko yhteistoimijoille

TAVOITTEET:

Millaisia tavoitteita asetit ryhmätoiminnalle oman työsi näkökulmasta ennen ryhmän alkua?

Kuinka asettamasi tavoitteet toteutuivat?

Jäikö joku tavoite toteutumatta?

YHTEISTYÖ:

Millaista kokemusta sinulla oli monitoimijaista yhteistyöstä ennen ryhmää?

Millainen kokemus sinulle jäi yhteistyöstä?

Mitkä asiat toimivat yhteistyössä hyvin?

Mitkä asiat yhteistyössä olisi voinut toimia paremmin ja mitä voisi tulevaisuudessa kehittää?

RYHMÄN TOIMINTA JA VAIKUTTAVUUS:

Tapahtuiko ryhmätoiminnan aikana yllätyksiä, johon et osannut varautua. Jos tuli, niin millaisia?

Mitkä asiat ryhmässä toteutuivat, kuten olit ajatellut etukäteen?

Mitä ajattelet ryhmän vaikuttavuudesta nuorten elämään? Saavutettiinko mielestäsi ryhmällä konkreettisia muutoksia nuorten elämään?

Miten arvioisit ryhmätoiminnan jatkumahdollisuuksia tulevaisuudessa?

Mikä ryhmäkerroilla oli toimivaa?

Miten ryhmätoimintaa voisi kehittää?

Mitä muita ajatuksia sinulla on ryhmätoimintaa koskien?